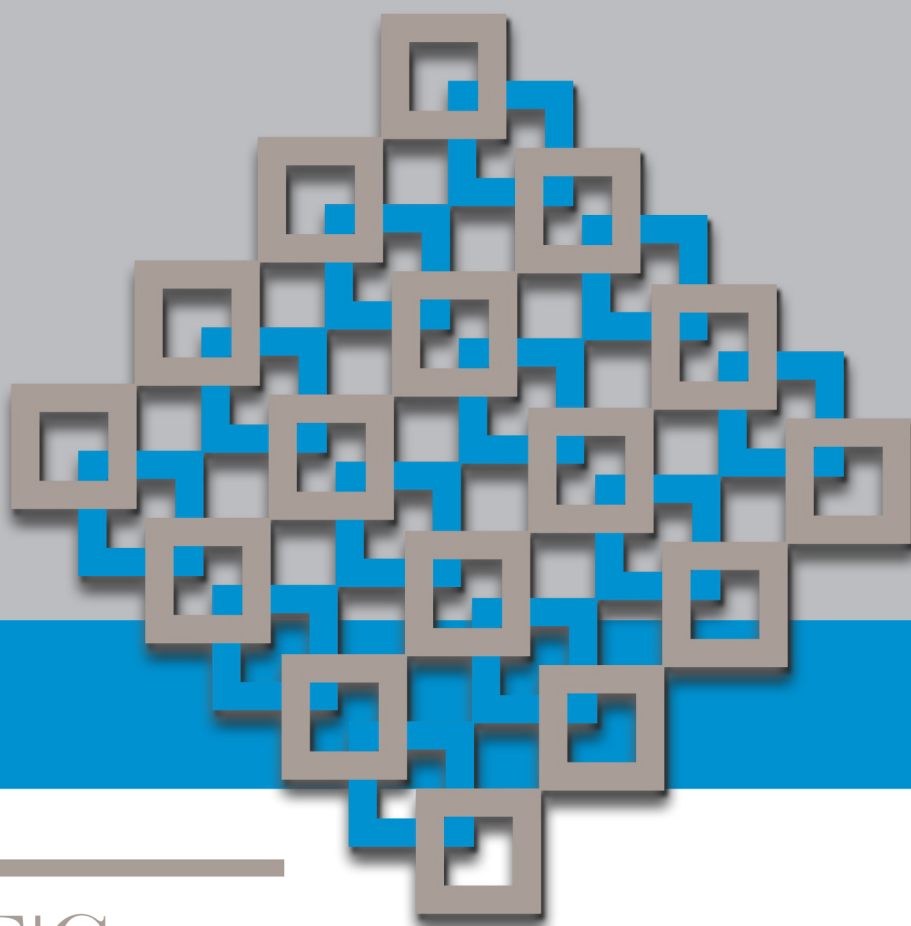

ს | ი | ფ | ე

საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის
ჟურნალი №6, 2018

A | L | F | G

ASSOCIATION OF LAW FIRMS OF GEORGIA

საქართველოს იურიდიული ფორმების ასოციაციის ჟურნალი

№6, 2018

მთავარი რედაქტორი: **ზვიად კორძაძე**

აღმასრულებელი რედაქტორი: **თინათინ შულაროვა**

სამეცნიერო რედაქტორი: **თორნიკე ნემსწვერიძე**

ნომერზე მუშაობდა: **თამარ აბულაძე**

დიზაინი, დაკაბადონება და ბეჭდვა: **შპს „ბიარტი“**

ISSN 2449-2973

ევროკავშირი
საქართველოსთვის
EU4Justice

Empowered lives.
Resilient nations.

ეს პუბლიკაცია შექმნილია ევროკავშირისა და გაეროს განვითარების პროგრამის მხარდაჭერით. მის შინაარსზე სრულად პასუხისმგებელია საქართველოს იურიდიული ფორმების ასოციაცია და არ ნიშნავს რომ იგი ასახავს ევროკავშირისა და გაეროს განვითარების პროგრამის შეხედულებებს.

აკრძალულია ჟურნალში გამოქვეყნებული მასალების
ნაწილობრივი ან მთლიანი გამოყენება კომერციული
მიზნით ა(ა)იპ საქართველოს იურიდიული ფორმების
ასოციაციის ნებართვის გარეშე

◇ **სიფას სამშინაო**

3 საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის მე-5 საერთო კრება

5 სისხლის სამართლის კვლევის კრებენთა

7 კონფერენცია - „პატივის, ღირსების და სამშინო რეკუთხის შელახვა - სამართლებრივი ასკვეთები და კრობლემები“

9 სამართლებრივი სტატიების კონკურსი

პროექტი: იურიდიული კლინიკების როლის გაძლიერება უმაღლეს განათლებაში

10 ბ. საქართველოს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების იურიდიული კლინიკების კვლევა

24 ბ. კონფერენცია - „იურიდიული კლინიკების როლის გაძლიერება უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში“

26 ბ. ტრენინგი იურიდიული კლინიკების ზედამხედველი ადვოკატებისათვის

28 დ. საქრთაშორისო ექსპერტის რეკომენდაციები საქართველოს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების იურიდიული კლინიკებისათვის

36 სიფას ინსტიტუციური აკრედიტაცია განახლა

37 სიფა ბიზნეს რეაბილიტაციისა და გადახდისუნარობის კრედიტოსთა ასოციაციის დამფუძნებელი წევრი გახდა

◇ **სამეცნიერო სტატიები**

38 **ზვინად კორძაძე**
თორნიკე ნემსწვრიძე

კროფესორი დიმიტრი კოლუმორდვინოვი - სამოქალაქო საკროცესო სამართლის მეცნიერული კვლევის ფუძემდებელი საქართველოში

58 **მათე ხვედელიძე**

მვრთების საერთაშორისო საზგაო გადაზიდვებისა ნარმოშობილი დავის დროს გამოსაყენებელი სამართალი და კომპეტენტური სასამართლო შენევის 1956 წლის კონვენციის შესაბამისად

68 **რევაზ დეკანოზიძე**

საწესდებო ავტონომიის ფარგლები ქართულ საკორკორაციო სამართალში

82 **თამარ აბულაძე**

უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი და იურისდიქცია საქრთაშორისო საინვესტიციო არბიტრაჟში

◇ **95** **რეკომენდაციები ავტორებისათვის**

❖ საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის მე-5 საერთო კრება

2018 წლის 12 აპრილს, სასტუმროში - "Radisson Blu Iveria", საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციამ (სიფამ) რიგით მეხუთე საერთო კრება გამართა. საერთო კრების ფარგლებში, ასოციაციის თავმჯდომარემ, ზვიად კორძაძემ, დამსწრე საზოგადოებას წარუდგინა სიფას განვლილი 4 წლის საქმიანობის ანგარიში, აუდიტის ფინანსური დასკვნა, ისაუბრა სიფას მიმდინარე პროექტებზე და სამომავლო განვითარების პერსპექტივებზე.

კრების დასასრულს ჩატარდა სიფას მმართველი ორგანოს - გამგეობის წევრების არჩევნები. სულ დასახელებული იყო 16 კანდიდატი, მათგან კი, სიფას ნამდვილი წევრების ხმათა უმრავლესობით, ფარული კენჭისყრის საფუძველზე 12 კანდიდატი აირჩიეს. გამგეობის ახალი შემადგენლობა უკვე შეუდგა თავისი უფლებამოსილების განხორციელებას და მომდევნო 4 წლის განმავლობაში უხელმძღვანელებს ასოციაციას. გამგეობის წევრები გახდნენ:

1. აკაკი ჩარგეიშვილი (სპს „ჩარგეიშვილის საადვოკატო დარბაზი“)
2. ამირან მაკარაძე (შპს „ბეგიაშვილი და კომპანია“)
3. გიორგი სვანაძე (შპს „იუაი საქართველო“)
4. გოჩა სვანიძე („კს საადვოკატო ბიურო - სვანიძე და პარტნიორები“)
5. დადუნა კობრიძე (შპს „ნოდია, ურუმაშვილი და პარტნიორები“)

6. დავით კიკალეშვილი (შპს იურიდიული ფირმა - "VBAT")
7. ზვიად კორძაძე (კს „კორძაძის საადვოკატო ბიურო“)
8. კახა შარაბიძე (შპს „იურიდიული ფირმა ბიზნეს ლიგალ ბიურო“)
9. სანდრო ბიბილაშვილი (შპს „ბი-ჯი-აი ედვოკატი სერვის იზ ჯორჯია“)
10. სოფო როინიშვილი (სპს „საადვოკატო ბიურო კორძახია ჟღენტი“)
11. ქეთევან მირიანაშვილი (შპს „ლო კონსალტინგ გრუპ“ - "Law Consulting Group")
12. ქეთევან ქვარცხავა (შპს „ბი-ელ-სი“)

სხდომაზე გამგეობის ახალმა შემადგენლობამ ხმათა უმრავლესობით ასოციაციის თავმჯდომარედ ზვიად კორძაძე, ხოლო თავმჯდომარის მოადგილედ ქეთევან ქვარცხავა აირჩია. საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაცია 2014 წლიდან არსებობს და მასში 27 წამყვანი იურიდიული ფირმაა გაერთიანებული.

◇ სისხლის სამართლის კვლევის პრეზენტაცია

2018 წლის 24 აპრილს, სასტუმროში - "Tbilisi Marriott", საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციამ კვლევის - „მხარეთა თანასწორობისა და შეჭიბვებითობის პრინციპის გაძლიერება მტკიცებულებათა მოპოვების, წარდგენისა და გამოკვლევის პროცესში“ - პრეზენტაცია გამართა. დამსწრე საზოგადოებას მისასალმებელი სიტყვით მიმართა საქართველოს დემოკრატიის, მმართველობისა და სოციალური განვითარების ოფისის დირექტორმა (USAID) ლაურა ბერგერმა, უშუალოდ კვლევის შესახებ კი, პროექტის ექსპერტებმა - დავით კვაჭანტირაძემ და ქეთევან ჩომახაშვილმა ისაუბრეს. კვლევა განხორციელდა ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) - „კანონის უზენაესობა საქართველოში“ (PROLoG) - მხარდაჭერილი პროექტის - „მხარეთა შეჭიბვებითობის და თანასწორობის გაძლიერება სისხლის სამართლის პროცესში“ ფარგლებში. აღნიშნული პროექტის მიზანი იყო მხარეთა თანაბარი უფლებების უზრუნველყოფა სისხლის სამართლის პროცესში მტკიცებულებათა მოპოვების, წარდგენისა და გამოკვლევის ეტაპზე. პროექტის ფარგლებში ექსპერტებმა შეისწავლეს მხარეთა შეჭიბვებითობასთან დაკავშირებული ადგილობრივი და საერთაშორისო კვლევები და რეკომენდაციები. ასევე, განხორციელდა შეხვედრები სახელმწიფო სტრუქტურების, არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და საერთო სასამართლოების წარმომადგენლებთან.

პროექტის განმახორციელებელი ჯგუფი, ასევე, თანამშრომლობდა სისხლის სამართლის სპეციალიზაციის მექონე ადვოკატებთან. ასევე, 35 წელზე მეტი სამუშაო გამოცდილების მექონე სისხლის სამართლის საერთაშორისო ექსპერტთან - მოსამართლე რიჩარდ გებელინთან, რომელმაც პროექტის ექსპერტებს გაუზიარა საკუთარი გამოცდილება და მოსაზრებები პროექტის ფარგლებში შემუშავებულ კვლევასთან და კანონპროექტთან

დაკავშირებით. კვლევა შეეხება ისეთ საკითხებს, როგორიცაა მოწმის დაკითხვის წესი, კომპიუტერული სისტემიდან ინფორმაციის გამოთხოვის წესი, მტკიცებულების პირველადი გამოკვლევის უფლება, მტკიცებულებების გაცვლა, მტკიცებულებათა რელევანტურობის შეფასება სისხლის სამართლის პროცესში და სხვა. კვლევის საფუძველზე, პროექტის ექსპერტების მიერ საკანონმდებლო წინადადება მომზადდა, რომელიც 2018 წლის იანვარში წარედგინა პარლამენტს და ამჟამად საკომიტეტო მოსმენის ეტაპზეა. სიფა მადლობას უხდის ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) პროექტს - „კანონის უზენაესობა საქართველოში“ (PROLoG) მხარდაჭერისა და თანამშრომლობისათვის.

❖ კონფერენცია - „პატივის, ღირსების და საქმიანი რეპუტაციის შელახვა - სამართლებრივი ასპექტები და პრობლემები“

2018 წლის 18 მაისს, საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციამ სასტუმროში - “Radisson blu iveria”, გამართა კონფერენცია თემაზე - „პატივის, ღირსების და საქმიანი რეპუტაციის შელახვა - სამართლებრივი ასპექტები და პრობლემები“. კონფერენციას უძღვებოდნენ საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის თავმჯდომარე - ზვიად კორძაძე, თავმჯდომარის მოადგილე - ქეთევან ქვარცხავა, თბილისი ბანკის იურიდიული დეპარტამენტის უფროსი - ეკატერინე ეგუტია, თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე - ქეთევან მესხიშვილი და ჟურნალისტური ეთიკის ქართულის აღმასრულებელი დირექტორი - ნატა ძველიშვილი. მომხსენებლები დამსწერე საზოგადოებას ესაუბრნენ ისეთ საკითხებზე, როგორიცაა სიტყვის თავისუფლების ფარგლები, პატივისა და ღირსების ხელშეუვალობა და კომპანიის საქმიანი რეპუტაციის უფლების შინაარსი.

კონფერენციაზე მომხსენებლებმა, ასევე, მიმოიხილეს საქმიანი რეპუტაციისა და ღირსების შელახვასთან დაკავშირებული ბოლოდროინდელი სასამართლო პრაქტიკა. ერთმანეთისგან გაიმიჯნა არაქონებრივი და მორალური ზიანისცნება იურიდიულ პირებთან მიმართებაში. ასევე, ამ დასხვა საკითხებთან ერთად, საუბარი იყო სიტყვის თავისუფლების დაცვის ამერიკულ სტანდარტზე და გამოხატვის თავისუფლების ფარგლებზე ჟურნალისტური ეთიკის გადმოსახედიდან. კონფერენცია აქტიური კითხვა-პასუხის და დისკუსიის რეჟიმში მიმდინარეობდა. ღონისძიება თიბისი ბანკთან თანამშრომლობით განხორციელდა, რომელზეც მოწვეულნი იყვნენ საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის წევრი ადვოკატები, იურისტები, ჟურნალისტები და სხვა დაინტერესებული პირები.

◇ სამართლებრივი სტატიების კონკურსი

საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის და ქართულ-ნორვეგიული კანონის უზენაესობის ასოციაციის ორგანიზებით, სტუდენტებისთვის გამოცხადდა გიორგი მარგიაანის სახელობის სამართლებრივი სტატიების კონკურსი. კონკურსის მხარდამჭერები არიან იურიდიული ფირმები „ჩარგეიშვილის საადვოკატო დარბაზი“, „ბიდიო ლეგალ“ და იურიდიული ფირმა „ბიზნეს ლეგალ ბიურო“, რომლებიც გამარჯვებულ სტუდენტებს სტაჟირებას შესთავაზებენ. კონკურსის შესახებ, 2018 წლის 29 ივნისს პრეზენტაციაც გაიმართა, რომელსაც უძღვებოდნენ ქართულ-ნორვეგიული კანონის უზენაესობის ასოციაციის თავმჯდომარე, გიორგი გიორგაძე და საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის აღმასრულებელი დირექტორი, თინათინ შულაროვა. პრეზენტაციაზე სტუდენტებს მიენოდათ დეტალური ინფორმაცია კონკურსის შესახებ. სიტყვით გამოვიდნენ კონკურსის მხარდამჭერი იურიდიული ფირმების წარმომადგენლები - აკაკი ჩარგეიშვილი, გიორგი მაისურაძე და კახა შარაბიძე. მათ დამსწრე საზოგადოებას თავიანთი იურიდიული კომპანიების შესახებ მოკლე ინფორმაცია მიანოდეს და წარმატება უსურვეს კონკურსის მონაწილეებს. კონკურსის ფარგლებში სტუდენტებს თავიანთი ნაშრომების წარდგენა 10 ოქტომბრამდე შეეძლოთ. ჭერჭერობით, კონკურსის გამარჯვებული გამოვლენილი არ არის.

◇ პროექტი: იურიდიული კლინიკების როლის გაძლიერება უმაღლეს განათლებაში

ა. საქართველოს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების იურიდიული კლინიკების კვლევა

შესავალი

ბოლო წლების განმავლობაში, ქართული იურიდიული განათლების სისტემაში წარმოიშვა უნივერსიტეტში მიღებული ტრადიციული თეორიული იურიდიული განათლების რეალურ ცხოვრებასთან დაახლოების და მომავალი იურისტების პრაქტიკაში ჩაბმის საჭიროება, რისი გათვალისწინებითაც, თბილისის სახელმწიფო და კერძო საგანმანათლებლო დაწესებულებების იურიდიულმა ფაკულტეტებმა შექმნეს იურიდიული კლინიკები. მიუხედავად ამისა, პრაქტიკაში გამოვლინდა, რომ მხოლოდ რამდენიმე მათგანმა, ძირითადად, კერძო უნივერსიტეტის იურიდიულმა ფაკულტეტებმა შეძლეს იურიდიული კლინიკების განვითარება და გაძლიერება, რაც მიანიშნებს ამ უკანასკნელის ეფექტური ფუნქციონირების ნაკლებობაზე.

იურიდიული კლინიკების გამართულად ფუნქციონირება უმაღლესი განათლების სისტემაში ზრდის იურიდიული განათლების ხარისხს და ქმნის მომავალი პროფესიული წარმატების საფუძველს. ამასთან, აღნიშნულის საშუალებით, შესაძლებლობა ეძლევათ საზოგადოების განსაკუთრებით მოწყვლად ჯგუფებს, მიიღონ ხარისხიანი იურიდიული მომსახურება უფასოდ.

პროექტის შესახებ

„იურიდიული კლინიკების როლის გაძლიერება უმაღლეს განათლებაში“ საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის პროექტია, რომელიც ევროკავშირისა და გაეროს ერთობლივი პროგრამის - „ხელმისაწვდომი მართლმსაჯულება და ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულების სისტემის განვითარება საქართველოში“ - მხარდაჭერით განხორციელდა. საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციამ პროექტის - „იურიდიული კლინიკების როლის გაძლიერება უმაღლეს განათლებაში“ - ფარგლებში, საუკეთესო პრაქტიკის საფუძველზე, საერთაშორისო ექსპერტთან თანამშრომლობით შეიმუშავა რეკომენდაციები საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლების იურიდიული კლინიკების შესაძლო ეფექტური მოდელების დანერგვის შესახებ. აღნიშნული რეკომენდაციები ხელმისაწვდომია ყველა დაინტერესებული მხარისათვის.

პროექტის ძირითადი მიზანი იყო იურიდიული განათლების სისტემაში ხარისხიანი იურიდიული კლინიკური სწავლების უზრუნველყოფა, რაც თავისთავად ადვოკატის პროფესიის გაძლიერების. გარანტიაა. გამართული

იურიდიული კლინიკა ასევე ხელმისაწვდომს ხდის უფასო იურიდიულ მომსახურებას სოციალურად დაუცველი ჯგუფებისთვის და ზრდის სტუდენტებში სოციალურ პასუხისმგებლობას.

აღნიშნული მიზნის მისაღწევად, პროექტის მიმდინარეობის პირველ ეტაპზე დაიგეგმა თბილისის და რეგიონის როგორც კერძო, ისე სახელმწიფო უნივერსიტეტებში იურიდიული კლინიკური სწავლების მეთოდოლოგიისა და სტრუქტურის კვლევა.

ინტერვიუები განხორციელდა თბილისის 7 (შვიდ) უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებასა და რეგიონის ერთ უნივერსიტეტში. საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის ექსპერტები გაესაუბრნენ როგორც უნივერსიტეტების იურიდიული ფაკულტეტის დეკანებს, ასევე, კლინიკის ხელმძღვანელებს, ზედამხედველ ადვოკატებსა და სტუდენტებს.

საქართველოს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების იურიდიული კლინიკების შესწავლა ორი მიმართულებით განხორციელდა. კერძოდ, სამუშაო ჯგუფმა შეისწავლა როგორც კლინიკების სტრუქტურული და ორგანიზაციული მხარე, ასევე, შეაფასა კლინიკების მუშაობის მეთოდები და მისი ეფექტიანობა.

კერძოდ, ინტერვიუები მოიცავდა შემდეგ საკითხებს:

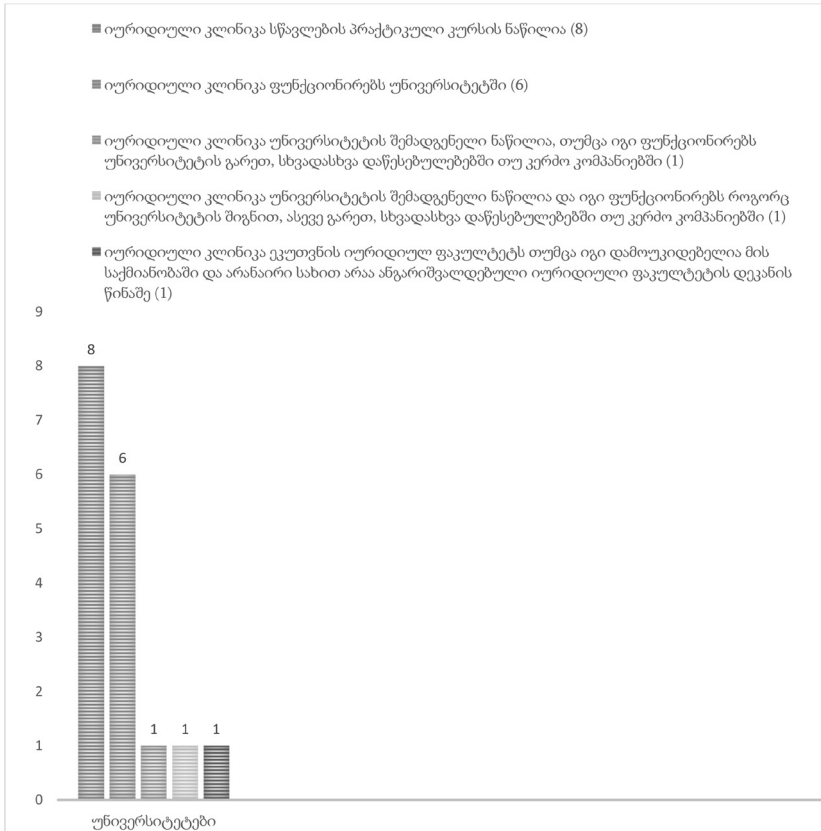
- იურიდიული კლინიკის ფორმა;
- იურიდიული კლინიკის ტექნიკური უზრუნველყოფა;
- იურიდიული კლინიკის დაფინანსების წყაროები;
- იურიდიული კლინიკის სტრუქტურა;
- იურიდიული კლინიკის მიზანი და სამიზნე ჯგუფი;
- იურიდიული კლინიკის საქმიანობის მიმართულებები;
- იურიდიული კლინიკის სწავლების/საქმიანობის მეთოდოლოგია და ფარგლები:
 - იურიდიული კლინიკის საქმიანობის მარეგულირებელი დოკუმენტები;
 - საქმეების შერჩევა;
 - კლიენტთან ინტერვიუ;
 - სტუდენტთა შეფასება;
- ადვოკატის ეთიკური ვალდებულებების გათვალისწინების საკითხი კლინიკის საქმიანობის ფარგლებში;
- იურიდიული კლინიკისთვის მიმართვის პროცედურა;
- იურიდიული კლინიკის პოპულარიზაცია;
- სხვა საკითხები;

კვლევის შედეგები და შედარებითი ანალიზი:

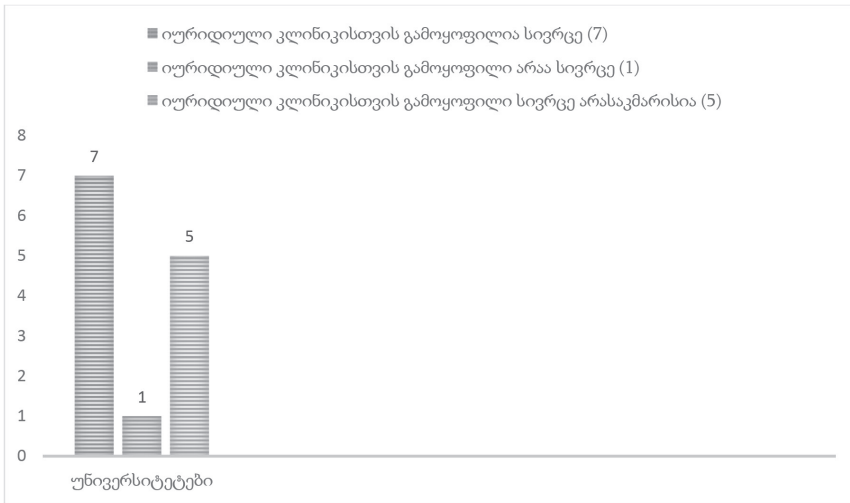
იურიდიული კლინიკის ფორმა

გამოკითხვის პირველ ეტაპზე, დადგინდა თუ რა ფორმით არის ხელმისაწვდომი იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტებისთვის სამართლის კლინიკა.

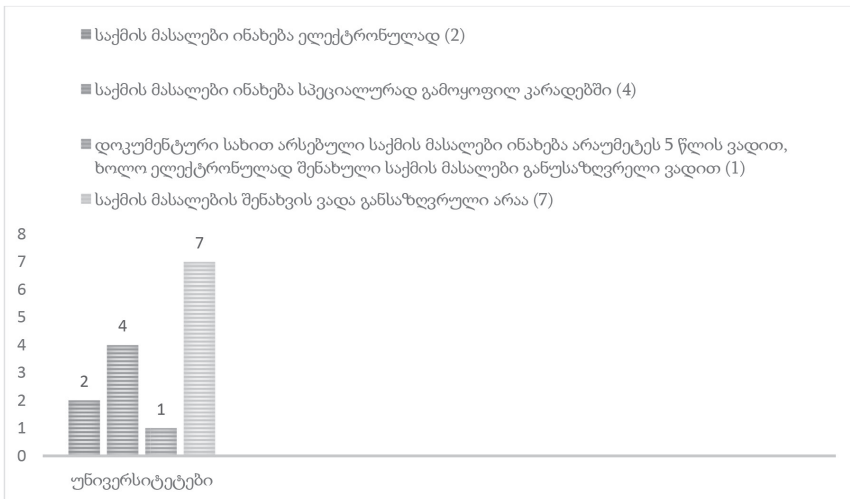

იურიდიული კლინიკის ტექნიკური უზრუნველყოფა

იურიდიული კლინიკების ტექნიკური უზრუნველყოფის შეფასების ნაწილში, პროექტის ექსპერტებმა ადგილზე ნახეს, არის თუ არა საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში არსებული იურიდიული კლინიკისთვის გამოყოფილი ცალკე სივრცე, სადაც საკმარისადაა ადგილი მოქალაქეთა მიღებისა და სტუდენტების ინდივიდუალურად თუ ჯგუფურად მუშაობისთვის.

ასევე, გამოკითხვის ფარგლებში დადგინდა, თუ როგორ და რა დროით ხდება კლინიკებში საქმის მასალების შენახვა.

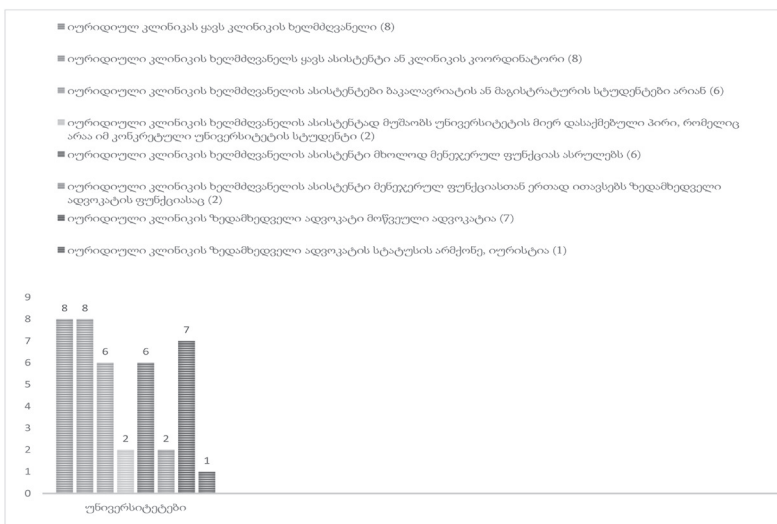
იურიდიული კლინიკის დაფინანსების წყაროები

იურიდიული კლინიკების დაფინანსებასთან დაკავშირებით, პროექტის ექსპერტებს სურდათ გაერკვიათ თუ როგორ ხდება კლინიკების დაფინანსება - კლინიკა ფინანსდება დონორი ორგანიზაციების მიერ, გრანტების საშუალებით, უნივერსიტეტის ბიუჯეტიდან თუ კლიენტებისგან მიღებული ჰონორარებით.

იურიდიული კლინიკის სტრუქტურა

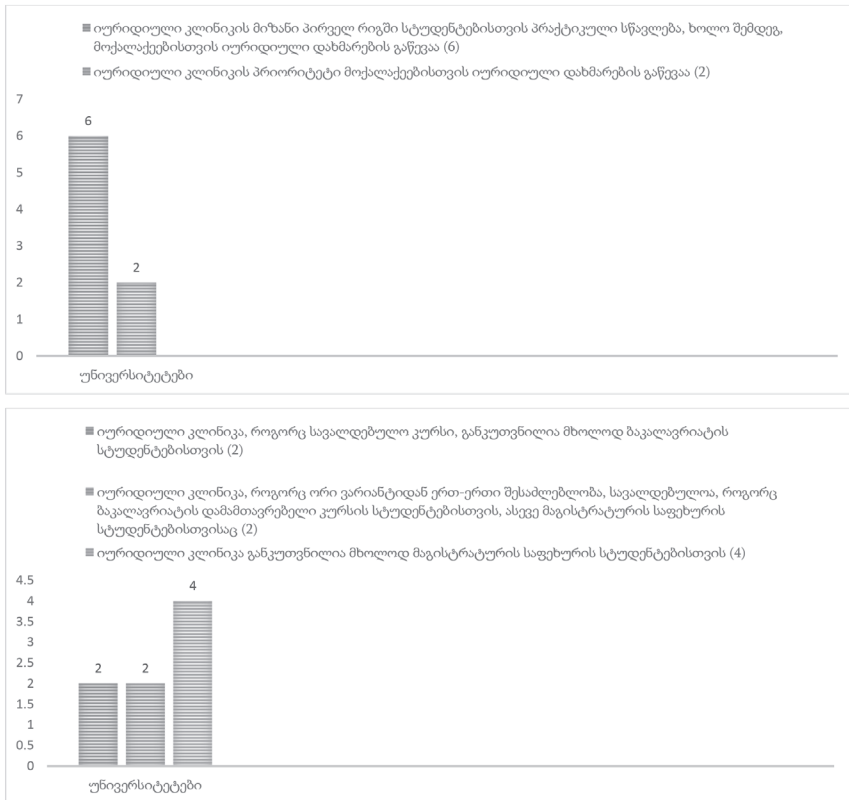
იურიდიული კლინიკების სტრუქტურის განსაზღვრის მიზნით, პროექტის ექსპერტებმა დაადგინეს, თუ როგორ და ვისზეა კონკრეტულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში იურიდიული კლინიკის ფუნქციები გადანაწილებული.

იურიდიული კლინიკის მიზანი და სამიზნე ჯგუფი

პროექტის ექსპერტები იურიდიული კლინიკების წარმომადგენლებს ესაუბრნენ კლინიკის პრიორიტეტებსა და მიზნებზე. ასევე, საუბარი იყო, თუ რომელი საფეხურის სტუდენტებისთვისაა განკუთვნილი იურიდიული კლინიკა.

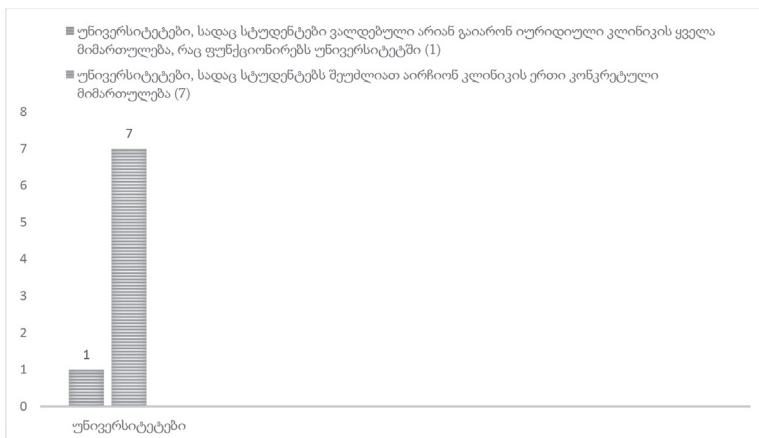
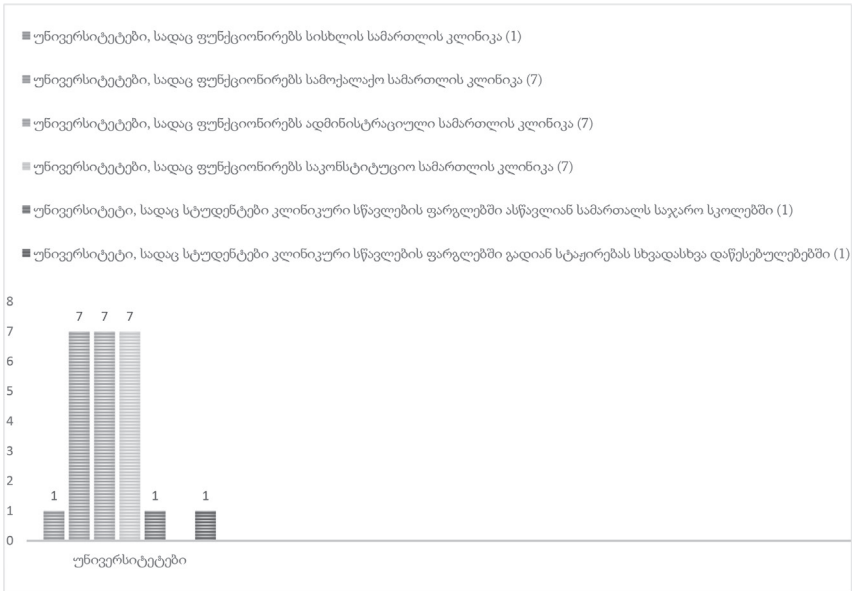

ინტერვიუს მიმდინარეობისას გაჩნდა კითხვა, ხომ არ უნევს სტუდენტს იურიდიული კლინიკის კურსის ორჯერ გავლა იმ შემთხვევაში, თუ ბაკალავრიატზეც გაიარა აღნიშნული კურსი, შემდეგ კი იგივე, ან სხვა უნივერსიტეტში ჩააბარა მაგისტრატურაზე. ამაზე პროექტის ექსპერტებმა მიიღეს პასუხი, რომ სტუდენტს მეორეჯერ უნევს იურიდიული კლინიკის გავლა, მიუხედავად იმისა, გაიარა უკვე მან თუ არა ბაკალავრიატზე სწავლისას აღნიშნული.

იურიდიული კლინიკის საქმიანობის მიმართულებები

პროექტის ექსპერტებმა დაადგინეს, სამართლის რომელ დარგში ფუნქციონირებენ იურიდიული კლინიკები და რა მიმართულებით უწევთ საქმიანობის განხორციელებას სტუდენტებს, რომლებიც გადიან იურიდიული კლინიკის კურსს.

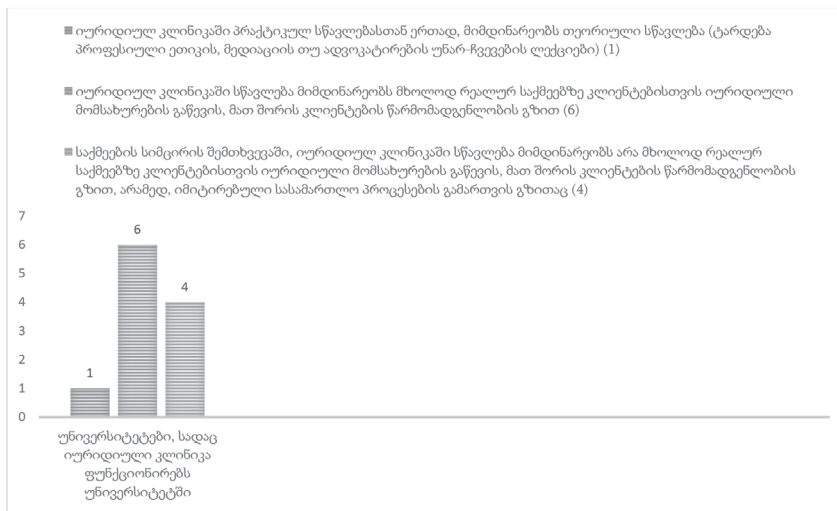

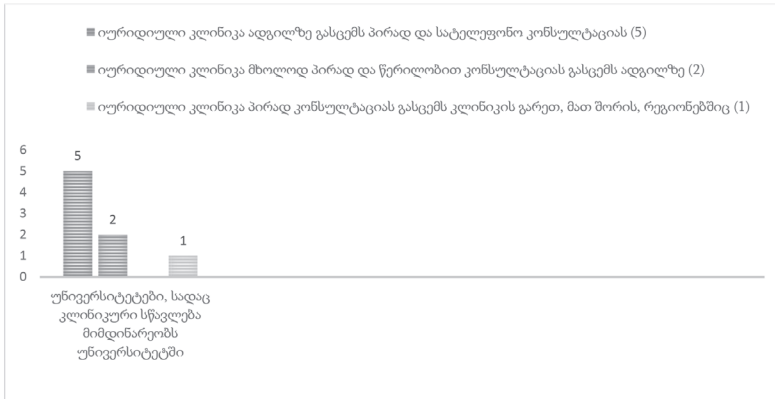
გამოკითხვის ფარგლებში, ასევე, დადგინდა, რომ რიგ შემთხვევებში, ზოგ იურიდიულ კლინიკაში როგორც სამოქალაქო სამართლის, ასევე, ადმინისტრაციული სამართლის თუ სხვა კლინიკას ერთი და იგივე ადვოკატი ხელმძღვანელობს, ხოლო რიგ შემთხვევებში, ხელმძღვანელი ადვოკატი სპეციალიზების მიხედვით, სამართლის მხოლოდ ერთი მიმართულებით მუშაობისთვისაა დანიშნული. იმ უნივერსიტეტებში, სადაც მხოლოდ ერთი ადვოკატი იყო გამოყოფილი სამართლის სხვადასხვა მიმართულების საქმეებზე მუშაობისთვის და რომელიც ხშირ შემთხვევაში იგივე პირს წარმოადგენდა, ვინც იყო იურიდიული კლინიკის ხელმძღვანელი, აღინიშნა, რომ ამის მიზეზი უნივერსიტეტის მცირე ბიუჯეტია, რომელიც არ იძლევა საშუალებას, დაქირავებული იქნას ერთზე მეტი ზედამხედველი ადვოკატი.

იურიდიული კლინიკის სწავლების/საქმიანობის მეთოდოლოგია

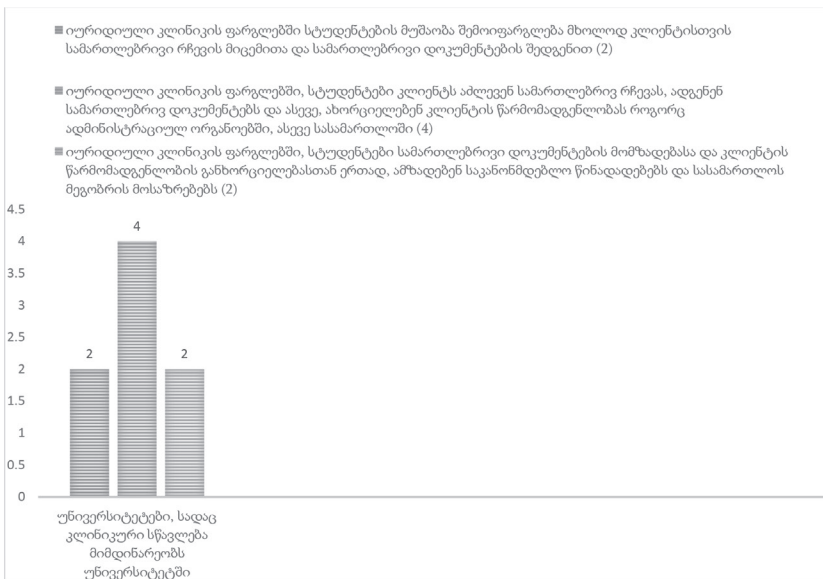
გამოკითხვისას, პროექტის ექსპერტებს იურიდიული კლინიკების წარმომადგენლებთან საუბარი ჰქონდათ იურიდიული კლინიკის სწავლების მეთოდოლოგიაზე.

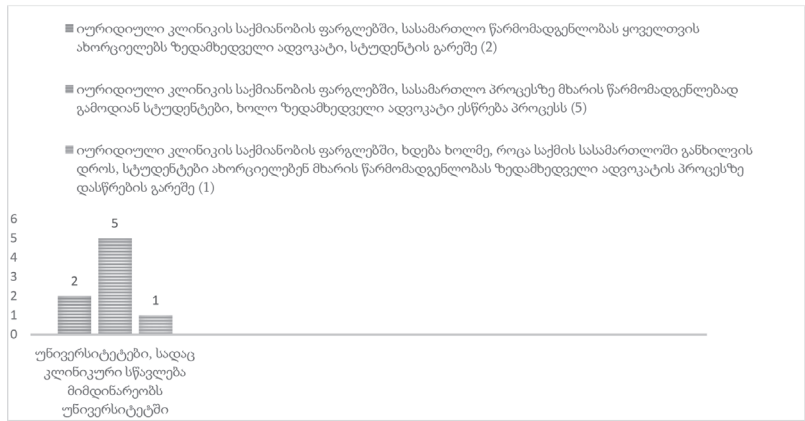
ინტერვიუს ფარგლებში საუბარი, ასევე, იყო იურიდიული კლინიკის მხრიდან კლიენტისთვის კონსულტაციის გაცემის ფორმასა და ფარგლებზე.

რაც შეეხება იურიდიული კლინიკის მიერ, კლიენტებისთვის სამართლებრივი დახმარების გაწევის ფარგლებს, პროექტის ექსპერტების მიერ, დადგინდა შემდეგი:

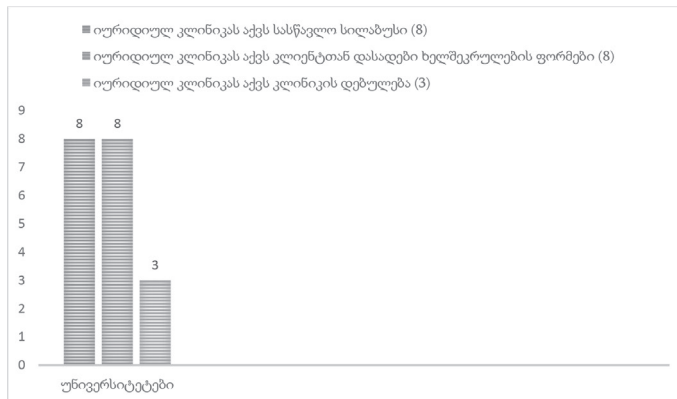

გამოკითხვის ფარგლებში საუბარი იყო, ასევე, კლიენტის სასამართლოში წარმომადგენლობის პროცესში ზედამხედველი ადვოკატის მონაწილეობის თაობაზე.

იურიდიული კლინიკის საქმიანობის მარეგულირებელი დოკუმენტები

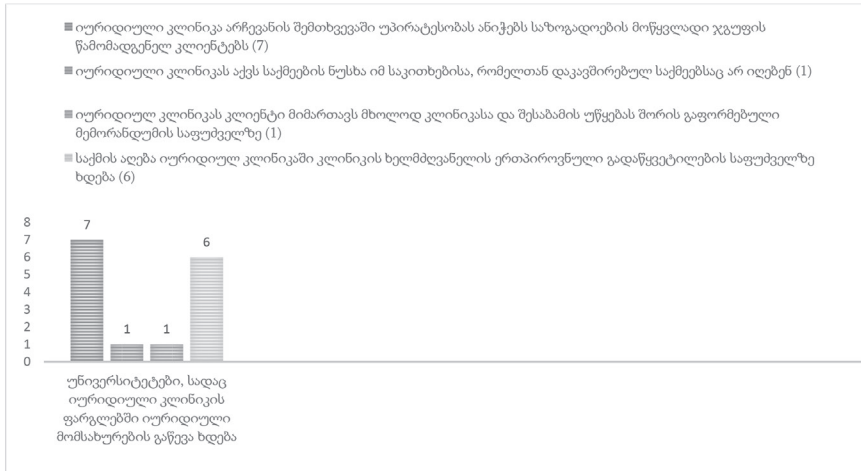
პროექტის ექსპერტებმა გამოკითხვისას დაადგინეს, აქვთ თუ არა იურიდიულ კლინიკებს რაიმე სახელმძღვანელო დოკუმენტები კლინიკის საქმიანობის დასარეგულირებლად.

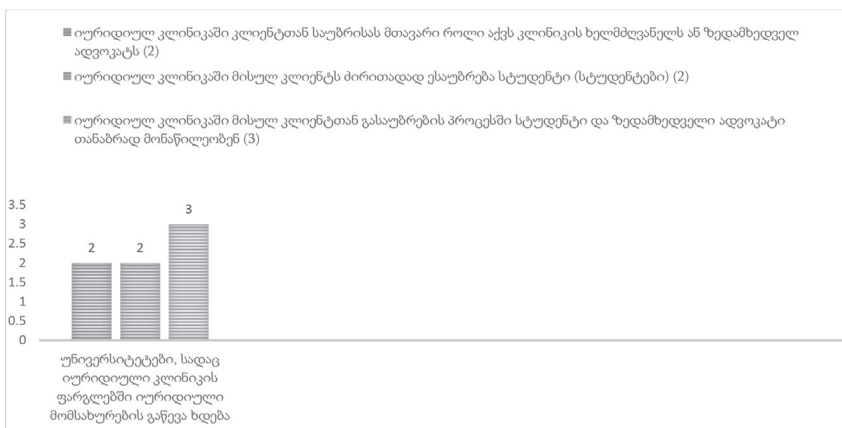
საქმეების შერჩევა

გამოკითხვის ფარგლებში საუბარი იყო, თუ ვის შეუძლია მიმართოს იურიდიულ კლინიკას სამართლებრივი დახმარების თხოვნით და აქვთ თუ არა იურიდიულ კლინიკებს პოტენციურ კლიენტთა წინასწარ დადგენილი ნუსხა ან კრიტერიუმები.

კლიენტთან ინტერვიუ

გამოკითხვის პროცესში დადგინდა, თუ როგორ ინაწილებენ სტუდენტი და ზედამხედველი ადვოკატები როლებს კლიენტთან ინტერვიუს დროს.

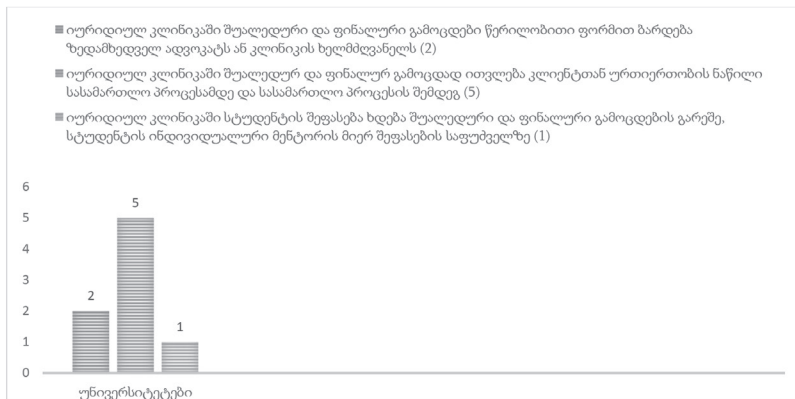

გამოკითხვის ფარგლებში, ასევე, გამოვლინდა, რომ ერთი უნივერსიტეტი აწარმოებს კლიენტთან ინტერვიუს ვიდეო/აუდიო ჩანერას (აღნიშნულის შესახებ თავიდანვე ინფორმირებულია კლიენტი და ამ უკანასკნელის მიერ, გაცემულია კიდევ თანხმობა), რომლის საშუალებით, ინტერვიუს შემდეგ, ზედამხედველი ადვოკატი, კლინიკის ხელმძღვანელი და სტუდენტები ერთად აანალიზებენ ინტერვიუს დროს დაშვებულ შეცდომებს და მსჯელობენ, თუ როგორ უფრო უკეთესი იქნებოდა იმ კონკრეტულ შემთხვევაში საუბრის წარმართვა.

სტუდენტთა შეფასება

სტუდენტების შეფასების კრიტერიუმებსა და შეფასების სქემასთან დაკავშირებით, იურიდიული კლინიკების წარმომადგენლებმა პროექტის ექსპერტებს მიანოდეს ინფორმაცია, რომ შეფასება ხდება 100 ქულიანი სისტემით, რომელიც თავის მხრივ, რამდენიმე კომპონენტს მოიცავს. ამ კომპონენტებს შორის არის დასწრების და აქტიურობის კომპონენტი, რომელიც საერთო აღმოჩნდა ყველა კლინიკისთვის. ასევე, გამოკითხულთაგან უმრავლესობა უნივერსიტეტში, სილაბუსი ითვალისწინებს შუალედური და ფინალური გამოცდის კომპონენტში სტუდენტის შეფასებასაც.

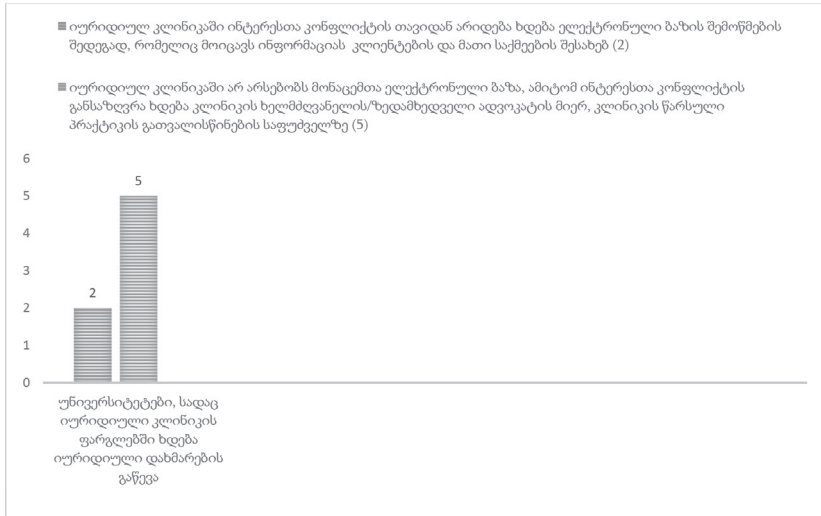
რაც შეეხება შუალედური და ფინალური გამოცდის კომპონენტში სტუდენტთა შეფასების ფორმას, გამოკითხვის შედეგად დადგინდა შემდეგი:

ადვოკატის ეთიკური ვალდებულებების გათვალისწინების საკითხი კლინიკის საქმიანობის ფარგლებში

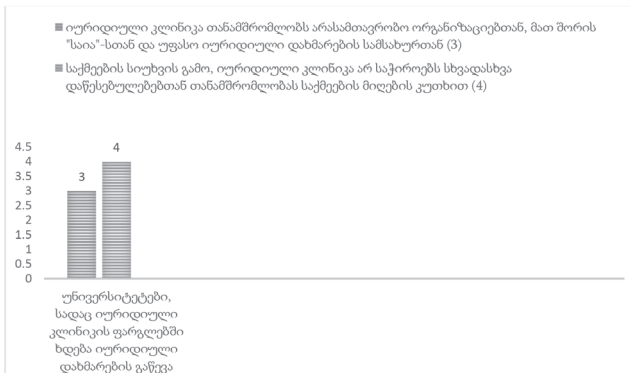
გამოკითხვის ფარგლებში, დაისვა კითხვა, თუ როგორ ხდება კლინიკაში კონფიდენციალობის პრინციპის დაცვა და ინტერესთა კონფლიქტის თავიდან არიდება.

იურიდიული კლინიკისთვის მიმართვის პროცედურა

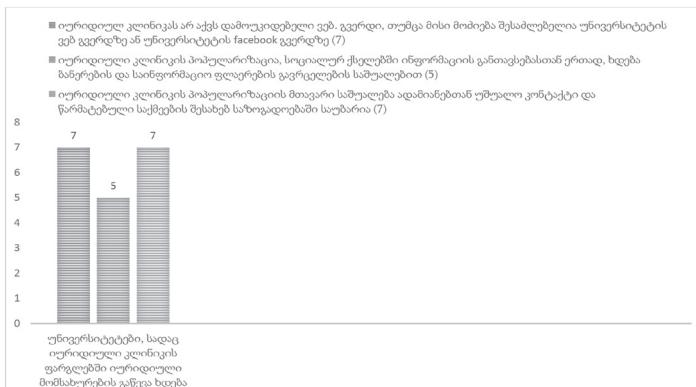
გამოკითხვის პროცესში დადგინდა, იურიდიულ კლინიკებთან დაკავშირება შესაძლებელია როგორც ტელეფონით, ასევე, ადგილზე მიმართვით. გამოკითხული იურიდიული კლინიკებიდან უმრავლესობა შეყვანილია უფასო იურიდიული დახმარების პორტალზე არსებულ ჩამონათვალში, სადაც მითითებულია კიდევ საკონტაქტო ინფორმაცია (ტელეფონი, ელ.ფოსტა და მისამართი), რომლის საშუალებით, ნებისმიერ პირს შეუძლია დაუკავშირდეს კონკრეტულ კლინიკას.

გამოკითხვის ფარგლებში, ასევე, საუბარი იყო, აქვს თუ არა იურიდიულ კლინიკას შეთანხმება იურიდიული დახმარების სამსახურთან ან სხვა უფასო იურიდიული მომსახურების ორგანიზაციასთან საქმეების კლინიკასთან ან პირიქით გადამისამართების კუთხით.

იურიდიული კლინიკის პოპულარიზაცია

გამოკითხვის ფარგლებში დადგინდა, თუ რა ფორმით ხდება იურიდიული კლინიკების პოპულარიზაცია.

სხვა საკითხები

შეხვედრების დასასრულს, საუბარი იყო სხვა პრობლემებზე, რომელიც იურიდიული კლინიკების წარმომადგენლებს თუ სტუდენტებს აწუხებდათ. აღმოჩნდა, რომ მთავარ პრობლემას ძირითადად სახელმწიფო უნივერსიტეტებისთვის წარმომადგენს სტუდენტების დიდი რაოდენობა, რომელთათვისაც ვერ ხერხდება საქმეების მიწოდება სამუშაოდ. ასევე, როგორც სახელმწიფო, ასევე, კერძო უნივერსიტეტების მთავარი პრობლემა მაგისტრატურის სტუდენტების ინტერესის ნაკლებობაა. უნდა აღინიშნოს, რომ პრობლემურია იურიდიული კლინიკისთვის გამოყოფილი სივრცის და რესურსების ნაკლებობაც. პრობლემურია ისიც, რომ ცალკეულ იურიდიულ კლინიკებს არ აქვთ ელექტრონული ბაზა, სადაც შეინახავენ საქმის მასალებს და მომავალში თავიდან აირიდებენ როგორც კონფიდენციალობის, ისე ინტერესთა კონფლიქტის პრინციპის დარღვევის ფაქტს.

ბ. კონფერენცია - „იურიდიული კლინიკების როლის გაძლიერება უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში“

2018 წლის 14 ივნისს, სასტუმროში - “Tbilisi Marriott”, საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციამ, ევროკავშირისა და გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) მხარდაჭერით, მიმდინარე პროექტის - „იურიდიული კლინიკების როლის გაძლიერება უმაღლეს განათლებაში“, - ფარგლებში კონფერენცია გამართა. მონაწილე სტუმრებს მისასალმებელი სიტყვით მიმართეს: ზვიად კორძაძემ - საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის თავმჯდომარემ, კახა წიქარიშვილმა - ევროკავშირისა და გაეროს ერთობლივი პროგრამის ექსპერტმა, ლაშა მარგიშვილმა - უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურის უფროსმა, რიჩარდ გრაიმსმა - ბრიტანელმა ექსპერტმა კლინიკური სწავლების სფეროში, ირაკლი ბურდულმა - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დეკანის მოადგილემ, მელიტონ ბენიძემ - იურიდიული დახმარების სამსახურის დირექტორმა და ნათია ხანთაძემ - თბილისის თავისუფალი უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის დეკანმა. კონფერენციაში, ასევე, მონაწილეობა მიიღეს საქართველოს უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში არსებულმა იურიდიული ფაკულტეტებისა და კლინიკების ხელმძღვანელებმა, პროფესორებმა, ლექტორებმა, ადვოკატებმა და სტუდენტებმა. კონფერენციას უძღვებოდა საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის თავმჯდომარე და პროექტის ექსპერტი, ზვიად კორძაძე. კონფერენციის მიზანი იყო საჯარო დისკუსიის გამართვა იურიდიული კლინიკების სწავლების მნიშვნელობასა და როლზე, როგორც იურიდიული პროფესიის განვითარების, ასევე, სოციალურად დაუცველი მოქალაქეებისათვის ხარისხიანი უფასო იურიდიული მომსახურების გაწევის კუთხით. კონფერენციაზე საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის ექსპერტებმა - დავით კიკალეიშვილმა და ნინო ბოგვერაძემ, დამსწრე საზოგადოებას გააცნეს ადგილობრივი იურიდიული კლინიკების შესახებ განხორციელებული კვლევის შედეგები. კონკრეტული უნივერსიტეტების წარმომადგენლებმა კონფერენციაზე პრეზენტაციის სახით წარმოადგინეს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის,

თბილისის თავისუფალი უნივერსიტეტის და ქართულ-ამერიკული უნივერსიტეტის იურიდიული კლინიკების მოდელები. იურიდიულ კლინიკებსა

და იურიდიული დახმარების სამსახურს შორის შესაძლო თანამშრომლობაზე ისაუბრა იურიდიული დახმარების სამსახურის უფროსმა მელიტონ ბენიძემ. რაც შეეხება კონფერენციის მთავარ მომხსენებელს - ბრიტანელმა ექსპერტმა, პროფ. რიჩარდ გრაიმსმა, ისაუბრა საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის შესახებ და კონფერენციის მონაწილეებს გაუზიარა საქართველოში არსებული იურიდიული კლინიკური სწავლების გაუმჯობესების კონკრეტული ინიციატივები და რეკომენდაციები. პროექტი - „იურიდიული კლინიკების

როლის გაძლიერება უმაღლეს განათლებაში“, ევროკავშირისა და გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) მხარდაჭერით ხორციელდება, რომლის მიზანია, იურიდიული დახმარების ხელმისაწვდომობისა და ხარისხის გაზრდა. აღნიშნული ინიციატივა ევროკავშირის უფრო ფართო პროგრამის - EU4Justice, ნაწილია, რომელიც წარმოადგენს საქართველოსა და ევროკავშირს შორის თანამშრომლობის ჩარჩოს მართლმსაჯულების სისტემის განვითარების სფეროში.

გ. ტრენინგი იურიდიული კლინიკების ზედამხედველი ადვოკატებისათვის

2018 წლის 5-6 ნოემბერს, საქართველოს იურიდიული ფორმების ასოციაციამ იურიდიული კლინიკების ზედამხედველი ადვოკატებისათვის ორდღიანი ტრენინგი გამართა. ტრენინგი ინგლისურენოვანი იყო და მას უძღვებოდა ბრიტანელი ექსპერტი კლინიკური სწავლების სფეროში, პროფ. რიჩარდ გარიმსი.

პროფესორი გარიმსი ტრენინგის მონაწილეებს ესაუბრა იურიდიული კლინიკის სხვადასხვა ფორმისა და პრო-ბონო სერვისის თავისებურებებზე. პრაქტიკული სავარჯიშოების საშუალებით, ტრენინგის მონაწილეებმა საკუთარი თავი გამოსცადეს არა მხოლოდ ზედამხედველი ადვოკატების, არამედ, სტუდენტების, კლიენტების, უნივერსიტეტის ადმინისტრაციის თანამშრომლების, ადვოკატთა ასოციაციის წარმომადგენლების თუ

არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლების როლში. ტრენერმა დამსწრე საზოგადოებას გაუზიარა საკუთარი გამოცდილება კლინიკური სწავლების მიმართულებით და მიუთითა იმ სახელმძღვანელო პრინციპებზე, რომლითაც უნდა ხელმძღვანელობდნენ იურიდიული კლინიკები. ტრენინგი სიფას მიმდინარე პროექტის - „იურიდიული კლინიკების როლის გაძლიერება უმაღლეს განათლებაში“, - ფარგლებში, ევროკავშირისა და გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) მხარდაჭერით განხორციელდა. ტრენინგის დასასრულს, მონაწილეებს გადაეცათ სერთიფიკატები.

დ. საერთაშორისო ექსპერტის რეკომენდაციები საქართველოს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების იურიდიული კლინიკებისათვის

პროფ. რიჩარდ გრაიმსი

ჩემი ამოცანა იყო, სიფას მიერ ჩატარებული კვლევის საფუძველზე, საქართველოს სამართლის სკოლებში არსებული იურიდიული კლინიკების ამჟამინდელი მდგომარეობის მიმოხილვა და პირადი ცოდნისა და გამოცდილების გაზიარება, რაც 2010-2014 წლების განმავლობაში ამ ქვეყანაში იურიდიული კლინიკების განვითარებაზე დახმარების პროცესში მივიღე. მიმოხილვის მიზანია იურიდიული კლინიკის არსებული მდგომარეობის შეფასება და საერთაშორისო „საუკეთესო პრაქტიკის“ საფუძველზე ისეთი კლინიკების მოდელების შესახებ რეკომენდაციის გაწევა, რომლებიც მისაღები და მდგრადი იქნება საქართველოსათვის და რომელიც შეეფერება XXI საუკუნის იურიდიული მომსახურების მოთხოვნებს.

არ არსებობს სწორი პასუხი კითხვაზე, რომელი კლინიკის მოდელია საუკეთესო, თუმცა, არსებობს მოდელები, რომლებიც აპრობირებულია საერთაშორისო დონეზე, ისინი პროფესიული და საგანმანათლებლო თვალსაზრისით ფუნქციონალურია, ხოლო რესურსების მხრივ, მართვადი. პირადი გამოცდილების საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ საჯარო მომსახურება და საგანმანათლებლო მიზნები მიწოდების მომენტში თანაბრად არ არის გაგებული. კლინიკების უმრავლესობა (თუ ყველა მათგანი არა), რომლებიც მომსახურებას რეალურ კლიენტებს სთავაზობენ, ამას პროფესიული წესების დაცვით ახორციელებენ. ინტერესთა კონფლიქტი, კონფიდენციალობა, კლიენტის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად მოქმედება და კეთილსინდისიერი ქცევა ის ცნებებია, რომლებიც იურისტთა უმეტესობას ესმის და ასრულებს, მიუხედავად იმისა, რომ ყველა ქვეყანაში მხოლოდ მცირე ნაწილი ახდენს ამ ძირითადი წესების აფიშირებას. იქ, სადაც სამუშაოს შესრულებაში სტუდენტები არიან ჩართულები და ამ პროცესზე შესაფერის დონეზე მიმდინარეობს ზედამხედველობა, პროფესიული შეუსაბამობების საშიშროებაც ნაკლები იქნება.

იგივეს ვერ ვიტყვით კლინიკურ იურიდიულ განათლებაზე პედაგოგიური თვალსაზრისით. უნივერსიტეტის მხოლოდ რამდენიმე ლექტორს აქვს გავლილი სპეციალური ტრენინგი ეფექტურ სწავლებაში და განსხვავებულ პედაგოგიურ მიდგომებში. ცოდნის გადაცემის ტრადიციული ფორმა არის ლექცია, რომელსაც შესაძლოა ემატებოდეს სემინარები და სასწავლო მასალები. თეორიის პრაქტიკაში გამოყენების სწავლა და იმის უნარი, რომ შეძლო პრაქტიკის გაანალიზება და იმის დამუშავება, თუ რა მოხდა, რატომ

და როგორ შეიძლება ყველაფერი სხვაგვარად (უკეთესად) მომხდარიყო, მასწავლებლის ან სტუდენტისთვის არც აუცილებლად ნათელი და არც კომფორტული სავარჯიშო არ არის.

მედვად, კლინიკის პირველი მოდელი, რომელსაც მსურს რეკომენდაცია გავუწიო ქართულ კონტექსტში, მოდელირების კლინიკაა. მასში ვგულისხმობ კლინიკას, სადაც რეალურ (კლიენტების კონფიდენციალობის დაცვით) ან რეალისტურ ფაქტებს წარუდგენენ სტუდენტებს, რომელთაც მოეთხოვებათ წარმართონ საქმე, ხოლო „მასწავლებლებმა“ შესარულონ ზედამხედველის როლი, როგორც ეს კლინიკის მიერ რეალური კლიენტის წარდგენისას მოხდებოდა. ამგვარი კლინიკა არა მხოლოდ პრაქტიკას უზრუნველყოფს მასწავლებლებისა და სტუდენტებისთვის „უსაფრთხო გარემოში“, არამედ ამზადებს მათ რეალურ კლიენტებთან მუშაობისათვის. მოდელირების კლინიკა განსაკუთრებით ეფექტური გზაა კლინიკური სწავლების მეთოდების სტუდენტების დიდი რაოდენობისათვის გასაცნობად. იგი შეიძლება ჩატარდეს მოკლე კურსის სახით - მაგალითად, სემესტრის დასაწყისში ერთი კვირის განმავლობაში - ან როგორც ჩვეულებრივად აგებული კურსი, რომელიც სასწავლო პროგრამის განმავლობაში ყოველკვირეულად ისწავლება. ვიდრე მოდელირება რეალისტურია, იგი სანდო აქტივობად ჩაითვლება, სადაც რეალური სიტუაციის ასახვა ხდება.

მას შემდეგ, რაც ზედამხედველი ადვოკატები და სტუდენტები გამოცდილებას მიიღებენ კლინიკის წარმართვაში, შემდეგ რეალური სამართლებრივი სამუშაოს შესრულება კლიენტებისათვის, სტუდენტებისთვის სწავლების თვალსაზრისით, უფრო მოხერხებადი. შესაბამისად, მოდელირების კლინიკა პირველია, რაზეც რეკომენდაციას გავწევთ.¹

მოდელირების კლინიკის დადებითი მხარე, ასევე, გულისხმობს იმის შესაძლებლობას, რომ სამართლებრივ უნარ-ჩვევებსა და ეთიკას სტრუქტურულად მივუდგეთ. მოდელირებული სავარჯიშოები შესაძლოა მაშინ გამოიყენოთ, როცა ეს უკეთ ერგება სწავლების პროცესს და სტუდენტის ცოდნის დონეს, კლიენტზე ზრუნვაზე ფიქრის გარეშე (თუმცა, რასაკვირველია, ამის მოდელირებაც შესაძლებელია).

საქართველოში თითოეულ სამართლის სკოლას ისეთი მოდელირების კლინიკა რომ ჰქონდეს, რომელიც ზემოთ აღწერილი რომელიმე ვარიანტის მიხედვითაა აგებული, მაშინ იმის მიხედვით, თუ რა რესურსები და შესაძლებლობები არსებობს, კლინიკის საქმიანობები შეიძლება გაფართოვდეს.

რეალურ კლიენტებთან მომუშავე კლინიკის მოდელებთან დაკავშირებით შემდეგი ხუთი რეკომენდაცია გვქენება:

¹ მსოფლიოს ქვეყნებში ვრცელი ლიტერატურა არსებობს იმის შესახებ, თუ როგორ წარმართოთ წარმატებულად მოდელირება. იხ. მაგალითად: Strevens C., Grimes R., Phillips E., Legal Education: Simulation in theory and practice, Ashgate Publishing, 2014.

1. შიდა კლინიკა, რომელსაც უნივერსიტეტი მართავს და სთავაზობს კონსულტაციებს/შემდგომ დახმარებას - ამ შემთხვევაში, უნივერსიტეტი თავად, საკუთარი სახელით ან უნივერსიტეტის მფლობელობაში მყოფი და მის მიერ მართული სამართლებრივი ერთეულის მეშვეობით წარმართავს შეთავაზებულ მომსახურებას/მომსახურებებს. კლიენტები შეიძლება შერჩეულები იყვნენ განსაზღვრული საჭიროებების მიხედვით კონკრეტული სფეროდან (მაგალითად, შემზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები, ისინი, ვისაც საცხოვრებელთან დაკავშირებული პრობლემები აქვთ, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლი ქალები, სანარმოო ტრავმის შედეგად დაზარალებული პირები). შეთავაზებული დახმარება შეიძლება მოიცავდეს საწყის იურიდიულ კონსულტაციას, სხვა სააგენტოებში გადამისამართებას ან კლიენტის ინტერესების სრულად დაცვას. ერთი გაფრთხილება, რაც აქ უნდა გავითვალისწინოთ არის ის, რომ რაც უფრო მეტი სამუშაო შესრულდება კლიენტისთვის, მით მეტია ზედამხედველობის მოთხოვნები და სხვა რესურსების ჩადების საჭიროება. ეს მოდელი, მიუხედავად მისი მომხიბვლელობისა მართვის, კონტროლისა და კავშირების გადმოსახედიდან, რთულია ხარჯების თვალსაზრისით, რადგან შენობები, მოწყობილობები, შესაფერისი კვალიფიკირებული თანამშრომლები, ნათელი და ძლიერი ორგანიზაციული სისტემა უნდა არსებობდეს. თანამშრომლებით დაკომპლექტება შესაძლოა გარე წყაროდან მოხდეს - ადვოკატი, რომელიც პრო-ბონოს საფუძველზე მუშაობს ან უნივერსიტეტი აძლევს ანაზღაურებას. ამ მოდელს ფართოდ იყენებენ საერთო სამართლის ქვეყნებში, მათ შორის, ავსტრალიაში, სამხრეთ აფრიკაში, გაერთიანებულ სამეფოსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ასევე, ისეთ კონტინენტურ ევროპის სამართლის ქვეყნებში, როგორიცაა ჩილე, იტალია და პოლონეთი.¹

2. მეორე საფეხურის საკონსულტაციო კლინიკა – ამგვარი კლინიკა სთავაზობს ინდივიდუალურ მომსახურებას სხვა პირებს ან ორგანიზაციებს და გასცემს კონსულტაციებს და კვლევის დასკვნებს სპეციფიკურ საკითხებზე, ამ პირის ან ორგანიზაციის სარგებლობისთვის, რაც უკავშირდება მათ მიერ შესრულებულ სამუშაოს, ან ამ ორგანიზაციის სხვაგვარად დახმარებას, მაგალითად, რაც შეიძლება გამოიხატოს მოწმეთა დაკითხვის ან მტკიცებულებათა შეგროვების საკითხში. კლინიკა შესაძლოა დაეხმაროს სასამართლოს პრეცედენტების კვლევაში ან საპარლამენტო კომიტეტებში წარადგინოს წინადადებები შესაძლო საკანონმდებლო რეფორმაზე. ამგვარად, კლინიკა საზოგადოებისთვის არაპირდაპირ გასწევს მომსახურებას იმგვარად, რომ არ იღებს მიმდინარე საქმეებზე პასუხისმგებლობა. ამ მოდელს წარმატებით იყენებენ იტალიის, ესპანეთისა და გაერთიანებული სამეფოს უნივერსიტეტებში.

3. იურიდიული პრაქტიკისა და რეფერალური კლინიკა - ამგვარი კლინიკა მომსახურებას უწევს ჯგუფებს, მაგალითად, შემზღუდული უნარების მქო-

¹ კლინიკისა და მასთან დაკავშირებული ინიციატივების შესახებ მსოფლიოში, იხ. Bloch, op cit and Re-thinking legal education under the civil and common law, Edited by R. Grimes, Routledge, 2018.

ნე პირებს ან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვნებს, რომლებსაც სურთ იცოდნენ თავისი უფლებებისა და პასუხისმგებლობების შესახებ კანონის სპეციფიკურ სფეროში. მას ეწეება ინფორმაციის ფორმა და არა ინდივიდუალური კონსულტაციის ფორმა, თუმცა შესაძლოა მოიცავდეს ინდივიდების გადამისამართებას არსებული მომსახურების მიმწოდებლებთან იმ შემთხვევებში, როდესაც საჭიროა იურიდიული კონსულტაცია და დახმარება. ამგვარი იურიდიული პრაქტიკის პროგრამები მრავალ სხვა კონტექსტში იქნა გამოყენებული და ძალზე პოპულარული აღმოჩნდა სამიზნე აუდიტორიებისა და სტუდენტებისათვის.¹ ეს სამუშაო კლინიკურია იმ თვალსაზრისით, რომ მასში ჩართულ სტუდენტებს მოეთხოვებათ, განსაზღვრონ კლიენტის საჭიროებები (ამ შემთხვევაში ის, თუ რის შესახებ სურს ჯგუფს ინფორმაციის მიღება), ჩაატაროს შესაბამისი კანონებისა და პროცედურების ეფექტური ანალიზი, გააკეთოს პრეზენტაცია, რომელიც სამართლებრივად ზუსტი, ხოლო სოციალურად/კულტურულად მისაღები იქნება, წარმოადგინოს ეს პრეზენტაცია იმგვარად, რომ აუდიტორიამ შეძლოს გაგება, პრეზენტაციის ეფექტურობის შეფასება და გაანალიზოს განხილული კანონის ადეკვატურობა (ან პირიქით). რადგან აქ არ არსებობს საქმის მართვის მიმდინარე პასუხისმგებლობა, ეს ვარიანტი შედარებით ნაკლებდანახარჯიანია ზედამხედველობის თვალსაზრისით და შეუძლია საკმაო რაოდენობის სტუდენტები მოიცვას.

4. სტუდენტების (და შესაძლოა სხვების) უნივერსიტეტიდან გარე ორგანიზაციაში სტაჟირება - სტუდენტები (და/ან სხვები), შესაბამის გარე ორგანიზაციასთან შეთანხმებით, მუშაობენ საქმეებზე იმ პირის ზედამხედველობის ქვეშ, რომელსაც ამგვარი საქმის კეთების უფლებამოსილება გააჩნია. კლიენტი მომსახურების მიმწოდებლის „საკუთრებად“ რჩება და სტუდენტი (ან სხვა პირი უნივერსიტეტიდან) ეხმარება ორგანიზაციას მისი საჭიროებების მიხედვით. ყველა რეკომენდაციის მიცემა და დახმარების გაწევა ხორციელდება ან უფლებამოსილი პირის ან ორგანიზაციის სახელით. ეს მოდელი, რომელიც ხშირად მოიხსენიება, როგორც „სტაჟირება“, ძალზე პოპულარულია სტუდენტებში, რადგან მათ მნიშვნელოვანი გამოცდილების მიღების საშუალება ეძლევათ. ამგვარ მოდელს აშშ-ში „წინასადიპლომო პრაქტიკად“ მოიხსენიებენ. იგი „სტაჟირებისგან“ ან სასწავლო პრაქტიკისაგან იმით განსხვავდება, რომ სტაჟირების დროს და/ან მისი დასრულების შემდეგ, სტუდენტს მოეთხოვება სამართლის სკოლაში მიღებული გამოცდილების გაანალიზება. მნიშვნელოვანია მასპინძელ ორგანიზაციას, მონაწილე სტუდენტებსა და უნივერსიტეტს შორის ნათელი ურთიერთგაგება არსებობდეს, თუ ვისგან რას მოელიან. ამგვარმა მიდგომამ პოტენციური გაუგებრობები უნდა აგვარიდოს თავიდან და უზრუნველყოს ის, რომ სტუდენტმა დადებითი გამოცდილება მიიღოს, ხოლო მასპინძელ ორგანიზაციას საკუთარი საკონსულტაციო/წარმომადგენლობითი შესაძლებლობების შექმნაში დაეხმაროს.

1 იხ. მაგალითად: the work of Street Law Inc, Washington DC, USA. დეტალები იხილეთ ბმულზე: <www.streetlaw.org> [24.05.2018].

5. მიუხედავად იმისა, თუ კლინიკის რომელ მოდელს გამოვიყენებთ, აუცილებელია იურიდიული მომსახურების სხვა მიმწოდებლებთან რაც შეიძლება მჭიდრო მუშაობა. უპირველეს ყოვლისა, ეს რეკომენდაცია ეფუძნება ნებისმიერი კლინიკისათვის იმ საჭიროებას, რომ იმუშაოს იმგვარად, რომ უპასუხოს ამ სფეროში არსებულ გამოწვევებს. მეორე, იურიდიული სკოლების პროფესურას ხშირად იურიდიული პრაქტიკის შეზღუდული პრაქტიკა გააჩნიათ (ან საერთოდ არ აქვთ იგი). იმის მიხედვით, თუ რომელი მოდელ(ებ)ია გამოყენებული, შესაძლოა საჭირო აღმოჩნდეს ისეთი ადვოკატების დაქირავება, რომლებიც ლიცენზირებულნი არიან ადვოკატთა ასოციაციის მიერ, რომ საჭირო ზედამხედველობა განახორციელონ. ადვოკატებს, რომლებიც კლინიკის ზედამხედველობაში არიან ჩართულები, რასაკვირველია, შესაბამისი პროფესიული კოდექსების, პროფესიასთან დაკავშირებული კანონებისა და იურიდიული პრაქტიკის შესაბამისად მოქმედება მოუწევთ, მაგრამ ისინი მდიდარ ადამიანურ რესურსებს შექმნიან კლინიკისათვის. კლინიკა, ასევე, აძლევს შესაძლებლობას ამგვარ ადვოკატებს გამოიყენონ სამართლებრივი ნესები და საკუთარი პრაქტიკა აკადემიურ გარემოში მუშაობის კონტექსტში გააანალიზონ. როგორც ვიცი, საქართველოს ადვოკატთა ასოციაცია რეგისტრირებული ადვოკატებისაგან ითხოვს განგრძობითი პროფესიული განათლების რეგულარული პროგრამის გავლას. ამგვარი პრაქტიკა მიღებულია მრავალ სხვა ქვეყანაში, მათ შორის ჩემს ქვეყანაში - ინგლისსა და უელსში. თუ ადვოკატები, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს იურიდიულ კლინიკებში, მიიღებდნენ კრედიტს განგრძობითი პროფესიული განათლების მიზნებისათვის იმ დროისათვის, რაც მათ კლინიკის ინიციატივებზე მუშაობაზე დახარჯეს, ეს შემდგომი სტიმული იქნებოდა მათი ჩართულობისათვის, რაც გაამდიდრებდა მათ პირად გამოცდილებას და ხელს შეუწყობდა მათ განვითარებას. ამას შესაძლოა შედეგად მოჰყვეს ადვოკატების დროებით ლექტორებად დანიშვნა, რაც ბევრ ქვეყანაში გავრცელებული პრაქტიკაა. გარეშე ადვოკატების გამოყენება შესაძლოა ყველა მონაწილისთვის (კლიენტი, სტუდენტი და ზედამხედველი ადვოკატი) მომგებიანი იყოს, რაც გააუმჯობესებს იურიდიული სკოლების, ადვოკატთა ასოციაციისა და, ზოგადად, ადვოკატების რეპუტაციას.

ყველა შემთხვევაში განხილული მოდელი - მოდელირება, საკონსულტაციო კლინიკა, მეორე საფეხურის საკონსულტაციო კლინიკა, იურიდიული პრაქტიკისა და რეფერელური კლინიკა - შეიძლება შეთავაზებული იქნას, როგორც არასავალდებულო ან სავალდებულო (აუცილებელია პროგრამაში საკმარისი ადგილები იყოს), შეიძლება შეფასდეს ან არ შეფასდეს, შესაძლოა დაინერგოს აკადემიური კრედიტი ან მთლიანად კლასგარეშე აქტივობა იყოს. ჩემი პირადი რეკომენდაცია იქნებოდა, რომ კლინიკა არასავალდებულო და შეფასებადი იყოს. არჩევითობა სტუდენტების რაოდენობის შეზღუდვას გახდის შესაძლებელს (კლინიკები ძალზე პოპულარულია სტუდენტებს შორის და თუ რესურსები დიდი ოდენობით სტუდენტების მიღების საშუალებას არ იძლევა, მაშინ მათი დამატებით მოძიება იქნება საჭირო). კლინიკის შეფასებით, უპირველეს ყოვლისა, სტუდენტების ძალისხმევა ფასდება და მეორე,

კლინიკის კურიკულუმში ჩართვა ხდება, რაც მას პროგრამის განუყოფელ ნაწილად აქცევს და შედეგად მის მდგრადობას გამოიწვევს.

მიუხედავად იმისა, თუ რომელი მოდელი ან მოდელები იქნება გამოყენებული, არსებობს განსაზღვრული პრინციპები, რაც დაცული უნდა იქნას იმის უზრუნველსაყოფად, რომ იურიდიული პროფესიული პრაქტიკის სტანდარტები შენარჩუნდეს და მივიღოთ მაქსიმალური საგანმანათლებლო სარგებელი. ამის შეჯამება შემდეგნაირადაა შესაძლებელი:

1. აუცილებელია ნათელი ორგანიზაციული პროცედურებისა და კლინიკის „წესების“ შემუშავება. იმისთვის, რომ ადვილი მოსაძიებელი იყოს, შესაძლებელია ამ ინფორმაციის თავმოყრა სახელმძღვანელოში ან ცნობარში მოხდეს, რომელიც კლინიკაში მონაწილე ყველა სტუდენტსა და თანამშრომელს დაურიგდება.

2. თითოეულ კლინიკას უნდა გააჩნდეს სპეციალურად გამოყოფილი ადმინისტრატორი, რომელსაც ურთიერთობა ექნება კლიენტებთან, უზრუნველყოფს ფაილებისა და ჩანაწერების სწორად შენახვას და განახორციელებს კლინიკის საქმიანობათა კოორდინირებას. ეს თანამდებობა შეიძლება ანაზღაურებადი იყოს ან დამოკიდებული იყოს მოხალისე სტუდენტებზე. თუმცა, ვინც არ უნდა შეასრულოს ეს სამუშაო, მას დასჭირდება სრული ტრენინგი, ხოლო ადვოკატი, რომელსაც კლინიკის საერთო ზედამხედველობა ავალია, მონიტორინგს გაუწევს ამ სამუშაოებს, რადგან ეს მისი პასუხისმგებლობაა, რომ უზრუნველყოფილი იქნას კლინიკის ეფექტიანი ფუნქციონირება და მისი შესაბამისობა კანონმდებლობასა და პროფესიული ქცევის კოდექსთან.

3. თითოეულ კლინიკას უნდა დაურიგდეს კლინტზე ზრუნვის დოკუმენტი ან ბროშურა, სადაც აღწერილი იქნება, თუ რისი გაკეთება შეუძლია ან არ შეუძლია კლინიკას, როგორ ფუნქციონირებს კლინიკა და ვის რა პასუხისმგებლობა გააჩნია. ეს უნდა ითვალისწინებდეს დათქმას, რომ კლიენტებთან დაკავშირებული ყველა საკითხი კონფიდენციალურია და რომ კლინიკა ცდილობს პროფესიონალიზმის იგივე სტანდარტები დააკმაყოფილოს, რაც ნებისმიერ იურიდიული პრაქტიკის მქონე პირს მოეთხოვება.

4. კლინიკის მუშაობაში ჩართულმა ყველა სტუდენტმა და თანამშრომელმა უნდა გაიაროს მოსამზადებელი პროგრამა, სადაც გაეცნობიან კლინიკის მუშაობას და მიიღებენ ინფორმაციას ქვეყანაში არსებული იმ წესების შესახებ, რომლებიც დაცული უნდა იქნას იურიდიული პრაქტიკის შემთხვევაში. აქ განსაკუთრებით უნდა გავსვას ხაზი ინტერესთა კონფლიქტის თავიდან არიდებასა და კლიენტთა კონფიდენციალობის დაცვას.

5. არაფერი უნდა გაკეთდეს კლინტისთვის ისე, რომ ამ მოქმედებაზე შესაბამისად კვალიფიციური ადვოკატის თანხმობა არ არსებობდეს. მაგალითად, სტუდენტს, ზედამხედველის თანხმობით, შეუძლია გაესაუბროს კლიენტს, მაგრამ გასაუბრების დროს კონსულტაციის მიცემა არ უნდა მოხდეს, ხოლო ნებისმიერი კონსულტაცია, რაც მოგვიანებით უნდა გაიცეს, მონონებული უნდა იქნას ზედამხედველის მიერ.

6. თუ საგანმანათლებლო სარგებლის გაზრდა გვინდა, სტუდენტებს შესაძლებლობა უნდა მიეცეთ, გააანალიზონ და იფიქრონ მიღებულ გამოცდილებაზე და პრაქტიკაში გამოიყენონ ის, რაც შეისწავლეს. იმისათვის, რომ ეს მოხდეს, აუცილებელია სტრუქტურის არსებობა. მათ შორის, უნდა წარმოებდეს ანალიტიკური ჟურნალი, უნდა ეწყობოდეს რეგულარული (ჩემი აზრით, ყოველკვირეული) შეხვედრები სტუდენტებსა და ზედამხედველებს შორის. მიუხედავად იმისა, რომ მრავალი შემთხვევაა, სადაც შესაძლებელია სტუდენტებისთვის უკუკავშირის მიწოდება (მაგალითად, როცა ისინი საკონსულტაციო წერილების პროექტებს წერენ, რაც ზედამხედველმა უნდა დაამტკიცოს ან როცა ისინი არაფორმალურად ითხოვენ რჩევის მიცემას კვლევის წარმოებისას), მაგრამ რეგულარული შეხვედრა (იდეალურ შემთხვევაში ყველა სტუდენტთან) საშუალებას იძლევა, მოხდეს ყველა მიმდინარე საქმის განხილვა და საკითხთა იდენტიფიცირება (მათ შორის, მატერიალური სამართლის დეტალები, საქმის წარმოებისას აუცილებელი უნარ-ჩვევები, პროფესიული პრაქტიკა და უფრო ვრცელი ეთიკური სა-კითხები და შესაძლოა, საკანონმდებლო რეფორმასთან დაკავშირებული პრობლემური საკითხები და სოციალური პოლიტიკის ფორმირება).

7. კვლევაში მოცემულ პასუხებსა და სიფას მიერ ორგანიზებულ 2018 წლის 14 ივნისის კონფერენციაზე, რომელიც კვლევის მიგნებების განხილვას მიეძღვნა, შემფოთება გამოთქვას იმასთან დაკავშირებით, რომ კლინიკა მხოლოდ გამოცდილი სტუდენტებისთვისაა (მაგისტრატურის ან ბაკალავრიატის დამამთავრებელი კურსის სტუდენტებისთვის) მისაღები. თუ კლინიკა დამკვიდრდება, როგორც ძლიერი და ისეთი სასწავლო მეთოდოლოგია, რომელიც სტუდენტების ჩართულობას განაპირობებს, მაშინ იგი მისაღები იქნება იურიდიული ფაკულტეტის ნებისმიერი სტუდენტისთვის. შემდეგ დგება საკითხი, რესურსების რა დონეა საჭირო იმისთვის, რომ ეფექტურად მოხდეს სტუდენტის ზედამხედველობა მისი სამართლებრივი და სხვა დაკავშირებული პრინციპების ცოდნის დონის გათვალისწინებით. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ პირველი კურსის სტუდენტებსაც კი შეუძლიათ, მონაწილეობა მიიღონ კლინიკის მუშაობაში, თუ მათზე შესაფერის დონეზე ხორციელდება ზედამხედველობა. ამას, რასაკვირველია, ასახვა მოჰყვება რესურსებზე, თუ ზედამხედველობის გაზრდა იქნება საჭირო. სხვა საშუალება შედარებით გამოუცდელი სტუდენტების ჩართვისთვის, რომელსაც უფრო ნაკლები რესურსი სჭირდება, არის: მათი გაგზავნა სასამართლოებში და მაყურებლის როლში პროცესებზე დასწრება, ხოლო ამის შემდეგ უნივერსიტეტში მოკლე განხილვის ჩატარება; მათთვის საშუალების მიცემა, რომ კლინიკის უფრო გამოცდილი სტუდენტების მუშაობას დააკვირდნენ, რათა მათ მეტად იგრძნონ კლინიკის საქმიანობაში ჩართულობა, მაგრამ პირადად არ აწარმოებდნენ საქმეებს; მათთვის საშუალების მიცემა, რომ კლინიკაში ისეთი ადმინისტრაციული ფუნქციები შეასრულონ, როგორიცაა ბუღალტერიის წარმოება (რასაკვირველია, ამ საქმიანობასაც ზედამხედველობა დასჭირდება) და მათი ჩართვა მოდელირების კლინიკებში. უფრო გამოცდილ სტუდენტებს, რომლებიც სამაგისტრო პროგრამებს ეუფლებიან, შეუძლიათ მენტორების როლი შეასრულონ დამწყები სტუდენტებისათვის.

8. შეფასება უნდა იყოს შუალედურიც და შემაჯამებელიც (სტუდენტებთან უკუკავშირი და სწავლების პროცესში დახმარების გაწევა, ასევე, ნიშნების/ქულების დანერგა). კლინიკაში კარგად იყენებენ შეფასების უფრო ინოვაციურ მეთოდებს, მათ შორისაა ესსეები, სადაც სტუდენტები ადრე შესრულებული სამუშაოების საფუძველზე საკუთარ მიღწევებს და ზოგადად, კურსს აფასებენ, სიტუაციური ანალიზი, პრეზენტაციები და ზეპირი გამოცდები. სიფრთხილვა საჭირო განსაკუთრებით მაშინ, როცა საქმე ჯგუფურ სამუშაოებს ეხება, რათა მოხდეს იმის უზრუნველყოფა, რომ შეფასება ასახავდეს ინდივიდუალურ წვლილს და რომ ნებისმიერი შეფასების ხასიათი და დეტალი გამოყენებული იქნას სწავლების შედეგებთან შეთანხმებით.

9. იქ, სადაც სამართლის სკოლას კლინიკა აქვს, სავარაუდოა, რომ რამდენიმე სხვა იურიდიული მომსახურების მიმწოდებელიც იარსებებს. სხვებს შესაძლოა ჩართული ჰყავდეთ კერძო პრაქტიკის მქონე ადვოკატები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, სახელმწიფო დეპარტამენტები და ვაჭრობისა და მრეწველობის სფეროში მოღვაწე ადვოკატები. იმისთვის, რომ მომსახურების მიწოდების ეფექტურობა გაიზარდოს და თავიდან იქნას აცილებული არასასურველი დუბლირება და კონკურენცია, სამართლის სკოლისთვის არსებითია, რომ ყველა პროვაიდერთან კონსტრუქციული სამუშაო ურთიერთობები დაამყაროს. ამის მიღწევა რამდენიმე გზითაა შესაძლებელი, მათ შორის, ადრეული კავშირის დამყარება პროვაიდერებთან, რათა განხილული იქნას დაგეგმილი მომსახურების მიწოდების საკითხი, იმ ორგანიზაციებთან ურთიერთთანამშრომლობის მემორანდუმების გაფორმება, რომლებთანაც იურიდიულ სკოლას საქმიანობა მოუწევს (მაგალითად, სტუდენტების სტაჟირებაზე მივლინება ან კლიენტების გადამისამართება) და კლინიკისთვის მრჩეველთა საბჭოს შექმნა (რომლის წევრებიც ყველა შესაბამისი დაინტერესებული მხარე იქნება). ამგვარად, იურიდიული სკოლის კლინიკამ თავიდან უნდა აიცილოს კონფლიქტები და რესურსები ეფექტიანად გამოიყენოს. ამგვარი თანამშრომლობის გზით, ასევე, შესაძლებელი იქნება, განისაზღვროს და შეივსოს ის ხარვეზები, რაც მომსახურების მიწოდებისას არსებობს და დაკმაყოფილდეს სამართლებრივი საჭიროებები.

10. იმისთვის, რომ კლინიკა ეფექტურად ფუნქციონირებდეს, მას არა მხოლოდ სტრუქტურა, არამედ კლიენტებიც სჭირდება. საჯაროობა მნიშვნელოვანი ნაწილია ამგვარი მომსახურების შესახებ ინფორმაციის იმ პირებისთვის მიწოდებაში, რომლებსაც შესაძლოა დახმარება სჭირდებოდეთ. საჯაროობის უზრუნველყოფა სხვადასხვა საშუალებითაა შესაძლებელი, როგორც ბეჭდვითი (მაგალითად, წლიური ანგარიშები, საინფორმაციო ბიულეტენები და პოსტერები), ისე ელექტრონული ტექნოლოგიების სახით (ვებგვერდები, ბლოგები, ტვიტერი და სხვა დაკავშირებული ანგარიშები, ელექტრონული ფოსტა). იმ პირობით, რომ კლიენტის კონფიდენციალობა დაცული იქნება, საჯარო ინფორმაცია შესაძლოა მოიცავდეს მითითებას კაზუსზე, სტატისტიკასა და შედეგებზე, ასევე, რეკლამას შემოთავაზებული მომსახურების ხასიათისა და მასშტაბების შესახებ.

დასკვნის სახით, შეიძლება ითქვას, ზემოთ მოცემული რეკომენდაციები მიზნად ისახავს რამდენიმე ქმედითი ვარიანტის შემოთავაზებას, დაწყებული მოდელირებით და დასრულებული კლიენტზე ორიენტირებული მომსახურებით. როგორც ყველა ინოვაციური ცნებების შემთხვევაში, ალბათ უკეთესია, თუ წინსვლა ნელა და მცირე მასშტაბებით მოხდება და თავიდანვე არ მოხდება მონაწილეთა მაქსიმალური დატვირთვა - სირბილის დაწყებამდე სიარული უნდა ვისწავლოთ!

მინდა მივულოცო სიფას და კლინიკის აქტივისტებს ის პროგრესი, რაც დღემდე კლინიკის განვითარებაში იქნა მიღწეული. ეჭვგარეშეა, რომ ურთიერთთანამშრომლობით მომავალი უფრო პროდუქტიული იქნება. იმედს გამოვთქვამ, რომ ამ მოვლენებს, ქართული კონტექსტის შეზღუდული ცოდნის პირობებში, სწორი შეფასება მიეცემა.

ბოლოს, მსურს მაღლობა გადავუხადო სიფას თანამშრომლებს, განსაკუთრებით თინათინ შულაროვას, ნინო ბოგვერაძესა და თამარ აბულაძეს აღნიშნულ პროექტზე მუშაობის პროცესში მნიშვნელოვანი დახმარებისათვის.

◇ სიფამ ინსტიტუციური აკრედიტაცია განაახლა

საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციას 2015 წლიდან მინიჭებული აქვს ინსტიტუციური აკრედიტაცია საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის აღმასრულებელი საბჭოს მიერ. შედეგად სიფა-ს მიერ ჩატარებულ საგანმანათლებლო ღონისძიებებზე დასწრება ადვოკატებს ეთვლებათ განგრძობადი იურიდიული განათლების სავალდებულო მოთხოვნების ფარგლებში. აკრედიტაციას ვადა აქვს 3 წელი და მიმდინარე წლის სექტემბერში სიფამ ინსტიტუციური აკრედიტაციის ხელახალი მინიჭების თაობაზე განცხადებით მიმართა საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციას.

სიფამ აკრედიტაციის განაცხადთან ერთად, საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციას წარუდგინა დაგეგმილი ხუთი საგანმანათლებლო ღონისძიების შესახებ დეტალური ინფორმაცია. აღმასრულებელმა საბჭომ იმსჯელა და შედეგად სიფას 2018 წლის ოქტომბერში კვლავ მიენიჭა ინსტიტუციური აკრედიტაცია მომდევნო სამი წლის ვადით.

❖ სიფა ბიზნეს რეაბილიტაციისა და გადახდისუნარობის პრაქტიკოსთა ასოციაციის დამფუძნებელი წევრი გახდა

2018 წლის 2 ნოემბერს საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაცია ბიზნეს რეაბილიტაციისა და გადახდისუნარობის პრაქტიკოსთა ასოციაციის („ბრიპა“) დამფუძნებელი წევრი გახდა. აღნიშნული ასოციაციის დაფუძნების იდეა ქვეყანაში მიმდინარე გადახდისუნარობის სისტემის რეფორმას უკავშირდება და მისი მიზანია გადახდისუნარობის რეფორმის მხარდაჭერა, გადახდისუნარობის პრაქტიკოსთა პროფესიის გაძლიერება და კრიზისში მყოფი ბიზნესის რეაბილიტაცია. საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაცია 2016 წლიდან მხარს უჭერს გადახდისუნარობის სფეროში დასაქმებული ადვოკატების და ამ სფეროთი დაინტერესებული პირების პროფესიულ გაძლიერებას. ამ მიზნით სიფამ განახორციელა გადახდისუნარობის სამართლის რეფორმის ადვოკატირების კამპანია სახელად – „კრიზისი ბადებს შესაძლებლობებს“, რომელშიც აქტიურად მონაწილეობდნენ კერძო და საჯარო სექტორის წარმომადგენლები. 2017 წელს სიფამ წარმატებით განახორციელა გადახდისუნარობის მმართველთა პროფესიული განვითარების პროექტი, რომლის ფარგლებშიც ოცმა ადვოკატმა გაიარა სპეციალურად შემუშავებული პროფესიული გადამზადების კურსი, განკუთვნილი გადახდისუნარობის პრაქტიკოსთა საქმიანობისთვის. პროგრამის ფარგლებში სიფა-ს მონგველი ჰყავდა ორი საერთაშორისო ექსპერტი და გამოცდილი გადახდისუნარობის პრაქტიკოსები - დოქტორი გეზა სტემბერგი (გერმანია) და ობერონ კვოკი (დიდი ბრიტანეთი). აღნიშნული პროექტები განხორციელდა ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) პროექტის – „მმართველობა განვითარებისათვის“ (G4G) - მხარდაჭერით. დღეს, ამ პროექტში მონაწილე პირთა უმრავლესობა, საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციასთან ერთად, ბრიპას დამფუძნებელი წევრია.

სიფა წარმატებებს უსურვებს ბიზნეს რეაბილიტაციისა და გადახდისუნარობის პრაქტიკოსთა ასოციაციას და იმედს გამოთქვამს, რომ მისი მომავალი საქმიანობა ნაყოფიერი და სასარგებლო იქნება მიმდინარე გადახდისუნარობის სისტემის რეფორმის წარმატებისთვის.

პროფესორი დიმიტრი პოლუმორდვინოვი - სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეცნიერული კვლევის ფუძემდებელი საქართველოში¹

ზვიად კორძაძე

ქართულ-ამერიკული უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,
საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის თავმჯდომარე,
კორძაძის საადვოკატო ბიუროს მმართველი პარტნიორი, ადვოკატი

თორნიკე ნემსწვრიძე

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამართლის მაგისტრი

შესავალი

არაერთ მეცნიერ-იურისტს უცდია საკუთარი სიტყვა ეთქვა ქართულ (და არა მხოლოდ ქართულ) იურისპრუდენციაში, მაგრამ დროთა მსვლელობამ ზოგის სახელი დამსახურებულად, ზოგის კი დაუმსახურებულად გააქრო „ქართული სამართალმცოდნეობის ანალებიდან“². ამ უკანასკნელთა ჯგუფს მიეკუთვნება თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალურ-ეკონომიკური ფაკულტეტის კურსდამთავრებული, ცნობილი ქართველი იურისტის - პროფ. ლუარსაბ ანდრონიკაშვილის, მოწაფე - პროფესორი დიმიტრი პოლუმორდვინოვი.

დ. პოლუმორდვინოვის პუბლიკაციებში პანორამულად იშლება სამოქალაქო საპროცესო სამართლის იმ პერიოდისათვის აქტუალური საკითხების მაღალ მეცნიერულ დონეზე დამუშავების სურათი. მას შემდეგ, რაც თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლექტორმა სერგი ჯაფარიძემ 1926 წელს პირველი ნაშრომი გამოაქვეყნა სამოქალაქო საპროცესო სამართალში³, სამართლის ამ დარგში სამეცნიერო საქმიანობის განხორციელების მიმართულებით ნიჰილისტური დამოკიდებულება იყო გაბატონებული. ამ მდგომარეობამ 40-ან წლებამდე გასტანა, სანამ სწორედ დ. პოლუმორდვინოვმა არ მოჰკიდა ხელი მეცნიერულ კვლევას სამოქალაქო საპროცესო სამართალში და მისი

1 საარქივო დოკუმენტებზე მუშაობასთან დაკავშირებული დახმარებისა და კონსულტაციისათვის ავტორები განსაკუთრებულ მადლობას უხდით ისტორიის დოქტორ ქალბატონ მანანა ლილუაშვილს, საქართველოს ეროვნული არქივის უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივისა და კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის თანამშრომლებს.

2 ნინიძე თ., ფატი გოკიელის ცივილისტური ესსეების კონტექსტებისათვის, წიგნში: გოკიელი ფ., ცივილისტური შტუდიები, კ. ანთაძის, თ. ნინიძისა და მ. უგრეხელიძის რედაქტორობით, თბილისი, 2017, i.

3 იხ. ჯაფარიძე ს., სამოქალაქო პროცესი, თბილისი, 1926.

მოღვაწეობით, ფაქტობრივად, საფუძველი ჩაუყარა სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მეცნიერულ კვლევას საქართველოში. აქედან გამომდინარე, პროფესორი პოლუმორდვინოვი დღევანდელი გადასახედიდან სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ქართული სკოლის ფუძემდებელია.

წინამდებარე წერილი მომზადებულია საარქივო დოკუმენტებზე დაყრდნობით და უპირატესად ინფორმაციული, მიმოხილვითი ხასიათისაა. მაგრამ მაშინ, როდესაც, ფაქტობრივად, არ მოიპოვება ცნობები პროფ. დ. პოლუმორდვინოვის ბიოგრაფიული და სამეცნიერო მოღვაწეობის შესახებ, წარმოდგენილი მასალა, ერთად შეკრებილი სახით, ნამდვილად სიახლეს წარმოადგენს.

1. ბიოგრაფიული ცნობები - დიმიტრი პოლუმორდვინოვის ოჯახი, განათლება, საქმიანობა

დიმიტრი პოლუმორდვინოვი დაიბადა ქ. თბილისში 1906 წლის 6 ნოემბერს¹, ცნობილი იურისტისა და ლიტერატურათმცოდნის ივანე პოლუმორდვინოვის ოჯახში. დ. პოლუმორდვინოვი პირად ანკეტაში მშობლებთან დაკავშირებულ შესაბამის გრაფაში მიუთითებს, რომ რევოლუციამდე მამა იყო მასწავლებელი, დედა - დიასახლისი, ხოლო რევოლუციის შემდეგ - მამა - ადვოკატი, ხოლო დედა - დიასახლისი.² პოლუმორდვინოვი მართალია რუსული გვარია, მაგრამ ივანე პოლუმორდვინოვი დაიბადა და გაიზარდა საქართველოში. მან 1891 წელს დაამთავრა გორის სასულიერო სასწავლებელი, შემდეგ ტფილისის სასულიერო სემინარია, რის შემდეგაც 1903 წელს დაასრულა იურიევის (ტარტუს) უნივერსიტეტი, და მას შემდეგ ცხოვრობდა თბილისში. ივ. პოლუმორდვინოვი იყო პედაგოგი, მთარგმნელი, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ნამდვილი წევრი, გარკვეული პერიოდის განმავლობაში იკავებდა ცენზორის³ თანამდებობას.⁴ 1917

1 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 300, ანაწერი 11, საქმე 243, ფურცელი 3. სხვა საარქივო დოკუმენტში დაბადების თარიღად მითითებულია 26 ოქტომბერი. იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 3, საქმე 632, ფურცელი 1.

2 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 1.

3 ამასთან დაკავშირებით სამსონ ფირცხალავა წერს: „გ. ჟურელის შემდეგ პ. გოთუა იყო ცენზორად, რომელიც ფართოდ გვაძლევდა თავისუფლებას. მას მოყვა ან. ლულაძე, ესეც არ გვეკონტროლებდა მაინცდამაინც. უკანასკნელი ცენზორი იყო ივ. პოლუმორდვინოვი, რომელიც კანონს ემორჩილებოდა, მაგრამ ყოველნაირად ცდილობდა, რაც შეიძლება, რბილად და ლომობიერად მოგვეპყრობოდა და არ დავზიანებულყავით. გვაფრთხილებდა წინდანნი, თუ რამ ხიფათი მოგველოდა. მე პირადად, სხვათა შორის, ისიც შემატყობინა, შენს სახელზე ფოსტით მოსულ ბარათებს ჟანდარმერია სინჯავსო.“ იხ. ფირცხალავა ს., ცენზურა და პრესა, <<http://www.ai-ia.info/online-arqivi/66-samson-pircxalava-cenzura-da-presa.htm>> [26.10.2018]. სხვაგან ს. ფირცხალავა წერს: „მაშინ ცენზორად იყო ი. პოლუმორდვინოვი, კაცი თვითონ ლიტერატორი, რომელიც მეტად ლმობიერად ეპყრობოდა დასაბეჭდ მასალას და ჩემთან მეგობრული დამოკიდებულება ჰქონდა“. იხ. ფირცხალავა ს., სალიტერატურო მუშაობა თბილისში, <<http://www.ai-ia.info/online-arqivi/63-samson-pircxalava-saliteraturo-mushaoba-tbil-isshi.htm>> [26.10.2018].

4 Nodia M., The Political Influence on Ibsen's Reception in Georgia, Mphil Thesis in Ibsen Studies, Centre for Ibsen Studies, Faculty of Humanities, University of Oslo, Oslo, 2013, 31.

წლის თებერვლამდე იყო ქალთა ინსტიტუტის ინსპექტორი და სამხედრო სასწავლებლის სიტყვიერების მასწავლებელი, ხოლო 1919 წლიდან განათლების მუშაკთა პროფესიული კავშირის წევრი¹. ივანე პოლუმორდვინოვი სიცოცხლის ბოლომდე იყო დამცველთა კოლეგიის წევრი. მას მონაწილეობა მიღებული აქვს იმ პერიოდისათვის საკმაოდ გახმაურებულ პროცესში 1924 წლის დასავლეთ საქართველოში მომხდარი აჯანყების მონაწილეების წინააღმდეგ. აღნიშნული პროცესი 1925 წლის 15 ივლისიდან 3 აგვისტომდე იმართებოდა საქართველოს უზენაეს სასამართლოში. ბრალდებულთა შორის იყვნენ გრიგოლ რცხილაძე, კირილე ნინიძე, სამსონ დადიანი და სხვები. სასამართლო სხდომის თავმჯდომარემ - გალაქტიონ ვაშაძემ, ბრალდებულებს სახაზინო ადვოკატები დაუნიშნა, ივანე პოლუმორდვინოვს წილად ხვდა - მიხეილ იშხნელის, სიმონ (ხუხუ) ხოფერიასა და შალვა თვალთვადის დაცვა². ივ. პოლუმორდვინოვის სახელთან, ასევე, დაკავშირებულია ცნობილი უცხოელი მწერლების ნაწარმოებების ქართულად თარგმნა. კერძოდ, მან ქართულად თარგმნა მაქსიმ გორკის მოთხრობა - სამნი³, ანტონ ჩეხოვის მოთხრობა - შემთხვევა⁴, ფენ ბრიეს - წითელი მანტია (დრამა ოთხ მოქმედებად)⁵, ჰენრიხ იბსენის - „ხალხის მტერი“ ანუ ექიმი შტოკმანი (დრამა ხუთ მოქმედებად)⁶ და სხვა. ივ. პოლუმორდვინოვი თავისი ცხოვრების მანძილზე აქტიურ ლიტერატურულ საქმიანობას ეწეოდა⁷.

ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ცხადია, რომ დიმიტრი პოლუმორდვინოვის იურისპრუდენციით დაინტერესება და ნაყოფიერი სამეცნიერო-პრაქტიკული მოღვაწეობა შემთხვევითობის დამსახურება არ ყოფილა⁸. იგი სწავლობდა ქ. თბილისის №6 ტექნიკუმში, რომელიც 1924 წელს დაასრულა⁹. 1923-1924 წლებში, აგრეთვე, სწავლობდა უცხო ენების უმაღლეს კურსებზე

- 1 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 3, საქმე 632, ფურცელი 8ა.
- 2 სასამართლო პროცესთან დაკავშირებით დაწვრილებით იხ. ჭიქია ლ., 1924 წლის აჯანყება დასავლეთ საქართველოში, სადოქტორო დისერტაცია, საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი, თბილისი, 2012, 216-221.
- 3 თარგმანი ქვეყნდებოდა ჟურნალ „მოამბის“ 1902-1903 წლების ნომრებში.
- 4 იხ. ჟურნალი „მოამბე“, №8, განყოფილება I, 1904, 1-16.
- 5 ივერიის ბიბლიოთეკა, №3, 1905, 83-217.
- 6 იხ. ჟურნალი „მოამბე“, №4, განყოფილება I, 1903, 31-55; ჟურნალი „მოამბე“, №5, განყოფილება I, 1903, 35-62; ჟურნალი „მოამბე“, №6, განყოფილება I, 1903, 25-51; ჟურნალი „მოამბე“, №7, განყოფილება I, 1903, 35-58; ჟურნალი „მოამბე“, №8, განყოფილება I, 1903, 57-82.
- 7 ამასთან დაკავშირებით იხ. Nodia M., The Political Influence on Ibsen's Reception in Georgia, Mphil Thesis in Ibsen Studies, Centre for Ibsen Studies, Faculty of Humanities, University of Oslo, Oslo, 2013.
- 8 ჟვანია ვ., ქართველი იურისტები, ნარკვევები ქართული სამოსამართლო მკვლევარეცვლელების ისტორიიდან, თბილისი, 1961, 121.
- 9 ტფილისის №6 ტექნიკუმის პედაგოგიური საბჭოს მიერ გაცემული ატესტატი. იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 3, საქმე 632, ფურცელი 1. სხვა საარქივო დოკუმენტში კი მითითებულია, რომ პოლუმორდვინოვმა დაამთავრა №4 ტექნიკუმი. იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 10.

(ფრანგული ენის განყოფილება), რომლის დამთავრების შემდეგ გახდა პედაგოგი. 1924 წლის სექტემბერში მან ჩააბარა გამოცდები თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალურ-ეკონომიკური ფაკულტეტის იურიდიულ განყოფილებაზე, რომელიც დაამთავრა 1928 წელს.¹ ამის შემდეგ, როგორც თავად პროფესორი პოლუმორდვინოვი წერს ავტობიოგრაფიაში, მოვლენები შემდეგნაირად განვითარდა: „სადიპლომო შრომის დაცვის შემდეგ წარდგენილი ვიყავი უნივერსიტეტთან დასაბუთებლად, რაც არ იყო დამტკიცებული უნივერსიტეტის იმდროინდელი ხელმძღვანელობის მიერ“².

დიმიტრი პოლუმორდვინოვი უნივერსიტეტის დასრულების შემდეგ ეწეოდა აქტიურ პრაქტიკულ საქმიანობას: 1928 წლიდან 1930 წლის ივნისამდე იყო დამცველთა კოლეგიის წევრი, 1930 წლის ივნისში დაიწყო მუშაობა ეკონომისტად ტრესტ „ზაკენერგოსტრიო“-ში, 1933 წლიდან იყო იურისკონსულტი ჯერ „საქკომუნ მომარაგების“ ტრესტში და საქართველოს სსრ კომუნალური მეურნეობის სახალხო კომისარიატში³, ხოლო შემდეგ, 1937 წლის 13 სექტემბრიდან 1939 წლის 8 ნოემბრამდე კი - საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოს საქმეთა მმართველობის იურიდიული ბიუროს კონსულტანტი, საიდანაც გათავისუფლდა საკუთარი განცხადების საფუძველზე⁴.

მას ახლო ურთიერთობა ჰქონდა პროფესორ ლუარსაბ ანდრონიკაშვილთან, პროფესორ იროდიონ სურგულაძესთან, პროფესორ თინათინ წერეთელთან და ვლადიმერ მაყაშვილთან. როგორც წერილებიდან ირკვევა ახლობლები მას სიყვარულით მიჰყავდა ეძახდნენ⁵.

1 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 10; საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 300, ანაწერი 11, საქმე 243, ფურცელი 23; საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 1.

2 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 300, ანაწერი 11, საქმე 243, ფურცელი 23.

3 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 10.

4 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 255, ფურცელი 3.

5 იხ. ელფეთერ ანდრონიკაშვილის წერილი გაგზავნილი თინათინ წერეთლისადმი. იხ. კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თინათინ წერეთლისა და ვლადიმერ მაყაშვილის პირადი არქივი, საქმე №900.

2. პროფესორ პოლუმორდვინოვის სამეცნიერო-პედაგოგიური საქმიანობა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში

2.1. პედაგოგიურ-ადმინისტრაციული საქმიანობა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში

1938 წლის სექტემბრიდან დ. პოლუმორდვინოვი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე, როგორც უფროსი მასწავლებელი კითხულობდა სალექციო კურსს სამოქალაქო სამართლის პროცესში, ხოლო 1939 წლის სექტემბრიდან იმავე კურსს - სრულიად საკავშირო დაუსწრებელი იურიდიული ინსტიტუტის თბილისის ფილიალში.¹ აქამდე კი იყო შემდეგი: 1938 წლის 29 მაისს გაიმართა სამოქალაქო სამართლის კათედრის სხდომა, სადაც განიხილეს კათედრის გამგის პროფ. ანდრონიკაშვილის განცხადება სამოქალაქო სამართლის პროცესის ლექტორად დიმიტრი პოლუმორდვინოვის მოწვევის შესახებ. კათედრამ დაადგინა: 1938 წლის 21 ივნისს „მოსმენილ იქნეს [პოლუმორდვინოვის] სანიმუშო ლექცია... რის შემდეგაც ფაკულტეტმა იქონიოს მსჯელობა ამხ. პოლუმორდვინოვის სამოქალაქო სამართლის პროცესში ლექტორად მოწვევის შესაძლებლობის შესახებ“². როგორც ჩანს სამოქალაქო სამართლის კათედრამ და იურიდიულმა ფაკულტეტმა დადებითად შეაფასა დ. პოლუმორდვინოვის სანიმუშო ლექცია და მოიწვია იგი ლექციების წასაკითხად.

1939 წლის 8 დეკემბერს დ. პოლუმორდვინოვი წერს განცხადებას უნივერსიტეტის რექტორის სახელზე, რათა დაუშვან საკანდიდატო გამოცდებზე სამოქალაქო სამართლის პროცესის სპეციალობით. უნივერსიტეტის ადმინისტრაციისაგან მან თანხმობა მიიღო, რის შემდეგაც იურიდიული ფაკულტეტის დეკანმა განსაზღვრა საგამოცდო კომისიის შემადგენლობა და სპეციალიზაციის საგნები: 1. სამოქალაქო სამართალი (კომისია - პროფ. ირ. სურგულაძე, დოც. ი. მრევლიშვილი) და 2. სამოქალაქო სამართლის პროცესი (კომისია - პროფ. ირ. სურგულაძე, დოც. ბ. ფურცხვანიძე).³ სპეციალიზაციის საგნებში მისი შეფასება იყო - ფრიადი.

1940 წლის 19 ივნისის სამოქალაქო სამართლის კათედრის სხდომის ოქმი №16-ში მითითებულია, რომ დიმიტრი პოლუმორდვინოვისათვის დოცენტის წოდების მინიჭების შესახებ (მისივე განცხადების საფუძველზე) მოხსენება გააკეთა კათედრის გამგემ პროფ. იროდიონ სურგულაძემ. კათედრის გადაწყვეტილება შემდეგნაირი იყო: „სამოქალაქო სამართლის

1 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 10; საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 300, ანაწერი 11, საქმე 243, ფურცელი 19ა.

2 პოლუმორდვინოვმა ეს ნაშრომი წაიკითხა როგორც მოხსენებად 1950 წელს იურიდიული ფაკულტეტის სამეცნიერო კონფერენციაზე. იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 60, ფურცელი 16.

3 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 255, ფურცელი 5.

კათედრამ, მიიღო რა მხედველობაში, რომ უფროსი მასწავლებელი დ.ი. პოლუმორდვინოვი 2 წლის განმავლობაში დამოუკიდებლად კითხულობს იურიდიულ ფაკულტეტზე „სამოქალაქო სამართლის პროცესის“ კურსს, რომ მან დაიცვა დისერტაცია ა/ნ 25 მაისს ქ. მოსკოვში იურიდიულ მეცნიერებათა საკავშირო ინსტიტუტის საბჭოს ღია სხდომაზე და ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭომ მიანიჭა მას იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი, რომ მას აქვს უმაღლესი სასწავლებელში პედაგოგიური მუშაობის 2 წლის სტაჟი, რომ კათედრის სასწავლო გეგმით გათვალისწინებული ადოცენტის საშტატო ერთეული, აღიძრას შუამდგომლობა უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭოს წინაშე, რათა უფროსი მასწავლებელი დ. ი. პოლუმორდვინოვს მიენიჭოს დოცენტის წოდება¹. კათედრის ეს შუამდგომლობა საკმაოდ მოგვიანებით, 1942 წელს დაკმაყოფილდა, როდესაც უმაღლესი სკოლების საკავშირო კომიტეტის უმაღლესი საატესტაციო კომისიის 1942 წლის 31 იანვრის №4 პროტოკოლით დიმიტრი პოლუმორდვინოვს დოცენტის სამეცნიერო წოდება მიანიჭეს². შესაბამისად, 1942-1943 სასწავლო წლიდან დიმიტრი პოლუმორდვინოვი იკავებდა სამოქალაქო სამართლის კათედრის დოცენტის თანამდებობას. აღნიშნულ კათედრას ხელმძღვანელობდა პროფესორი იროდიონ სურგულაძე.³ ამ პერიოდში პოლუმორდვინოვი ასრულებდა, ასევე, კათედრის მდივნის მოვალეობას⁴.

საინტერესო ცნობებს შეიცავს პროფ. ირ. სურგულაძის პირად არქივში დაცული, 1944 წლით დათარიღებული წერილი⁵ საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მაშინდელი მდივნის პეტრე შარიას⁶ მისამართით, სადაც პროფ. სურგულაძე იურიდიულ ფაკულტეტზე არსებულ რთულ სიტუაციაზე ძალიან წუხს და ცდილობს წინააღმდეგობა გაუწიოს უმეცრებას, რომელიც ამ პერიოდში ბატონობდა ფაკულტეტზე. იგი წერს: „...განა ამის შემდეგ გასაკვირველია, რომ იურიდიული ფაკულტეტის

- 1 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 255, ფურცლები 21-21ა.
- 2 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 1; საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 10; საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 300, ანაწერი 11, საქმე 243, ფურცელი 6; საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 6.
- 3 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 202, ფურცელი 1ა.
- 4 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 202, ფურცელი 19ა.
- 5 წერილის ასლი ინახება წინამდებარე სტატიის ავტორთან [თ.ნ.].
- 6 პეტრე შარია (1902-1979) - ფილოსოფოსი, მარქსისტული ფილოსოფიის მკვლევარი, საბჭოთა პარტიული მოღვაწე, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი (1934), პროფესორი (1932), საქართველოს ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე (1931-1932), საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანი იდეოლოგიურ დარგში (1943-1948). იყო საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი - აკადემიკოსი (1944-1952). იხ. ქართველ ფილოსოფოსთა ლექსიკონი, პერსონალია, თბილისი, 2000, 196-197.

მეცნიერული დონე დაქანების გზაზე არის დამდგარი! თუ ვინმე დეკანის სურვილის საწინააღმდეგოთ გამოიჩენს მეცნიერული მუშაობის ნიჭს და უნარს, ეს პირველი სიგნალია იმისათვის, რომ ფაკულტეტის ხელმძღვანელობა შეეცადოს ასეთ[ი] პირის იზოლაციას ფაკულტეტისაგან! მაგ., ფაკულტეტიდან განდევნილი იქმნა უდავოთ ნიჭიერი ახალგაზრდა მეცნიერული მუშაკი ვ. მაყაშვილი¹; მეორე ახალგაზრდა მეცნიერულმა მუშაკმა დ. პოლუმორდვინოვმა უკვე ორი წლის წინად ბრწყინვალედ დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია ქ. მოსკოვში და ამის მიუხედავად ის დღესაც ნახევარ შტატზე არის გატარებული უნივერსიტეტში, იმ დროს, როდესაც ფაკულტეტის ისეთი უვარგისი წევრები, როგორიცაა ზევით დასახელებული ნეიმანი² და სხვა, მთლიან შტატში არიან გატარებული, თუმცა, მათი ყოფნა უნივერსიტეტში უდავოთ საზარალო არის ახალი იურიდიული კადრების მომზადების თვალსაზრისით. შეუძლებელია ასეთი მდგომარეობა, რომელიც ფაკულტეტის დეკანის დოც. მირიანაშვილის საქმიანობის შედეგია, ვინმემ ნორმალურად და დასაშვებად იცნოს. ალნიშნული წერილი მრავალმხრივ საინტერესოა, მაგრამ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, კარგად ჩანს, თუ როგორ აფასებდა დ. პოლუმორდვინოვის მეცნიერულ პოტენციალს პროფესორი სურგულაძე³, რომელიც, როგორც პროფ. ო. გამყრელიძე აღნიშნავს, „იყო ერთადერთი ნათელი პიროვნება, რომელიც, მიუხედავად ჭანმრთელობის მდგომარეობის გაუარესებისა, ხმალამოღებული ებრძოდა უმეცრებას და უსინდისობას“⁴.

1949 წლის 19 მაისს თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭომ⁵ განიხილა - იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორ დიმიტრი ივანეს ძე პოლუმორდვინოვისათვის პროფესორის სამეცნიერო ნოდების მინიჭების - საკითხი (მომხსენებელი დოც. ის. დოლიძე). ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭომ ერთხმად დაუჭირა მხარი პოლუმორდვინოვისათვის პროფესორის ნოდების მინიჭებას და შესაბამისი შუამდგომლობა აღძრა უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭოში.⁶

1 ვლადიმერ მაყაშვილი (1904-1986) - საქართველოს დამსახურებული იურისტი, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერთანამშრომელი, ქართული საბჭოთა ენციკლოპედიის სამართლის ჯგუფის ხელმძღვანელი, სისხლის სამართლის ქართული სკოლის ერთ-ერთი ფუძემდებელი.

2 იგულისხმება ევგენი გიორგი ძე ნეიძე (თავდაპირველი გვარი - ნეიმანი) - იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის პროფესორი, კითხულობდა ლექციებს შრომის სამართალში.

3 ასევე, იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცლები 16-18.

4 გამყრელიძე ო., იროდიონ სურგულაძე და მისი წიგნი „ხელისუფლება და სამართალი“, წიგნში: სურგულაძე ირ., ხელისუფლება და სამართალი, გერმანიიდან თარგმნა ო. გამყრელიძემ, თბილისი, 2002, 7.

5 19 მაისის საბჭოს სხდომას დაესწრნენ: პროფ. ი. ტალახაძე, პროფ. ალ. ვაჩიშვილი, პროფ. ივ. სურგულაძე, დოც. ი. მრევლიშვილი, დოც. ის. დოლიძე, დოც. ნ. ლომსაძე, დოც. ე. ნეიძე, დოც. გრ. ერემოვი, დოც. დ. პოლუმორდვინოვი.

6 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 1217, ფურცელი 2, ფურცელი 3, ფურცელი 18.

პროფ. პოლუმორდვინოვი, როგორც დეკანი, ცდილობდა პერსპექტიული ახალგაზრდაკადრების იურიდიულ ფაკულტეტზე შენარჩუნებას და ყოველთვის ცდილობდა დაეცვა იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტების ინტერესები. აღნიშნული ძალიან კარგად ჩანს უნივერსიტეტის რექტორის აკადემიკოს ნ. კეცხოველის სახელზე დაწერილი მოხსენებითი ბარათებით. მაგალითად, როდესაც ასპირანტურის სტუდენტები მამულია და სერგო ჯორბენაძე, უნივერსიტეტის რექტორმა აკადემიკოსმა ნ. კეცხოველმა ამორიცხა ასპირანტთა სიიდან ვადის გასვლის გამო, პროფ. პოლუმორდვინოვი თავის მოხსენებით ბარათში მიუთითებს: „ორივეს დაწერილი აქვს სადისერტაციო შრომების დიდი ნაწილი... აღნიშნულ პირობებში აუცილებლად სასურველად მიმაჩნია ამხ. მამულიას და ამხ. ჯორბენაძის შენარჩუნება ფაკულტეტის კადრში... ამხ. მამულიას და ამხ. ჯორბენაძის ფაკულტეტზე გამოყენების მიზნით გთხოვთ, მათ მიერ დისერტაციების დაცვამდე ჩარიცხოთ ისინი ასისტენტების თანამდებობაზე და მიავლინოთ ქ. მოსკოვში 1950 წლის 1 მაისამდე“¹. სხვა მოხსენებით ბარათში მითითებულია: იმასთან დაკავშირებით, რომ აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტზე ლიკვიდირებულია საერთაშორისო ურთიერთობების სპეციალობა და ამის გამო საერთაშორისო სამართლის სწავლება ამჟამად თავმოყრილია მარტოოდენ იურიდიულ ფაკულტეტზე... იურიდიულ ფაკულტეტს სჭირდება ასისტენტი საერთაშორისო სამართლის სპეციალობით. აღნიშნულის გამო გთხოვთ იურიდიული ფაკულტეტის შტატში ასისტენტის თანამდებობაზე მიმდინარე წლის 1-ლი მაისიდან ჩარიცხოთ ამხ. ალექსიძე ლევან ანდრიას ძე. ამხ. ალექსიძემ წარმატებით დაამთავრა ასპირანტურა სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის სამართლის ინსტიტუტთან და უახლოეს ხანებში იცავს საკანდიდატო დისერტაციას. იგი კარგად მომზადებული და ნიჭიერი ახალგაზრდა მეცნიერია. ფაკულტეტზე მისი გამოყენება ფრიად სასურველია“². სტუდენტებთან და მათი საცხოვრებელი უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით საინტერესოა შემდეგი მოხსენებით ბარათი: „უნივერსიტეტის განკარგულებაში მყოფ საერთო საცხოვრებლის პირველ კორპუსში დღემდე არ არის ჩასახლებული სტუდენტები ორ საცხოვრებელ ოთახში (№37 და №39). ამ დროს იურიდიული ფაკულტეტის სადიპლომო შრომებზე მომუშავე სტუდენტების მნიშვნელოვანი ნაწილი სრულიად უბინაოდ არის დატოვებული. გთხოვთ, განკარგულებას აღნიშნული ოთახების იურიდიული ფაკულტეტზე გადმოცემის შესახებ“³.

1948-1950 წლებში პროფესორი დიმიტრი პოლუმორდვინოვი გახლდათ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დეკანი, 1949-1952 წლებში - სამოქალაქო სამართლის კათედრის გამგე, ამავედროულად იყო სამოსამართლო სამართლის კათედრის წევრი (კათედრის

1 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 331, ფურცელი 17.

2 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 331, ფურცელი 29.

3 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 331, ფურცელი 21.

გამგე: დოცენტი ბორის ფურცხვანიძე)¹, 1949 წელს, ასევე, ასრულებდა სახელმწიფო სამართლის კათედრის გამგის მოვალეობას², 1938-1952 წლებში - იურიდიულ ფაკულტეტზე კითხულობდა სამოქალაქო სამართლის პროცესის სალექციო კურსს. ხაზგასასმელია, რომ პროფ. პოლუმორდვინოვი სიცოცხლის ბოლომდე უპარტიო იყო³. გარდაიცვალა 1952 წელს.

2.2. დ. პოლუმორდვინოვის მიერ სამეცნიერო ხარისხის მოპოვება

1940 წლის 25 მაისს, იურიდიულ მეცნიერებათა სრულიად საკავშირო ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე დისერტაციის - “Признание собственности в гражданском процессе”/„მხარის აღიარება სამოქალაქო სამართლის პროცესში“ (ნაშრომი შესრულებული იყო რუსულ ენაზე) - დაცვის შედეგად პოლუმორდვინოვს მიენიჭა იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი.⁴

1944 წელს დიმიტრი პოლუმორდვინოვი ჩაირიცხა სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის სადოქტორო ასპირანტურაში (როგორც თავად აღნიშნავს 1944 წელს შევსებულ ანკეტაში - „ძირითად მუშაობისაგან მოუწყვეტილი“).⁵ 1948 წელს სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის სამართლის ინსტიტუტში მან დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე - “О законной силе судебного решения”, რომელმაც ცნობილი საბჭოთა იურისტების დადებითი შეფასება დაიმსახურა. პროფ. ს. ბრატუსის, პროფ. ა. კლემინანის და სხვათა გამოსვლებში აღნიშნული იყო, რომ ეს დისერტაცია წარმოადგენს სერიოზულ და ორიგინალურ მეცნიერულ გამოკვლევას, რომელშიც ახლებურად არის გადანაწევებული არა მარტო სამოქალაქო პროცესის, არამედ, აგრეთვე, სამართლის ზოგადი თეორიის მრავალი პრობლემა.⁶

1 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 327, ფურცელი 1.

2 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 331, ფურცელი 6.

3 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 300, ანაწერი 11, საქმე 243, ფურცელი 19; საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 1. უნივერსიტეტში შესვლის დროს შევსებულ ანკეტაში დ. პოლუმორდვინოვი წერს: „უპარტიო (მარქსისტი რწმენით)“. იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 3, საქმე 632, ფურცელი 9.

4 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 5; საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 10; საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 1.

5 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 10.

6 წერეთელი თ., ჟვანია გ., სამართლის მეცნიერება, წიგნში: მეცნიერება საბჭოთა საქართველოში 40 წლის მანძილზე, თბილისი, 1961, 582.

დ. პოლუმორდვინოვის სადოქტორო დისერტაციის თემა დაუმუშავებელი იყო „როგორც საბჭოთა, ასევე, რევოლუციამდელი რუსეთის იურიდიულ მეცნიერებაში“. ავტორმა ძირითად საკითხთან ერთად, შეისწავლა სამოქალაქო და სისხლის სამართლის პროცესის რიგი პრობლემებისა, რომლებიც უშუალო კავშირში არიან სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერების საკითხთან. ნაშრომის სრულყოფისათვის ავტორმა საკმაოდ მოცულობითი სპეციალური სამეცნიერო ლიტერატურა დაამუშავა: 137 გერმანულ, ფრანგულ და ინგლისურ ენებზე შედგენილი ნაშრომი, ასევე, 105 რუსულენოვანი ლიტერატურა. ამასთანავე, ავტორს ფართოდ აქვს გამოყენებული პუბლიკაციები სამოქალაქო, სისხლის, სისხლის სამართლის პროცესის, სამართლის თეორიის, სამართლის ფილოსოფიისა და სამართლის ისტორიის სხვადასხვა საკითხებზე.¹

2.3. პროფ. დ. პოლუმორდვინოვის სამეცნიერო მოღვაწეობა

ზოგადად უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში მეცნიერული მუშაობა სამოქალაქო სამართლისა და სამოქალაქო საპროცესო სამართლის დარგში შედარებით გვიან დაიწყო. უპირველეს ყოვლისა, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მიმართულებით უნდა აღინიშნოს პროფ. დ. პოლუმორდვინოვის ფუნდამენტური ნაშრომები².

დიმიტრი პოლუმორდვინოვი პროფესორ ლუარსაბ ანდრონიკაშვილის მონაფედ მიიჩნეოდა და მასთან ახლო ურთიერთობა ჰქონდა. ამ კუთხით საინტერესო პასაჟზე უსვამს ხაზს, თავის უკანასკნელ წერილში (რომელიც ავტორის გარდაცვალების შემდეგ გამოქვეყნდა), პროფესორი იროდიონ სურგულაძე: „განსაკუთრებით ნაყოფიერი იყო ლ. ანდრონიკაშვილის მოღვაწეობა ახალგაზრდა სამეცნიერო კადრების აღზრდის საქმეში. მისი უახლოესი მოწაფეების შრომები უკვე ცნობილია საქართველოს გარემოც“ (...). „ლუარსაბ ანდრონიკაშვილის მესამე მონაფე³ დ. პოლუმორდვინოვი მუშაობს სამოქალაქო პროცესის დარგში. მის შრომათ შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია - „მხარეთა აღიარება სამოქალაქო პროცესში“ (მიღებულია დასაბეჭდად). ავტორს მიაჩნია, რომ მხარის აღიარების ინსტიტუტი პირდაპირაა დამოკიდებული იმ ძირითად პრინციპებზე, რომლებიც დამახასიათებელი არიან მოცემული საზოგადოებრივი წყობილების სამოქალაქო პროცესისათვის. ისტორიული და დოგმატიკური მასალის საფუძველზე ავტორი ღებულობს გარკვეულ დასკვნებს მხარის აღიარების შინაარსისა და მნიშვნელობის შესახებ სოციალისტურ სამოქალაქო პროცესში“⁴.

1 ჟვანია ვ., ქართველი იურისტები, ნარკვევები ქართული სამოსამართლო მჭევრმეტყველების ისტორიიდან, თბილისი, 1961, 120-121.

2 წერეთელი თ., ჟვანია გ., სამართლის მეცნიერება, წიგნში: მეცნიერება საბჭოთა საქართველოში 40 წლის მანძილზე, თბილისი, 1961, 582.

3 პროფ. ირ. სურგულაძე პირველ ორ მონაფედ პროფესორ თინათინ წერეთელსა და ვლადიმერ მაყაშვილს გულისხმობს.

4 სურგულაძე ირ., სამართალი, წიგნში: მეცნიერება საბჭოთა საქართველოში 25 წლის მანძილზე, ტომი III, თბილისი, 1946, 109-110.

1939 წელს დიმიტრი პოლუმორდვინოვი აქტიურ მონაწილეობას იღებდა საქართველოს სსრ სამოქალაქო კოდექსის გამოსაცემად მომზადებაში¹.

1939 წელს, პროფესორ ლუარსაბ ანდრონიკაშვილის რედაქტორობით რუსულიდან ქართულად ითარგმნა და გამოქვეყნდა სამოქალაქო სამართლის პროცესის სახელმძღვანელო². ამ უკანასკნელის თარგმნასთან დაკავშირებით რეცენზია მოამზადა დ. პოლუმორდვინოვმა, რომელმაც მიუთითა, რომ მიუხედავად გარკვეული ხარვეზებისა, რომელსაც სახელმძღვანელო შეიცავდა, ის იყო ერთადერთი სრულყოფილი პუბლიკაცია, რომელიც საბჭოთა კავშირში გამოქვეყნებულა და, შესაბამისად, დადებითად შეაფასა სახელმძღვანელოს ქართულად თარგმნა³.

1940 წლის 7-11 მაისს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიმართა სამეცნიერო კონფერენცია, სადაც იურიდიულ სექციამ⁴ დ. პოლუმორდვინოვმა წაიკითხა მოხსენება - „მატერიალური ჭეშმარიტება, როგორც საბჭოთა სოციალისტური სამოქალაქო სამართლის პროცესის უმაღლესი მიზანი“, - რომელიც შემდეგ თეზისების სახით სპეციალურ კრებულში გამოქვეყნდა⁵. პროფესორი პოლუმორდვინოვი მოხსენებაში ეხება მატერიალური ჭეშმარიტების არსს და აკრიტიკებს საბჭოთა იურისპრუდენციაში პროფესორ მიხეილ სტროგოვიჩის მოსაზრებას, რომელიც ცდილობს მატერიალური ჭეშმარიტების პრინციპის შესახებ მოძღვრება ააგოს ადამიანური შეშფოვნების ბუნების შესახებ იმ დავაზე, რომელიც მიმდინარეობდა ფილოსოფიაში. ავტორი მიუთითებს, რომ იმდროინდელ იურიდიულ ლიტერატურაში საბჭოთა პროცესუალისტებს „არ უზრუნვიათ საკმარისად ამ პრინციპის საკმაოდ მდიდარი შინაარსის გახსნისათვის“⁶.

1 იხ. Гражданский кодекс [Груз. ССР], С изм. до 1 окт. 1938 г., Подготовлен к печати Нар. ком. юстиции ГССР, Сост. Д. Полумордвинов, Тбилиси, 1939.

2 იხ. სამოქალაქო სამართლის პროცესი, სახელმძღვანელო იურიდიული ინსტიტუტებისათვის, ქართული თარგმანის რედაქტორი ლ. ანდრონიკაშვილი, თბილისი, 1939.

3 იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 111, ფურცელი 29ა.

4 იურიდიული სექციის თავმჯდომარე იყო პროფესორი ილარიონ ტალახაძე (1894-1974) - 1930 წლის ოქტომბრის დიკუსიაზე მარქსისტი სახელმწიფო მცოდნეების ერთ-ერთი მთავარი წარმომადგენელი, შემდგომში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, სახელმწიფოს და სამართლის თეორიის კათედრის გამგე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დეკანი (1935-1936), საქართველოს სსრ-ის უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე (1928-1931), საქართველოს სსრ-ის პროკურორი (1936-1946). შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატის 1937 წლის №00447 ბრძანებით 1937-1938 წლებში, როგორც საქართველოს სსრ-ის პროკურორი, იგი გახლდათ შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატთან არსებული განსაკუთრებული სამეულის (ე.წ. ტროიკის) წევრი. ტალახაძე გასული საუკუნის 30-იანი წლების დიდი წმენდის, იგივე სტალინური რეპრესიების (Большая чистка, Сталинские репрессии) ერთ-ერთი მთავარი მონაწილე და პრაქტიკულად განმახორციელებელი იყო.

5 იხ. პოლუმორდვინოვი დ., მატერიალური ჭეშმარიტება, როგორც საბჭოთა სოციალისტური სამოქალაქო სამართლის პროცესის უმაღლესი მიზანი, სამეცნიერო სესია, 1940 წ. 7-11 მაისი, მოხსენებათა თეზისები, თბილისი, 1940, 178-179.

6 იქვე, 178.

დ. პოლუმორდვინოვი აქტიურ მონაწილეობას იღებდა ფაკულტეტის მიერ ორგანიზებულ სამეცნიერო კონფერენციებში. 1942 წლის 13-14 აპრილს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე გაიმართა მეხუთე საფაკულტეტო სამეცნიერო სესია. სესიის მუშაობის ანგარიშიდან ირკვევა, რომ 14 აპრილს დ. პოლუმორდვინოვი მოხსენებით გამოვიდა თემაზე - „წითელი არმიისა და ფლოტის ნაწილებში მყოფ სამხედრო მსახურთა საბინაო უფლებების დაცვა“. მოხსენება სამი ნაწილისაგან შედგებოდა: I ნაწილში ავტორმა განიხილა პირველი მსოფლიო ომის დროს მეფის რუსეთში გამოცემული 1914 წლის 28 ივლისის ბრძანებულება - ჯარში განწვეული სამხედრო მოსამსახურეთა საბინაო უფლებების შესახებ, - და ის, აგრეთვე, შეეხო ამ ბრძანებულებასთან დაკავშირებით იურიდიულ დოქტრინაში გამართულ კამათს; II ნაწილი - ავტორმა დაუთმო მეორე მსოფლიო ომის დაწყებამდე გამოცემული საბჭოთა კანონმდებლობის მოკლე ისტორიულ მიმოხილვას; ხოლო III ნაწილში - ავტორმა შემოგვთავაზა სსრ კავშირის სახკომსაბჭოს მიერ 1941 წლის 5 აგვისტოს - „ომიანობის დროს სამხედრო მოსამსახურეთათვის საცხოვრებელი ფართობის შენარჩუნებასა და სამხედრო მსახურთა ოჯახების მიერ ბინის ქირის გადახდის წესის შესახებ“ - გამოცემული დადგენილების დოგმატური ანალიზი. მოხსენებასთან დაკავშირებით გაიმართა დისკუსია, რომელშიც მონაწილეობას იღებდნენ იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი იროდიონ სურგულაძე, დოცენტი იოსებ მრეველშვილი და იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი ნიკოლოზ ლომსაძე.¹

1947 წელს ქვეყნდება მისი სტატია - „Мотивы судебного решения“, სადაც საინტერესო მსჯელობას წარმართავს სასამართლო გადაწყვეტილების მოტივებთან დაკავშირებით². იმავე წელს და იმავე ჟურნალში ქვეყნდება პოლუმორდვინოვის მეორე სტატია - „Закон 11 апреля 1937 г.“, რომელიც 1937 წლის 11 აპრილის კანონს ეხება³. საინტერესოა 1949 წელს გამოქვეყნებული სტატია - „Право суда выйти за пределы исковых требований“⁴. 1951 წელს პუბლიცირებული წერილი - „О законной силе судебных определений“, ჟურნალში - „Советское государство и право“, წარმოადგენს პროფ. პოლუმორდვინოვის ნაშრომის ერთგვარ მცირე რეზიუმეს⁵.

1 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 51, ფურცლები 6-8.

2 იხ. Полумордвинов Д. И., Мотивы судебного решения, Советское государство и право, №4, 1947, 28-35.

3 იხ. Полумордвинов Д. И., Закон 11 апреля 1937 г. (К проекту ГПК СССР), Советское государство и право, №5, 1947, 47-56. ეს ნაშრომი პროფ. პოლუმორდვინოვმა შეასრულა 1943 წლის სამეცნიერო კვლევითი გეგმის ფარგლებში. იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 479, ფურცელი 47.

4 იხ. Полумордвинов Д. И., Право суда выйти за пределы исковых требований, Социалистическая законность, №3, 1949, 23-25.

5 იხ. Полумордвинов Д. И., О законной силе судебных определений (Автореферат статьи), Советское государство и право, №4, 1951, 80-82.

1949 წლის 23-26 დეკემბრის სამეცნიერო სესიაზე დ. პოლუმორდვინოვმა წაიკითხა მოხსენება თემაზე - “Сталинская конституция и принципы диспозитивности и состязательности в советском гражданском процессе”¹.

პროფ. პოლუმორდვინოვის სამეცნიერო აქტივობების შესახებ საინტერესო მასალებია დაცული სამეცნიერო კვლევით ანგარიშებში. სამწუხაროდ, კონკრეტული ნაშრომები ჩვენთვის ხელმისაწვდომი არ არის, მაგრამ სათაური და მცირე ანოტაცია, საკმარის წარმოდგენას შეუქმნის დაინტერესებულ პირს ავტორის ფართო სამეცნიერო პანორამულ ასპარეზზე. 1949 წელს მან მოამზადა ამავე წლის სამეცნიერო გეგმით გათვალისწინებული ნაშრომი - „საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართლის საკითხები“²; 1950 წლის სამეცნიერო-საკვლევო გეგმით დ. პოლუმორდვინოვმა მოამზადა ნაშრომი თემაზე - „საავტორო უფლებების საერთაშორისო დაცვა“³. წლიური გეგმით, ასევე, გათვალისწინებული იყო მეორე სამეცნიერო სტატიის მომზადება თემაზე - “Предиальные вопросы в советском процессуальном праве”⁴, - რომლის მიზანიც იყო სასამართლო გადაწყვეტილებების შესწავლა. 1950 წელს, ასევე, შეასრულა ნაშრომი - “Права и ложь на суде”⁵.

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, გარდა იმისა, რომ პროფ. პოლუმორდვინოვი განაგრძობდა სამოქალაქო სამართლის კათედრას, ამავე დროს ის იყო სამოსამართლო კათედრის წევრი. ამ კათედრაზე მუშაობის ფარგლებში 1949-1950 სასწავლო წელს პროფ. პოლუმორდვინოვმა შეასრულა ნაშრომი - „პრეიუდიციალური საკითხები საბჭოთა სამოქალაქო პროცესში“⁶.

ძალიან საინტერესოა დ. პოლუმორდვინოვის მიერ 1951 წლის გეგმით შესრულებული ნაშრომი - „სასამართლო ინსტიტუტის ისტორია საქართველოში“ / “История судебных учреждений в Грузии”. ავტორი ამ ნაშრომის ფარგლებში, განიხილავს საქართველოში მოქმედ სასამართლო სისტემას სხვადასხვა პერიოდში, კერძოდ, ვახტანგ VI-ის სამართლის

1 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 328, ფურცლები 8-9.

2 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 1099, ფურცელი 582.

3 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 1298, ფურცელი 723. პროფ. პოლუმორდვინოვმა ეს ნაშრომი მოხსენებდა წაიკითხა 1950 წელს იურიდიული ფაკულტეტის სამეცნიერო კონფერენციაზე. იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 354, ფურცელი 30.

4 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 1298, ფურცელი 725.

5 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 354, ფურცელი 9.

6 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 327, ფურცელი 4. პოლუმორდვინოვმა ეს ნაშრომი მოხსენებდა წაიკითხა 1950 წელს იურიდიული ფაკულტეტის სამეცნიერო კონფერენციაზე. იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 354, ფურცელი 30.

მიხედვით, რუსეთის იმპერიაში 1864 წელს განხორციელებული სასამართლო რეფორმის შემდეგ, საბჭოთა პერიოდში და ა.შ.¹

დ. პოლუმორდვინოვი აქტიურად მოღვაწეობდა, როგორც დამწყები მეცნიერი-იურისტების სამეცნიერო ხელმძღვანელი. მაგალითად, ის იყო იურიდიული ფაკულტეტის ასისტენტის სიმონ ჯაფარიძის თემის - „მემკვიდრეობა კანონით“, - ხელმძღვანელი, რომელიც ავტორმა შეასრულა 1949 წლის სამეცნიერო გეგმით².

დ. პოლუმორდვინოვი აქტიურად იყო ჩართული პროფ. ლ. ანდრონიკაშვილის გარდაცვალებიდან 10 წლისთავისადმი მიძღვნილ იურიდიული ფაკულტეტის „სამეცნიერო საბჭოს სამგლოვიარო სხდომაში“, სადაც გამოვიდა მოხსენებით: „პროფესორ ლ. ანდრონიკაშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა“³. ასევე, მისი ხელმძღვანელობით შეიქმნა სპეციალური კომისია, რომელსაც გამოსაცემად უნდა მოემზადებინა პროფესორ ლუარსაბ ანდრონიკაშვილის ხელნაწერები⁴, მაგრამ საბოლოოდ კრებული არ გამოცემულა.

1964 წელს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიისა და ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტის ეგიდით გამოქვეყნდა პროფ. პოლუმორდვინოვის სადოქტორო დისერტაცია⁵. პროფესორმა თინათინ წერეთელმა, რომელიც მეგობრობდა პროფ. პოლუმორდვინოვთან, ამ წიგნზე რეცენზიის დაწერა სთხოვა საბჭოთა კავშირში ერთ-ერთ აღიარებულ პროცესუალისტს, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ერთ-ერთ ფუძემდებელს, იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორ, პროფესორ მარკ გურვიჩს⁶. 1964 წლის 11 მაისით დათარიღებული წერილით, პროფესორი გურვიჩი თანხმობას გამოთქვამს, რეცენზიის დასაწერად⁷. მან მართლაც დაწერა რეცენზია პოლუმორდვინოვის წიგნზე და გააგზავნა იმ პერიოდში ავტორიტეტულ საკავშირო იურიდიულ

1 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 1475, ფურცელი 274.

2 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 1099, ფურცელი 577. სიმონ ჯაფარიძემ თემაზე - „მემკვიდრეობა კანონით საბჭოთა სამოქალაქო სამართალში“, - 1953 წელს დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად.

3 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 331, ფურცელი 3.

4 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 26, საქმე 331, ფურცელი 5. კომისიის შემადგენლობა: პროფ. დ. პოლუმორდვინოვი (თავმჯდომარე, ფაკულტეტის დეკანი), პროფ. ი. ტალახაძე, დოც. ი. მრევლიშვილი.

5 Полумордвинов Д. И., Законная сила судебного решения, Тбилиси, 1964.

6 პროფესორი მარკ გურვიჩი/Марк Аркадьевич Гурвич (1896-1978) - 1914-1919 წლებში სწავლობდა მოსკოვის უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე. შემდეგ სწავლა გააგრძელა ასპირანტურაში. საკანდიდატო დისერტაცია დაიცვა იურიდიულ მეცნიერებათა საკავშირო ინსტიტუტში თემაზე: "Основные правовые вопросы предоставления городских земель для строительства". 1948 წელს დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე - "Право на иск", რომელიც პირველი ფუნდამენტური ნაშრომი იყო ამ ინსტიტუტისადმი მიძღვნილი, რის შედეგადაც მიენიჭა იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი. დაწერილებით იხ. Абова Т. Е., Боннер А. Т., Профессор Марк Аркадьевич Гурвич, Вестник Университета имени О. Е. Кутафина (МГЮА), Выпуск 9, 2015, 176-183.

7 კორნელი კვეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თინათინ წერეთლისა და ვლადიმერ მაყაშვილის პირადი არქივი, №976.

ჟურნალში - “Советское государство и право”¹, მაგრამ ჟურნალის რედაქციამ პროფესორ გურვიჩის უარი უთხრა რეცენზიის გამოქვეყნებაზე². უპირველესად, დ. პოლუმორდვინოვის ნაშრომის გამოცემით დაინტერესებული იყო ცნობილი იურისტი პროფესორი ალექსანდრე კლევინმანი³ (პროფ. პოლუმორდვინოვის სამეცნიერო ხელმძღვანელი), რომელიც ძალიან გახარებული იყო, რათა 1962 წლის 1-ლი ოქტომბრისათვის ნაშრომი გადაგზავნილი იყო გამომცემლობაში, რაც ჩანს პროფ. თ. წერეთლისადმი გამოგზავნილი წერილით⁴. სწორედ პროფესორ კლევინმანს ეკუთვნის 1964 წელს გამოქვეყნებული წიგნის წინასიტყვაობა.

ბოლოს პროფესორ გურვიჩის რეცენზია გამოქვეყნდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის პერიოდული გამოცემის - „მაცნე“, 1967 წლის ნომერში, რუსულ ენაზე⁵. პროფესორი გურვიჩი აღნიშნავს, რომ მართალია ბევრმა გამოიყენა დ. პოლუმორდვინოვის ნაშრომი, მაგრამ მასზე არ მიუთითებდნენ როგორც გამოქვეყნებულ ნაშრომზე (იგი იყო ხელნაწერი), რაც ჩვენი აზრით, გამართლებული არ იყო. ყოველივე ამას მოჰყვა პროფ. პოლუმორდვინოვის ნაშრომის თანდათან დავიწყება. ეს უსამართლობა დასრულდა, ვინაიდან უკვე მკითხველთა ფართო წრეს შეუძლია ნახოს ის დებულებები, რომლებსაც სხვა ნაშრომებში ფართო განვითარება მოჰყვა და იურიდიულ დოქტრინაში პირველად სწორედ დ. პოლუმორდვინოვმა გამოთქვა (სარეცენზიო ნაშრომში)⁶. ძნელად მოიძებნება სხვა მეცნიერი, რომელიც ასეთ მეცნიერულ დონეზე დაამუშავებდა სასამართლოს გადაწყვეტილების იურიდიული ძალის საკითხს⁷. პროფესორი გურვიჩი წერს, რომ გარკვეული სხვაობაა ავტორის მიერ ხელნაწერის უფლებით წარდგენილ

1 კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თინათინ წერეთლისა და ვლადიმერ მაყაშვილის პირადი არქივი, საქმე №977.

2 კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თინათინ წერეთლისა და ვლადიმერ მაყაშვილის პირადი არქივი, საქმე №979. რეცენზიის გამოქვეყნებასთან დაკავშირებულ პერიპეტეიებზე იხ. კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თინათინ წერეთლისა და ვლადიმერ მაყაშვილის პირადი არქივი, საქმე №978.

3 პროფესორი ალექსანდრე კლევინმანი/Александр Филиппович Клейнман (1889-1983) - 1910 წელს დაამთავრა ნოვოროსიის (ოდესის) საიმპერატორო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი, მას უწოდებენ საბჭოთა სამოქალაქო საპროცესო სამართლის „დამფუძნებელ მამას“ (“отцом-основателем”), მის სახელთანაა დაკავშირებული პირველი სახელმძღვანელოს შექმნა სამოქალაქო პროცესში. 1940 წელს დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე - “Основные институты советского гражданского процесса и принципы диспозитивности и составительности”, და მიენიჭა იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი. ის იყო მოსკოვის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტის 1954 წლის რეორგანიზაციის შემდეგ სამოქალაქო საპროცესო სამართლის კათედრის დამაარსებელი და პირველი გამგე.

4 კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თინათინ წერეთლისა და ვლადიმერ მაყაშვილის პირადი არქივი, საქმე №1056, საქმე №1057.

5 Гурвич М. А., Д. И. Полумордвинов, Закона и сила судебного решения, Издательство Академии наук Грузинской ССР, Тбилиси, 1964 (Рецензия), საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, №2, 1967, 311-315.

6 იქვე, 311.

7 იქვე.

სადოქტორო დისერტაციასა და გამოცემულ წიგნს შორის (რაც გამოიხატება, მათ შორის, ნაშრომის მოცულობაში). აღნიშნული რთული საქმე საკუთარ თავზე აიღო პროფესორმა ალექსანდრე კლენინმა, რომელმაც დიდი ყურადღებით შეასრულა ეს ვალდებულება, რაშიც საინტერესოდ გამოიხატა საკუთარი სტუდენტის¹ ძვირფას სამეცნიერო მემკვიდრეობაზე ზრუნვა². ასევე, ხაზგასასმელია, რომ დ. პოლუმორდვინოვი თავის ნაშრომში ფართოდ იყენებს საბჭოთა სასამართლოების პრაქტიკას. შესაბამისად, ნაშრომის ყველა მნიშვნელოვანი თავი ილუსტრირებულია მდიდარი სასამართლო პრაქტიკით, რომელიც მოიცავს სსრკ-ის უმაღლესი სასამართლოს, რსფსრ-ის და სხვა საბჭოთა რესპუბლიკების უმაღლესი სასამართლოების, ასევე, სახალხო და ოლქის სასამართლოების პრაქტიკას³. აღნიშნულ ნაშრომთან დაკავშირებით პროფესორი ბრატუსი მიუთითებდა - „პოლუმორდვინოვის შრომა არის სერიოზული წვლილი საბჭოთა სამართლის მეცნიერებაში და მომავალში ვერც ერთი საბჭოთა პროცესუალისტი ვერ შეძლებს მას გვერდი აუაროს“⁴.

პროფ. ლაზარ ლუნცი პროფესორ თინათინ წერეთელს 1963 წლის 9 მაისს უგზავნის წერილს, სადაც ატყობინებს, რომ რიმა კალისტრატოვასთან ერთად ამუშავებს პროფესორ პოლუმორდვინოვის ხელნაწერს, რომელიც შემდეგ გამოქვეყნდება საერთაშორისო სამართლის საბჭოთა წელიწდეულში⁵. მეორე წერილში პროფესორი ლუნცი წერს, რომ გაეცნო პროფ. დ. პოლუმორდვინოვის ნაშრომის ხელნაწერს, რომელშიდაც ძალიან ბევრი საინტერესო და ღირებული დებულებაა (1964 წლის 12 იანვრის წერილი)⁶. პროფესორმა ლუნცმა 1963 წელს თინათინ წერეთელს გამოუგზავნა დ. პოლუმორდვინოვის სტატიის ნაბეჭდი და ხელნაწერი ვერსია - „Исследование и оценка доказательств в международном частном праве“⁷.

1 დიმიტრი პოლუმორდვინოვი იყო პროფესორ ალექსანდრე კლენინის მოწაფე. სწორედ პროფ. კლენინმა იყო მისი დისერტაციის ხელმძღვანელი. იხ. <<http://www.law.msu.ru/structure/kaf/graghd-proc/history>> [21.10.2018].

2 Гурвич М. А., Д. И. Полумордвинов, Законаная сила судебного решения, Издательство Академии наук Грузинской ССР, Тбилиси, 1964 (Рецензия), საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, №2, 1967, 315.

3 იქვე, 311-315.

4 ჟვანია ვ., ქართველი იურისტები, ნარკვევები ქართული სამოსამართლო მჭევრმეტყველების ისტორიიდან, თბილისი, 1961, 121.

5 კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თინათინ წერეთლისა და ვლადიმერ მაყაშვილის პირადი არქივი, საქმე №1056, საქმე №1100.

6 კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თინათინ წერეთლისა და ვლადიმერ მაყაშვილის პირადი არქივი, საქმე №1056, საქმე №1099.

7 კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თინათინ წერეთლისა და ვლადიმერ მაყაშვილის პირადი არქივი, საქმე №1056, საქმე №1101. დ. პოლუმორდვინოვის ზემოაღნიშნული სტატია, როგორც პროფ. ლუნცის წერილიდან ირკვევა გამოქვეყნდა: Полумордвин Д. И., Исследование и оценка доказательств в международном гражданском процессе, Советский ежегодник международного права, 1963 год., Москва, 1965, 462-474.

კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში თინათინ წერეთელისა და ვლადიმერ მაყაშვილის პირად არქივში დაცულია პროფესორ დ. პოლუმორდვინოვის ნაშრომი - “Основные начала международного гражданского процессуального права”¹.

პროფესორი პოლუმორდვინოვი სრულყოფილად ფლობდა ქართულ, ფრანგულ, გერმანულ და რუსულ ენებს², აგრეთვე, ინგლისურ ენას. უცხო ენების ცოდნას იგი აქტიურად იყენებდა სამეცნიერო საქმიანობაში.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ცალსახაა, თუ რამდენად დიდი წვლილი შეიტანა სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ქართული სკოლის ჩამოყალიბებასა და ამ მიმართულებით მეცნიერული კვლევის განვითარებაში პროფ. დიმიტრი პოლუმორდვინოვმა.

2.4. სამოქალაქო სამართლის კათედრის გამგის ვაკანტური თანამდებობა და დაპირისპირება ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოზე

1945 წლის 13 იანვარს გაიმართა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს სხდომა³. დღის წესრიგით ერთ-ერთ განსახილველ საკითხს წარმოადგენდა - სამოქალაქო სამართლის კათედრის გამგის ვაკანტურ თანამდებობაზე კანდიდატის არჩევა (მომხსენებელი დეკანი დოც. დ. მირიანაშვილი). სხდომის ოქმიდან ირკვევა, რომ საკონკურსო კომისიამ განიხილა აღნიშნული თანამდებობის დაკავებაზე შეტანილი მხოლოდ ერთი განცხადება, რომელიც ეკუთვნოდა იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატ, დოცენტ დიმიტრი ივანეს ძე პოლუმორდვინოვს⁴. საკონკურსო კომისიის შემადგენლობამ⁵ იურიდიული ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს წინაშე რეკომენდაცია გაუწია დოც. პოლუმორდვინოვის კანდიდატურას სამოქალაქო სამართლის კათედრის გამგის თანამდებობაზე არჩევის შესახებ. ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭომ შემდეგი გადაწყვეტილება მიიღო - „დოც. პოლუმორდვინოვი არჩეულ იქნეს სამოქალაქო სამართლის კათედრის გამგედ; ეთხოვოს უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭოს დაამტკიცოს

1 კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თინათინ წერეთელისა და ვლადიმერ მაყაშვილის პირადი არქივი, საქმე №1056, საქმე №1578.

2 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 1ა; საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 300, ანაწერი 11, საქმე 243, ფურცელი 19.

3 სხდომას დაესწრნენ - პროფ. ირ. სურგულაძე, პროფ. ალ. ვაჩიშვილი, დოც. დ. მირიანაშვილი, დოც. ი. მრევლიშვილი, დოც. ბ. ფურცხვანიძე, დოც. შ. გვათუა, დოც. ე. ნეიმანი (იგივე - ე. ნეიძე), დოც. ივ. სურგულაძე.

4 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 11.

5 1944 წლის დეკემბერში გაიმართა საკონკურსო კომისიის სხდომა. კომისიის წევრები იყვნენ პროფ. ვეკუა, დოც. დ. მირიანაშვილი, პროფ. ირ. სურგულაძე, პროფ. ალ. ვაჩიშვილი. კომისიამ რეკომენდაცია მისცა პოლუმორდვინოვის კანდიდატურას იურიდიული ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს წინაშე სამოქალაქო სამართლის კათედრის გამგის თანამდებობაზე. ოქმზე კომისიის ყველა წევრის ხელმოწერაა, გარდა პროფ. ალ. ვაჩიშვილისა. იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 14.

აღნიშნული დადგენილება“.¹

როგორც ხმის დამთვლელი კომისიის² ოქმიდან ირკვევა 1945 წლის 13 იანვრის სხდომას 12 წევრიდან დაესწრო 8 წევრი. კათედრის გამგედ პოლუმორდვინოვის არჩევას მხარი დაუჭირა 4-მა, წინააღმდეგი იყო - 3, თავი შეიკავა - 1 წევრმა.³

სამეცნიერო საბჭოს სხდომის ოქმი, როგორც მშრალი დოკუმენტი, არ შეიცავს იმ ინფორმაციას, რომელიც სრულად ასახავს ფაკულტეტის საბჭოს სხდომაზე განვითარებულ მოვლენებს. ამასთან დაკავშირებით საინტერესო ინფორმაციას შეიცავს დ. პოლუმორდვინოვის მიერ უნივერსიტეტის რექტორის სახელზე დაწერილი, 1945 წლის 15 იანვრით დათარიღებული, მოხსენებითი ბარათი. კერძოდ, დოკუმენტიდან ირკვევა, რომ 13 იანვარს გამართულ სხდომაზე შეკამათება მოხდა საბჭოს წევრებს შორის. ამ ინციდენტამდე არსებულ მდგომარეობას პოლუმორდვინოვი შემდეგნაირად აღწერს: „დასახელებულ თანამდებობაზე (იგულისხმება სამოქალაქო სამართლის კათედრის გამგის თანამდებობა - თ.ნ.) კონკურსის გამოცხადების დროს მე თავდაპირველად არ მინდოდა მიმეღო მასში მონაწილეობა იმ პრინციპიალურ მოსაზრებათა გამო, რომლებსაც ქვემოთ აღვნიშნავ, და მხოლოდ ფაკულტეტის დეკანის დოც. დ. ე. მირიანაშვილის დაჟინებითი თხოვნის შედეგად შევიტანე სათანადო განცხადება, ისიც მაშინ, როდესაც გამოირკვა, რომ კონკურსში მონაწილეობისათვის არავის არ ჰქონდა გამოცხადებული სურვილი“⁴. ამის შემდეგ წერილის ავტორი აგრძელებს - „ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე კენჭისყრის დროს ხმების ორ თანასწორ ნაწილად გაყოფამ და ჩემი კანდიდატურის წინააღმდეგ კათედრის ერთ-ერთი წევრის დოც. ი. გ. მრევლიშვილის კატეგორიულმა გამოსვლამ დამარწმუნეს იმაში, რომ ჩემი თავდაპირველი გადაწყვეტილება - შემეკავებინა თავი კონკურსში მონაწილეობისაგან - იყო საკვებით სწორი“⁵. ის მიუთითებს, რომ მსგავს სიტუაციაში - გამგის მიმართ კათედრის დანარჩენი წევრების უარყოფითი დამოკიდებულების პირობებში არ შეიძლება მისი ხელმძღვანელობა საკმაოდ ნაყოფიერი იყოს, ვინაიდან უნებლიეთ ყოველ ნაბიჯზე კათედრის წევრების წინააღმდეგობას შეხვდება. მით უმეტეს მძიმე იქნება მისი მუშაობა, რამდენადაც არც ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს უმრავლესობა დაუჭერს მას მხარს.⁶ მოხსენებით ბარათში საინტერესო

1 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 11.

2 კომისიის თავმჯდომარე - დოც. ბ. ფურცხვანიძე, წევრები - დოც. შ. გვათუა, დოც. ივ. სურგულაძე.

3 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 12.

4 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 8.

5 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 8.

6 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 8ა.

პასაჟზე უსვამს ხაზს დ. პოლუმორდვინოვი - „ამჟამად (1945 წლისათვის - თ.ნ.)¹ კათედრის არც ერთ წევრს არა აქვს დოქტორის ხარისხი ან პროფესორის წოდება, რაც მას სათანადო ავტორიტეტს მისცემდა, რათა კათედრის ხელმძღვანელობა ეთავა. ეს იყო იმის მიზეზი, რომ სამოქალაქო სამართლის კათედრა უკანასკნელ დრომდე გაერთიანებული იყო სახელმწიფოს და სამართლის ისტორიის კათედრასთან, რის შედეგად მის სათავეში ისეთი ხელმძღვანელი იდგა, როგორიცაა მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე პროფ. ი. ა. სურგულაძე. იმ დროს მისი მუშაობა არაფრით არ იყო ჩამორჩენილი დანარჩენ კათედრებთან შედარებით. მით უფრო, მეტად გამართლებული იქნებოდა ასეთი გაერთიანება ამჟამად, როდესაც პროფ. ი. ა. სურგულაძე კითხულობს რომის სამართლის კურსს, რომელიც ცივილისტურ მეცნიერებათა ციკლთან უაღრესად მჭიდროდ არის დაკავშირებული“². აქვე, ავტორი შენიშნავს შემდეგს - „ესთვლი რა, რომ გადაწყვეტილება სამოქალაქო სამართლის კათედრის გამოყოფის შესახებ პრინციპულად სავსებით სწორი იყო, მაინც ვფიქრობ, რომ შექმნილ პირობებში, სანამ ამ კათედრის ერთ-ერთი წევრი მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხს ან პროფესორის წოდებას მიიღებს (რაც სულ უახლოეს მომავალში შეიძლება მოხდეს)³, უფრო სწორი იქნებოდა დროებით შენარჩუნებულ იქნას უკანასკნელ დრომდე არსებული კათედრების გაერთიანება“⁴. ის მიუთითებს, რომ მსგავს მდგომარეობაში მას შეუძლებლად მიაჩნია კათედრის გამგის მოვალეობების შესრულება⁵.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის მიუხედავად დ. პოლუმორდვინოვი გარკვეული პერიოდი, 1945 წლის იანვრიდან 1 დეკემბრამდე იკავებდა კათედრის გამგის თანამდებობას. შემდეგ ეს თანამდებობა დაიკავა დოცენტმა იოსებ მრევლიშვილმა,⁶ რომელიც როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ საბჭოს სხდომაზე დ. პოლუმორდვინოვის კანდიდატურის წინააღმდეგ გამოვიდა. დოცენტი მრევლიშვილი იქამდეც იკავებდა კათედრის გამგის თანამდებობას, მაგალითად, 1939-1940 წლებში, პროფესორ ლუარსაბ ანდრონიკაშვილის გარდაცვალების⁷ შემდეგ, სწორედ ის ასრულებდა ამ მოვალეობას. 1940 წლიდან 1945 წლამდე კი სამოქალაქო სამართლის მეცნიერებათა კათედრას

1 უნდა აღინიშნოს, რომ არა, თუ სამოქალაქო სამართლის კათედრის, არამედ, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მასშტაბით 1945 წლისათვის ერთადერთი იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მქონე მეცნიერი იყო პროფესორი იროდიონ სურგულაძე.

2 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 8ა.

3 დ. პოლუმორდვინოვს მხედველობაში საკუთარი თავი ჰყავს, ვინაიდან მან 1947 წელს დაასრულა სადოქტორო დისერტაციაზე მუშაობა, რომელიც 1948 წელს დაიცვა.

4 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 8ა.

5 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 697, ფურცელი 9.

6 საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 43, საქმე 471, ფურცლები 1-2.

7 პროფესორი ლუარსაბ ანდრონიკაშვილი გარდაიცვალა 1939 წლის 19 დეკემბერს.

პროფესორი იროდიონ სურგულაძე განაგებდა. როგორც ჩანს დოცენტ მრეწველიშვილს ყოველთვის ჰქონდა სურვილი ყოფილიყო სამოქალაქო სამართლის კათედრის გამგე, მაგრამ თავის დროზე, რა თქმა უნდა, პროფესორ ირ. სურგულაძეს ამ თანამდებობაზე ვერ შეეცდილებოდა, ხოლო დ. პოლუმორდვინოვთან ჭიდილი მისაღებად მიიჩნია¹, მაშინ როდესაც ამ უკანასკნელის (ანუ პოლუმორდვინოვის) თვითმიზანი არც კი ყოფილა ამ თანამდებობის დაკავება. ამის შემდეგ კათედრას კვლავ მრეწველიშვილი ხელმძღვანელობდა, ხოლო 1949 წლიდან გარდაცვალებამდე (1952 წლამდე) - დიმიტრი პოლუმორდვინოვი².

1 როგორც ჩანს დაპირისპირება (სამეცნიერო კუთხით) მრეწველიშვილსა და პოლუმორდვინოვს შორის მანამდეც არსებობდა. მაგალითად, 1942 წლის 13-14 აპრილს გაიმართა იურიდიული ფაკულტეტის მეხუთე სამეცნიერო სესია. სესიაზე მოხსენებით გამოვიდა დოცენტი მრეწველიშვილი თემით - „სამამულო ომი და ვალდებულების შესრულების საკითხი“. მოხსენების ირგვლივ დისკუსია გაიმართა მრეწველიშვილსა და პოლუმორდვინოვს შორის. ეს უკანასკნელი მიუთითებდა, რომ ვინაიდან მრეწველიშვილის მოხსენება შეეხებოდა სამოქალაქო სამართალს, გაუგებარია, თუ რა პრინციპების მიხედვით იყო შეტანილი მოხსენებაში ისეთი საკითხები, რომელიც ადმინისტრაციულ სამართალს ეხება. მრეწველიშვილის განმარტებაზე, პოლუმორდვინოვმა აღნიშნა, რომ მას არ აკმაყოფილებს მომხსენებლის პასუხი მის კითხვაზე. ამას გარდა, პოლუმორდვინოვმა აღნიშნა, რომ მოხსენება ატარებდა მიმოხილვით ხასიათს და ამიტომ არ შეიძლება დასმულ კითხვებზე სრული პასუხების მიღება. ხოლო როდესაც დ. პოლუმორდვინოვი გამოვიდა მოხსენებით, დოცენტმა მრეწველიშვილმა გამართა თემის ირგვლივ პოლემიკა და მიუთითა, რომ არ ეთანხმება პოლუმორდვინოვის მოსაზრებას იმასთან დაკავშირებით, რომ 1941 წლის 5 აგვისტოს დადგენილება უზრუნველყოფს საბინაო ფართების შენარჩუნებას მხოლოდ იმ სამხედრო მოსამსახურეთათვის, რომლებსაც დადებული აქვთ ბინის ქირავნობის ხელშეკრულება. ოპონენტმა, ასევე, ხაზი გაუსვა მოხსენების არაამომწერავ ხასიათს. დ. პოლუმორდვინოვმა არ გაიზიარა ოპონენტის შენიშვნა და თავის მიერ წამოყენებულ დებულებებს კიდევ ერთხელ დაუჭირა მხარი. იხ. საქართველოს ეროვნული არქივი, უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 471, ანაწერი 19, საქმე 51, ფურცელი 4, ფურცელი 7, ფურცელი 8.

2 ჟვანია ვ., ქართველი იურისტები, ნარკვევები ქართული სამოსამართლო მჭევრმეტყველების ისტორიიდან, თბილისი, 1961, 119.

ტვირთების საერთაშორისო საგზაო გადაზიდვებისას წარმოშობილი დავის დროს გამოსაყენებელი სამართალი და კომპეტენტური სასამართლო ჟენევის 1956 წლის კონვენციის შესაბამისად

მათე ხვედელიძე

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული

ფაკულტეტის დოქტორანტი, ადვოკატი

შესავალი

გლობალური ეკონომიკის პირობებში საერთაშორისო საგზაო (საავტომობილო) გადაზიდვები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს. სახელმწიფოთა მხრიდან ამ სფეროს საერთაშორისო ხელშეკრულებებით დარეგულირების მცდელობებს დიდი ხნის ისტორია აქვს. საერთაშორისო საგზაო გადაზიდვებთან დაკავშირებულ ყველაზე ცნობილ და მნიშვნელოვან დოკუმენტს წარმოადგენს ჟენევის 1956 წლის კონვენცია ტვირთების საერთაშორისო საგზაო გადაზიდვების ხელშეკრულების შესახებ (შემდგომში - კონვენცია)¹. კონვენციის 1-ლი მუხლის თანახმად, კონვენცია გამოიყენება სატრანსპორტო საშუალებებით ტვირთების ფასიანი (ანაზღაურებადი) საგზაო გადაზიდვების შესახებ ნებისმიერი ხელშეკრულების მიმართ, როდესაც ტვირთის მიღებისა და მიტანის ადგილები, რომლებიც მითითებულია ხელშეკრულებაში, მდებარეობს ორ სხვადასხვა ქვეყანაში, რომელთაგან ერთ-ერთი მაინც ამ კონვენციის მონაწილეა, მიუხედავად ხელშეკრულების რეგისტრაციის ადგილის და ეროვნულობისა. საქართველო კონვენციას შეუერთდა 1999 წელს².

კონვენციის შესაბამისად, ავტომობილის მეშვეობით ტვირთების საერთაშორისო გადაზიდვების გამართვებისა და უნიფიცირების მიზნით შემუშავებულია გადაზიდვის დამადასტურებელი დოკუმენტი. გადაზიდვის შესახებ ხელშეკრულება დასტურდება ზედნადების შედგენით; ზედნადების არარსებობა, მისი მცდარობა ან დაკარგვა გავლენას არ ახდენს არც ხელშეკრულების არსებობაზე, არც გადაზიდვის შესახებ ხელშეკრულების სინამდვილეზე და ასეთ შემთხვევაში კვლავ გამოიყენება კონვენციის დებულებები.³ ზედნადებისთვის კონვენციით არაა განსაზღვრული რაიმე

1 გაბისონია ზ., ქართული საერთაშორისო კერძო სამართალი, თბილისი 2016, 255.

2 ჟენევის 1956 წლის კონვენცია ტვირთების საერთაშორისო საგზაო გადაზიდვების ხელშეკრულების შესახებ (საქართველოში ძალაშია 1999 წლის 02 ნოემბრიდან).

3 Ferrari F., Kieninger E., Mankowski P., Karsten O., Saenger I., Schulze G., Staudinger A., Internationales Vertragsrecht, Rom I-VO, CISG, CMR, FactÜ Kommentar, 3. Auflage, München, 2018, CMR Art. 31, Rn. 7-8.

ფორმა¹, თუმცა, იგი გამოიწვევს სამ ეგზემპლარად, გამგზავნისა და გადამზიდვის ხელმოწერებით. ეს ხელმოწერები შეიძლება შესრულდეს ტიპოგრაფიული წესით ან შეიცვალოს გამგზავნისა და გადამზიდვის შტამპელებით, თუ ეს დაშვებულია იმ ქვეყნის კანონმდებლობით, სადაც იქნა შედგენილი ზედნადები. ზედნადების პირველი პირი გადაეცემა გამგზავნს, მეორე პირი თან ახლავს ტვირთს, მესამე პირი კი რჩება გადამზიდვთან. ისეთი შემთხვევებისათვის, როდესაც გადასაზიდი ტვირთი უნდა დაიტვირთოს რამდენიმე ავტომობილზე, ან თუ ტვირთი სხვადასხვა სახეობისაა, ან იყოფა ცალკეულ პარტიებად, გამგზავნს ან გადამზიდვს უფლება აქვს მოითხოვოს ზედნადების შედგენა ყველა გამოყენებული ავტომობილისათვის, ან ყველა სახეობის ან პარტიის ტვირთისათვის.²

კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის შესაბამისად, მხარეებს შეუძლიათ ზედნადებში შეიტანონ სხვა მონაცემებიც, რომლებსაც ისინი მიზანშეწონილად მიიჩნევენ. გამომდინარე აქედან, კონვენცია საშუალებას აძლევს მხარეებს, გამოსაყენებელი სამართლის და კომპეტენტური სასამართლოს შესახებ ინფორმაცია (შეთანხმება) გაითვალისწინონ თავად გადაზიდვის დამადასტურებელ დოკუმენტში - ზედნადებში. გარდა გამოსაყენებელი სამართლისა და კომპეტენტური სასამართლოს შესახებ ინფორმაციის მითითებისა, გადაზიდვის დამადასტურებელ დოკუმენტში შეიძლება, ასევე, მიეთითოს ისეთი მონაცემებიც, როგორიცაა ტვირთის საბოლოო დანიშნულების ადგილი, გადასაზიდი სატრანსპორტო საშუალების დასახელება ან/და გადასაზიდი ტვირთთან დაკავშირებული სხვა ინფორმაცია.

1. სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენცია

კონვენცია წარმოადგენს საერთაშორისო ხელშეკრულებას და არეგულირებს სახელმწიფოთა გავლით საავტომობილო გადაზიდვებთან დაკავშირებულ საკითხებს. ბუნებრივია, როდესაც ხელშეკრულება ითვალისწინებს სხვადასხვა ქვეყანაში წარმოშობილ და შესასრულებელ ვალდებულებებს, ჩნდება კითხვა დავის შემთხვევაში კომპეტენტური სასამართლოს განსაზღვრის შესახებ. კომპეტენტური სასამართლოს განსაზღვრა პრობლემას წარმოადგენს იმ კუთხით, რომ საერთაშორისო სახმელეთო გადაზიდვების დროს საქმე ეხება, როგორც სხვა ქვეყნის კანონმდებლობით რეგისტრირებულ და მეორე ქვეყანაში მოქმედ კომპანიას, ასევე, გადაზიდვის დაწყების და დასრულების განსხვავებულ ადგილებს. დავის დაწყებამდე სასამართლოს კომპეტენციის განსაზღვრას აქვს პრაქტიკული მნიშვნელობა, რადგან მხარის სასარგებლოდ მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულება შესაძლოა ვერ მოხდეს სხვა ქვეყანაში, ამ ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად, დავის განმხილველი სასამართლოს საერთაშორისო კომპეტენციის არქონის გამო.³

1 Ebenroth C., Boujong K., Joost D., Sthron L., Handelsgesetzbuch, 3. Auflage, München, 2015, CMR Art. 5, Rn. 1.

2 კონვენციის მე-5 მუხლი.

3 Ebenroth C., Boujong K., Joost D., Sthron L., Handelsgesetzbuch, 3. Auflage, München, 2015, CMR Art. 31, Rn. 19.

კონვენცია განსაზღვრავს მხოლოდ სახელმწიფოთა სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციის შემთხვევებს. კონვენციით არ რეგულირდება ცალკეული ქვეყნების ტერიტორიული განსჯადობის საკითხები, რაც შიდასამართლებრივად მოწესრიგებადი სფეროა.¹ საერთაშორისო სამოქალაქო საპროცესო სამართალი იცნობს დავის განმხილველი ქვეყნის სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციის დადგენის სხვადასხვა საშუალებას, რომელთაგანაც რამდენიმე მოცემულია კონვენციაში.

1.1. სასამართლოების კომპეტენციის განსაზღვრა მხარეთა შეთანხმებით

კონვენციის შესაბამისად განხორციელებული გადაზიდვიდან გამომდინარე მოსარჩელეს შეუძლია სარჩელით მიმართოს მხარეთა შეთანხმებით² განსაზღვრულ კონვენციის მონაწილე ნებისმიერი ქვეყნის სასამართლოს. ანუ, მხარეებს შეუძლიათ შეთანხმებით დაადგინონ კონვენციის ნებისმიერი წევრი სახელმწიფოს სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენცია.³ ეს დათქმა მხარეებს იმის უფლებასაც აძლევს, რომ საერთაშორისო კომპეტენცია მიანიჭონ იმ ქვეყნების სასამართლოებსაც, რომელ ქვეყნებთანაც კონკრეტულ გადაზიდვას შეხება არ აქვთ, მაგრამ არიან კონვენციის ხელშემკვერელი მხარეები. ამასთან, უფლება ვრცელდება მხოლოდ კონვენციის წევრ სახელმწიფოებზე და დაუშვებელია კონვენციის არაწევრი სახელმწიფოს სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციაზე შეთანხმება.⁴ საერთაშორისო კომპეტენციაზე შეთანხმების ფორმასთან დაკავშირებით კონვენცია დამატებით რეგულაციებს არ შეიცავს. შეიძლება ითქვას, რომ ამ შემთხვევაში შეთანხმება ფორმათავისუფალია.⁵ პრაქტიკაში ასეთი შეთანხმებები კეთდება უშუალოდ გადაზიდვის გენერალურ ხელშეკრულებებში ან თავად გადაზიდვის დამადასტურებელ დოკუმენტში, რის საშუალებასაც იძლევა კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტი.

1 Hopt K., Kumpan C., Merkt H., Roth M., Handelsgesetzbuch, Begründet von A. Baumbach, 38. Auflage, München, 2018, CMR Art. 31, Rn. 1.

2 უნდა აღინიშნოს, რომ კონვენციის 31-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის ოფიციალური ქართული თარგმანის შინაარსი განსხვავდება ორიგინალი ტექსტისაგან. კერძოდ, ქართულ თარგმანში არაა ნახსენები მხარეთა შეთანხმებით კომპეტენტური სასამართლოს განსაზღვრის აუცილებლობა და ტექსტის შინაარსი ისეა მოცემული, თითქმის კონვენციის ნებისმიერი წევრი ქვეყნის სასამართლოებს ჰქონდეთ საერთაშორისო კომპეტენცია, მაშინ როდესაც ორიგინალ ტექსტში აუცილებელია მხარეთა შეთანხმება კომპეტენტურობაზე. განსხვავებით ქართული თარგმანისგან, შეთანხმების არარსებობისას, კომპეტენტური იქნება არა კონვენციის ნებისმიერი წევრი ქვეყნის სასამართლო, არამედ ის სასამართლო, რომელსაც 31-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის „ა“ და „ბ“ ქვეპუნქტების შესაბამისად ექნება საერთაშორისო კომპეტენცია. შეად. ქართული: <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1380813>> [10.09.2018] და ორიგინალი ტექსტი: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/1961/07/19610702%2001-56%20AM/Ch_XI_B_11.pdf> [10.09.2018] გარდა ოფიციალური თარგმანისა, არსებობს, ასევე, ბიზნეს სამართლის ეროვნული ცენტრის თარგმანი, სადაც შინაარსი სწორადაა მოცემული. იხ. <<http://nccl.ge/m/u/ck/files/CMR.pdf>> [10.09.2018].

3 Ebenroth C., Boujong K., Joost D., Sthron L., Handelsgesetzbuch, 3. Auflage, München, 2015, CMR Art. 31, Rn. 3-6.

4 იქვე, Rn. 7.

5 Hopt K., Kumpan C., Merkt H., Roth M., Handelsgesetzbuch, Begründet von A. Baumbach, 38. Aufl. München, 38. Aufl. 2018, CMR Art. 31, Rn. 1.

1.2. სასამართლოების კომპეტენცია რეგრესულ სარჩელებთან დაკავშირებით

სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციასთან დაკავშირებული დამატებითი რეგულაციები მოცემულია კონვენციის 39-ე მუხლში. კერძოდ, ამ მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად, გადამზიდავს, რომელსაც რეგრესული სარჩელის წარდგენის მოთხოვნა აქვს, შეუძლია აღძრას სარჩელი იმ ქვეყნის კომპეტენტურ სასამართლოში, სადაც გადაზიდვაში მონაწილე ერთ-ერთი გადამზიდავის ჩვეულებრივი საცხოვრებელი ადგილია ან მისი ძირითადი კომერციული საწარმოს, განყოფილების ან სააგენტოს ადგილსამყოფელი, რომელთა მეშვეობითაც დაიდო გადამზიდვის ხელშეკრულება. მოცემულ შემთხვევაში, კომპეტენტური სასამართლოს განსაზღვრის კრიტერიუმს წარმოადგენს არა ხელშეკრულების შესრულების ადგილის ქვეყნის სასამართლო, არამედ იმ გადამზიდავის ადგილსამყოფელი ქვეყნის სასამართლო, რომელსაც რეგრესული მოთხოვნა წარედგინება. ამასთან, 39-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად, გადამზიდავს, რომელსაც წარედგინება რეგრესული სარჩელი, არ აქვს უფლება სადავო გახადოს იმ გადამზიდავის გადასახდელის დასაბუთება, რომელმაც წარადგინა რეგრესული სარჩელი, თუ ანაზღაურების ოდენობა დადგენილია სასამართლოს გადანყვეტილებით მას შემდეგ, რაც გადამზიდავი, რომელსაც რეგრესული სარჩელი წარუდგინა, სათანადოდ იყო შეტყობინებული პროცესის შესახებ და საშუალება ჰქონდა მიეღო მასში მონაწილეობა. ეს მუხლი წარმოადგენს სპეციალურ რეგულირებას ერთმანეთის მიმდევარი გადამზიდავების მიმართ, თითოეული მათგანი პასუხს აგებს მთლიანი გადამზიდვის განხორციელებისათვის.¹

1.3. სასამართლოების კომპეტენციის სხვა შემთხვევები

გარდა მხარეთა შეთანხმებით კომპეტენტური სასამართლოს განსაზღვრისა, კონვენცია იცნობს, ასევე, სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციის დადგენის სხვა რამდენიმე საშუალებას. ერთ-ერთი გავრცელებული მეთოდია სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციის ხელშეკრულების შესრულების ადგილზე მიზმა. კონვენციის 31-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის „ა“ და „ბ“ ქვეპუნქტების თანახმად, მოსარჩელეს შეუძლია სარჩელი აღძრას იმ ქვეყნის სასამართლოში, სადაც მოპასუხეს აქვს ჩვეულებრივი საცხოვრებელი ადგილი ან აქვს მისი ძირითადი კომერციული საწარმოს, განყოფილების ან სააგენტოს ადგილმდებარეობა, რომელთა მეშვეობით დაიდო გადამზიდვის ხელშეკრულება, ან საქონლის გადამზიდველისათვის გადაცემის ადგილი,² ანალოგიურად წესრიგდება საერთაშორისო კომპეტენციასთან დაკავშირებული საკითხები ქართული კანონმდებლობითაც. „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის „ბ“ პუნქტის თანახმად, საქართველოს სასამართლოებს აქვთ საერთაშორისო კომპეტენცია იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულების

1 Ebenroth C., Boujong K., Joost D., Sthron L., Handelsgesetzbuch, 3. Auflage, München, 2015, CMR Art. 39, Rn. 1.

2 Hopt K., Kumpan C., Merkt H., Roth M., Handelsgesetzbuch, Begründet von A. Baumbach, 38. Auflage, München, 38. Aufl. 2018, CMR Art. 31, Rn. 1.

შესრულების ადგილი საქართველოა. რაც შეეხება 31-ე მუხლის შინაარსში მოცემულ საერთაშორისო კომპეტენციის შემთხვევებს, ეს შემთხვევები არის სავალდებულო და გამორიცხავს სასამართლოების კომპეტენციის დადგენის სხვა საშუალებებს.¹ 31-ე მუხლი პირდაპირ უთითებს, რომ გარდა ამ მუხლში დასახელებული სასამართლოებისა, სხვა სასამართლოებისათვის მიმართვა დაუშვებელია.² ერთდროულად რამოდენიმე სასამართლოს კომპეტენციის შემთხვევაში, სასამართლოს ირჩევს მოსარჩელე.

ცალკე რეგულირებას შეიცავს კონვენცია ისეთ შემთხვევებთან დაკავშირებით, როდესაც იმავე დავის საგანზე მხარეთა შორის იწყება სასამართლო დავა. კონვენცია ამ კუთხით აკეთებს მნიშვნელოვან დათქმას, კერძოდ, 31-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, თუ სარჩელი აღძრულია კომპეტენტურ სასამართლოში, დაუშვებელია ნებისმიერი სხვა სახის სამართლებრივი ღონისძიების გატარება იმავე მხარეების მიერ (იმავე საგანზე), იმავე საფუძვლით, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ სარჩელი აღიძვრება იმ ქვეყნის სასამართლოში, სადაც არ მოხდება საქმის თავდაპირველი განმხილველი სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულება. შესაბამისად, თუ კომპეტენტურ სასამართლოში უკვე მიმდინარეობს სასამართლო დავა, ახალი სარჩელით მიმართვა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ იმავე დავის საგანზე მიღებული სასამართლოს გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულება არ დაიშვება იმ ქვეყანაში, სადაც ახალი სარჩელი წარადგინა მოსარჩელემ.³

გარდა მხარეთა უფლებისა, შეთანხმებით განსაზღვრონ კომპეტენტური სასამართლო, ასევე, შესაძლებელია მოხდეს არბიტრაჟზე⁴ შეთანხმება. კონვენციის 33-ე მუხლის თანახმად, გადაზიდვის ხელშეკრულება შეიძლება შეიცავდეს მუხლს, რომელიც აღიარებს არბიტრაჟის კომპეტენციას, იმ პირობით, რომ ეს მუხლი უნდა ითვალისწინებდეს არბიტრაჟის მიერ წინამდებარე კონვენციის დებულებების გამოყენებას. კონკრეტული არბიტრაჟის არჩევა და შეთანხმება მხარეების მიერ ხდება მათ მიერ დადებულ ხელშეკრულებაში ან შემდეგ.⁵ შესაბამისად, დავის განმხილველი ორგანო შესაძლოა იყოს არბიტრაჟი, მაგრამ იგი ვალდებული იქნება, დავის გადაწყვეტისას იხელმძღვანელოს კონვენციის დებულებებით.

1 Ebenroth C., Boujong K., Joost D., Sthron L., Handelsgesetzbuch, 3. Auflage, 2015, CMR Art. 31, Rn. 7.

2 Ferrari F., Kieninger E., Mankowski P., Karsten O., Saenger I., Schulze G., Staudinger A., Internationales Vertragsrecht, Rom I-VO, CISG, CMR, FactÜ Kommentar, 3. Auflage, München, 2018, CMR Art. 31, Rn. 48-49.

3 Ebenroth C., Boujong K., Joost D., Sthron L., Handelsgesetzbuch, 3. Auflage, München, 2015, CMR Art. 31, Rn. 16-18.

4 არბიტრაჟი შესაძლოა იყოს როგორც მუდმივმოქმედი, ასევე, ე.წ. "ad hoc" არბიტრაჟი. ამ კუთხით რაიმე შეზღუდვა არ არსებობს.

5 ცერცვაძე გ., საერთაშორისო არბიტრაჟი, თბილისი, 2012, 156.

2. გამოსაყენებელი სამართალი

განსხვავებით სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციის კრიტერიუმების საკმაოდ დეტალური რეგულირებისა, კონვენცია არაფერს ამბობს კომპეტენტური სასამართლოს მიერ დავის განხილვისას გამოსაყენებელი სამართლის დადგენის საშუალებების შესახებ. ამ მოცემულობაში, გამოსაყენებელი სამართალი შეიძლება შეთანხმებით განსაზღვრონ მხარეებმა და ამის შესახებ პირდაპირ მიუთითონ ხელშეკრულებაში ან თავად სასაქონლო ზედნადებში. ასეთი შეთანხმების არარსებობის შემთხვევაში, გამოსაყენებელი სამართლის განსაზღვრა მოხდება დავის განმხილველი სასამართლოების მიერ საერთაშორისო კერძო სამართლის ნორმების და პრინციპების საფუძველზე. გამოსაყენებელ სამართალში იგულისხმება მხოლოდ გადაზიდვის ურთიერთობებიდან მომდინარე მოთხოვნების მიმართ მოქმედი ნორმები, ხოლო, რაც შეეხება გადაზიდვის საგნის ნასყიდობის წესებს, გაყიდვის პროცედურა განისაზღვრება იმ ქვეყნის კანონებითა და წესებით, სადაც იმყოფება ტვირთი.¹

2.1. მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული გამოსაყენებელი სამართალი

საერთაშორისო კერძო სამართალში მოქმედი მხარეთა ნების ავტონომიის პრინციპიდან გამომდინარე, მხარეებს თავად შეუძლიათ განსაზღვრონ გამოსაყენებელი სამართალი. ამ პრინციპს განამტკიცებს „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ საქართველოს კანონი. კანონის 35-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი ადგენს, რომ სახელშეკრულებო ურთიერთობებიდან გამომდინარე უფლება-მოვალეობების განსაზღვრა, კერძოდ, ხელშეკრულებათა განმარტება, შესრულება, შეწყვეტა, აგრეთვე, ბათილობის შედეგები, ვალდებულებათა დარღვევა, წინასახელშეკრულებო და ხელშეკრულების შემდგომი ვალდებულებების დარღვევის ჩათვლით, წესრიგდება მხარეების მიერ არჩეული ქვეყნის სამართლით. 35-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად, არჩეული ქვეყნის სამართალი მხარეთა შეთანხმებით შეიძლება შეიცვალოს სხვა ქვეყნის სამართლით ხელშეკრულების დადების შემდეგაც. გარდა ამისა, მხარეებმა შესაძლოა ხელშეკრულებიდან მომდინარე უფლებების და მოთხოვნების მიმართ შეთანხმონ სხვადასხვა ქვეყნის სამართალი.²

2.2. კონვენცია, როგორც გამოსაყენებელი სამართალი

ბუნებრივია, კონვენცია, როგორც საერთაშორისო საავტომობილო გადაზიდვების უმთავრესი დოკუმენტი, თავად წარმოადგენს გამოსაყენებელ სამართალს და მისი დებულებები ყოველთვის უნდა იქნეს გამოყენებული. კონვენციის დებულებები სავალდებულო ძალას ინარჩუნებს არბიტრაჟის მიერ დავის განხილვის შემთხვევაშიც. ამ ვალდებულებას პირდაპირ ადგენს კონვენციის 33-ე მუხლი.

1 Ebenroth C., Boujong K., Joost D., Sthron L., Handelsgesetzbuch, 3. Auflage, München, 2015, CMR Art. 16, Rn.11-12.

2 გაბისონია ზ., ქართული საერთაშორისო კერძო სამართალი, თბილისი, 2016, 226.

გარდა ამისა, კონვენციის მიღებისთანავე, ხელშემკვრელმა სახელმწიფოებმა ვალდებულება აიღეს, რომ არ შეეცვალონ კონვენციის დებულებანი ორი ან მეტი მონაწილე მხარის სპეციალური შეთანხმებებით, გარდა მისი გამოყენებისა სასაზღვრო გადაზიდვების მიმართ ან იმ სატრანსპორტო ზედნადებების გამოყენების ნებართვის გაუქმებისა, რომლებიც წარმოადგენენ ტვირთზე საკუთრების უფლებას მხოლოდ თავისი ტერიტორიების ფარგლებში ტვირთების გადაზიდვისას.¹

კონვენცია შეიცავს მნიშვნელოვან იმპერატიულ ნორმებს, რომელიც მოქმედებს გამოსაყენებელი სამართლით დადგენილი წესების მიუხედავად. კერძოდ, 28-ე მუხლის 1-ლი და მე-2 პუნქტის შესაბამისად, იმ შემთხვევაში, როდესაც, გამოსაყენებელი სამართლის მიხედვით, გადაზიდვის დროს წარმოშობილი დანაკარგის, დაყოვნების ან დაზიანების დროს წარმოიშვება ხელშეკრულებით გაუთვალისწინებელი დამატებითი მოთხოვნა, გადამზიდველს შეუძლია იხელმძღვანელოს ამ კონვენციის დებულებებით, რომლებიც გამორიცხავენ მის პასუხისმგებლობას, ან დებულებებით, რომლებიც განსაზღვრავენ ან ზღუდავენ მოსალოდნელ ანაზღაურებას. ამასთან, თუ ერთ-ერთი პირის მიმართ გამოყენებული იქნება არასახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის მოთხოვნები დანაკარგის, დაზიანებისა და ვადის გადაცილებისათვის, რომელზედაც გადამზიდველი პასუხისმგებელია მე-3 მუხლის თანახმად, მაშინ ამ პირს შეუძლია იხელმძღვანელოს წინამდებარე კონვენციის იმ დებულებებით, რომლებიც გამორიცხავენ გადამზიდველის პასუხისმგებლობას, ან განსაზღვრავენ ან ზღუდავენ მოსალოდნელ ანაზღაურებას.² შესაბამისად, კონვენცია თავად ადგენს გადამზიდვის პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებულ მნიშვნელოვან დებულებებს და პასუხისმგებლობის ფარგლებს, რომელიც მოქმედების ძალას ინარჩუნებს რომელიმე ქვეყნის სამართლის არჩევის შემთხვევაშიც.

რაც შეეხება კონვენციის დანაწესებსა და შიდა კანონმდებლობას შორის კოლიზიის შემთხვევას, „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის თანახმად, საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებას და შეთანხმებას აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა შიდა ნორმატიულ აქტებთან შედარებით. შესაბამისად, იმ შემთხვევაში, თუ კოლიზიაში მოვა კონვენციით დადგენილი რეგულირება შიდა კანონმდებლობასთან, საქმის განმხილველმა სასამართლომ უპირატესობა უნდა მიანიჭოს და გამოიყენოს კონვენციის დებულებები.

2.3. გამოსაყენებელი სამართალი შეთანხმების არარსებობისას

საერთაშორისო კერძო სამართალში აღიარებული პრინციპია, რომ დავის შემთხვევაში გამოსაყენებელ სამართალზე მხარეთა შორის შეთანხმების არარსებობისას, გამოსაყენებელი სამართალი დგინდება იმ ქვეყნის კანონმდებლობით, რომელი ქვეყნის სამართალიც ყველაზე მჭიდროდაა დაკავშირებული კონკრეტულ ურთიერთობასთან (ხელშეკ-

1 კონვენციის 1-ლი მუხლის მე-5 პუნქტი.

2 კონვენციის 28-ე მუხლი.

რულებასთან).¹ მჭიდროდ დაკავშირებული ქვეყნის სამართლის კრიტიკურიუმები განისაზღვრება დავის განმხილველი სასამართლოს ქვეყნის კანონმდებლობით. ასე, მაგალითად, „საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ“ საქართველოს კანონის 36-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, ტვირთის გადაზიდვის ხელშეკრულებისას ივარაუდება, რომ იგი ყველაზე მჭიდროდაა დაკავშირებული იმ ქვეყანასთან, სადაც ხელშეკრულების დადებისას გადამზიდველს აქვს ადმინისტრაციის ძირითადი ადგილსამყოფელი, თუ ამავე ქვეყანაშია დატვირთვის, გადმოტვირთვის ან გამგზავნის ძირითადი ადგილსამყოფელი. სხვა შემთხვევებში მოქმედებს ამ მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებული პირობები. ამ პუნქტის შესაბამისად, ერთროულად, იმავე ქვეყანაში უნდა არსებობდეს მინიმუმ ორი კრიტერიუმი - გადამზიდველის ადმინისტრაციის ადგილსამყოფელი და დატვირთვის, გადმოტვირთვის ან გამგზავნის ძირითადი ადგილსამყოფელი. სხვა შემთხვევაში მოქმედებს 1-ლი პუნქტით დადგენილი წესი, რომლის მიხედვითაც, თუ მხარეებს არ აურჩევიათ რომელიმე ქვეყნის სამართალი, ხელშეკრულება დაექვემდებარება მასთან ყველაზე მჭიდროდ დაკავშირებული ქვეყნის სამართალს. ივარაუდება, რომ ხელშეკრულება ყველაზე მჭიდროდაა დაკავშირებული იმ ქვეყანასთან, სადაც მხარეს, რომელსაც დამახასიათებელი სახელშეკრულებო ვალდებულება უნდა შეესრულებინა, ხელშეკრულების დადებისას ჰქონდა ჩვეულებრივი ადგილსამყოფელი ან ადმინისტრაციის რეზიდენცია. რაც შეეხება დამახასიათებელ ვალდებულებას, იგი უმეტესად განისაზღვრება ხელშეკრულების საგნის მიხედვით და არის ის ვალდებულება, რომელიც სრულდება ფულის, თანხის სანაცვლოდ. ანუ ის ვალდებულება, რისთვისაც ხდება ანგარიშსწორება². ვალდებულებათა ურთიერთობის არსი გადაზიდვის ურთიერთობებში გამოიხატება შემდეგში: გადაზიდვის დოკუმენტის საფუძველზე, ნივთის დოკუმენტში მითითებულ ადგილას ჩაბარება. შესაბამისად, გადაზიდვის ურთიერთობის შესრულების ადგილი არის საქონლის ჩაბარების ადგილი. ამდენად, გადაზიდვის ხელშეკრულების სპეციფიკიდან გამომდინარე, მისი შესრულება ხდება იქ, სადაც ტვირთი იგზავნება, ანუ სადაც ტვირთი ბარდება მიმღებს. რომ შევაჯამოთ, იმ შემთხვევაში, თუ მხარეებს არ აურჩევიათ დავის დროს გამოსაყენებელი სამართალი, სასამართლოებმა უნდა გამოიყენონ იმ ქვეყნის სამართალი სადაც ხელშეკრულება შესრულდა (ტვირთის მიტანა) ან უნდა შესრულებულიყო. აღნიშნული გამომდინარეობს მახასიათებელი ვალდებულების (charakteristische Leistung) პრინციპიდან, რომლის მიხედვითაც მახასიათებელი ვალდებულება არის ფულის/თანხის საპირწონე ვალდებულება. კონვენცია - კი სწორედ სასყიდლიან ურთიერთობებს არეგულირებს.³

1 გაბისონია ზ., ქართული საერთაშორისო კერძო სამართალი, თბილისი, 2016, 230.

2 Basedow J., Private law in the international arena: from national conflict rules towards harmonization and unification, Hague, 2000, 367.

3 კონვენციის 1-ლი მუხლი.

3. გადაწყვეტილების აღსრულებასთან დაკავშირებული საკითხები

სასამართლოები გადაწყვეტილებებს იღებენ სახელმწიფოს სახელით. ეს გამომდინარეობს თითოეულ სახელმწიფოს სამართლებრივი სუვერენიტეტიდან, რომლის შესაბამისადაც, ქვეყნები თვითონ განსაზღვრავენ, თუ რა ფორმით და რა მასშტაბით გაავრცელოს მის იურისდიქციაში არსებულ ტერიტორიაზე სხვა ქვეყნის სამართლებრივი სუვერენიტეტი. ამის თვალსაჩინო დადასტურებას წარმოადგენს უცხო ქვეყნების სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობა-აღსრულების ინსტიტუტის არსებობა.¹ სხვა ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილება მეორე ქვეყანაში შეიძლება მოქმედებდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამ ქვეყანაში მოხდება გადაწყვეტილების ცნობა.²

ცნობა-აღსრულებასთან დაკავშირებული საკითხების დარეგულირებას და უნიფიცირებას სახელმწიფოები ხშირად ცდილობენ ორმხრივი თუ მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებების დადების გზით. ცნობა-აღსრულებასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვან რეგულაციებს შეიცავს თავად კონვენცია. კერძოდ, 31-ე მუხლის მე-3 პუნქტის შესაბამისად, როდესაც კონვენციაში მონაწილე ქვეყნის სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილება ექვემდებარება აღსრულებას გადაწყვეტილების მიმღები სასამართლოს ქვეყანაში, ეს გადაწყვეტილება, ასევე, ექვემდებარება აღსრულებას სხვა ამ კონვენციის მონაწილე ქვეყნებშიც, ამ ქვეყნისთვის მითითებული ფორმალობების შესრულებისთანავე. კონვენციის მიხედვით, ამ მითითებათა შესრულება არ გამოიწვევს საქმის არსებითად გადახედვას. ანუ, იმ ქვეყნებში, რომლებსაც კონვენციის მონაწილე ქვეყანაში მიღებული სასამართლოს გადაწყვეტილება წარედგინებათ ცნობა-აღსრულებლად, არ მოხდება საქმის არსებითად გადახედვა. ეს დებულებები ვრცელდება არსებითი განხილვის შედეგად, მათ შორის, დაუსწრებლად მიღებულ სასამართლო გადაწყვეტილებებსა და სასამართლოს ინიციატივით გამოტანილ განჩინებებზე, მაგრამ არ ვრცელდება სხვა სახის სასამართლო დადგენილებებზე, რომელთა მეშვეობითაც საქმე არსებითად არ წყდება, ზიანის თაობაზე მიღებულ გადაწყვეტილებებზე და საპროცესო ხარჯებზე, რომელიც ეკისრება მოსარჩელეს სასარჩელო მოთხოვნის სრული ან ნაწილობრივი დაუკმაყოფილებლობისას.³

განსხვავებულია არბიტრაჟის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულების წესი. არბიტრაჟის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება „უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობისა და აღსრულების შესახებ“ ნიუ-იორკის 1958 წლის 10 აპრილის კონვენციის შესაბამისად აღსრულებას ექვემდებარება კონვენციის ნებისმიერ წევრ ქვეყანაში.⁴

1 გამყრელიძე ს., შემთხვევის გადაწყვეტის მეთოდი საერთაშორისო კერძო სამართალში ევროპის, გერმანიის და შვეიცარიის სამართლის გათვალისწინებით, თბილისი 2015, 129.

2 გაბისონი ბ., ქართული საერთაშორისო კერძო სამართალი, თბილისი 2016, 453.

3 Ebenroth C., Boujong K., Joost D., Sthron L., Handelsgesetzbuch, 3. Auflage, München, 2015, CMR Art. 31 Rn. 19

4 ICCA-ს სახელმძღვანელო 1958 წლის ნიუ-იორკის კონვენციის განმარტებაზე, რ. ჭკუასელის, თ. მორჩილაძის, ნ. სესიტაშვილის, დ. ხაჭვანის თარგმანი, თარგმანის რედაქტორი ს. ტყემალაძე, თბილისი, 2013, 29-30.

დასკვნა

წარმოდგენილი მსჯელობიდან გამომდინარე, რამდენიმე მნიშვნელოვანი დასკვნის გამოტანაა შესაძლებელი. უპირველესად, უნდა აღინიშნოს, რომ „საერთაშორისო საგზაო გადაზიდვების ხელშეკრულების შესახებ“ ჟენევის 1956 წლის კონვენცია არის საერთაშორისო საავტომობილო გადაზიდვების სფეროში ყველაზე მნიშვნელოვანი უნიფიცირებული დოკუმენტი, რომელიც განსაზღვრავს გადაზიდვასთან დაკავშირებულ არაერთ მნიშვნელოვან საკითხს, მათ შორის, გადაზიდვის პასუხისმგებლობის ფარგლებს.

კონვენციის შესაბამისად შემუშავებულია საავტომობილო გადაზიდვებისთვის განკუთვნილი ზედნადები, რომელიც არის უნივერსალური დოკუმენტი კონვენციის წევრი ქვეყნებისათვის. კონვენცია უფლებას აძლევს გადაზიდვის ურთიერთობის მხარეებს, გადაზიდვის დამადასტურებელ დოკუმენტში გააკეთონ დათქმა გამოსაყენებელი სამართლისა და კომპეტენტური სასამართლოს შესახებ.

კონვენცია საკმაოდ დეტალურად აწესრიგებს სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციასთან დაკავშირებულ საკითხებს. მხარეებს შეუძლიათ, რომ შეთანხმებით საერთაშორისო კომპეტენცია მიანიჭონ იმ ქვეყნის სასამართლოებსაც, რომელ ქვეყნებთანაც კონკრეტულ გადაზიდვას შეეხება არ აქვს, მაგრამ არიან კონვენციის ხელშემკვრელი მხარეები. თუ ასეთი შეთანხმება არ არსებობს, კონვენციის 31-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის „ა“ და „ბ“ ქვეპუნქტების თანახმად, მოსარჩელეს შეუძლია სარჩელი აღძრას იმ ქვეყნის სასამართლოში, სადაც მოპასუხეს აქვს ჩვეულებრივი საცხოვრებელი ადგილი ან აქვს მისი ძირითადი კომერციული სანარმო, განყოფილების ან სააგენტოს ადგილმდებარეობა, რომელთა მეშვეობით დაიდო გადაზიდვის ხელშეკრულება, ან საქონლის გადაზიდვებისათვის გადაცემის ადგილი, ან ხელშეკრულებით განსაზღვრული საქონლის მიწოდების ადგილი. სხვა სასამართლოებისათვის მიმართვა დაუშვებელია.

განსხვავებით სასამართლოების საერთაშორისო კომპეტენციის შემთხვევების დეტალური მონესრიგებისა, კონვენცია არაფერს ამბობს გამოსაყენებელ სამართალთან დაკავშირებით. ბუნებრივია, კონვენცია, როგორც საერთაშორისო საავტომობილო გადაზიდვების უმთავრესი დოკუმენტი, თავად წარმოადგენს გამოსაყენებელ სამართალს და მისი დებულებები ყოველთვის უნდა იქნეს გამოყენებული. რაც შეეხება შემთხვევებს, როდესაც შეთანხმებით არაა განსაზღვრული გამოსაყენებელი სამართალი, სამართლის არჩევა უნდა მოხდეს საერთაშორისო კერძო სამართალში მოქმედი წესებისა და პრინციპების შესაბამისად, რომლებიც დადგენილია უნიფიცირებული საერთაშორისო დოკუმენტებით და კონკრეტული სახელმწიფოს საერთაშორისო კერძო სამართალთან დაკავშირებული ნორმატიული აქტებით.

კონვენციის შესაბამისად მიღებული სასამართლოს გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულება შესაძლებელია კონვენციის წევრ ნებისმიერ სახელმწიფოში.

საზღვარგარეთო ავტონომიის ფარგლები ქართულ საკონსტიტუციო სამართალში

რეზუმე დეკანოზიძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის მაგისტრანტი,
კორძაძის საადვოკატო ბიუროს იურისტი

შესავალი

მე-19 საუკუნეში სამრეწველო რევოლუციის შედეგად წარმოშობილი საწარმოები თავისი ამოცანების განსახორციელებლად მუდმივად საჭიროებდნენ კაპიტალს - ფულს.¹ შესაბამისად, აუცილებელი იყო ისეთი ორგანიზაციულსამართლებრივი ფორმის მქონე სუბიექტების წარმოშობა, რომელიც გაუადვილებდა მენარმეებს კაპიტალის მოზიდვასა და დაგროვებას. სწორედ აღნიშნულმა განაპირობა მანამდე არსებულ სავაჭრო გაერთიანებათაგან განსხვავებული ორგანიზაციული მონეტის მქონდე მენარმე სუბიექტთა ჩამოყალიბება.²

თავის მხრივ, განსხვავებული სამართლებრივი ფორმის მქონე საზოგადოებათა სუბსტანცია გამომდინარეობს მათი კანონის საფუძველზე მოწესრიგებიდან. თუმცა გარდა კანონისა, კორპორაციის ბუნება დამოკიდებულია არა მხოლოდ კანონმდებლობაზე, რომელიც, როგორც წესი, ლიბერალურია და დისპოზიციური ნორმებითაა გაჯერებული, არამედ იმ სადამფუძნებლო დოკუმენტზე, რომელსაც დამფუძნებლები ადგენენ საზოგადოებათა დაარსებისას. გასათვალისწინებელია, რომ ეს უკანასკნელიც მოცულია კანონის დანაწესებით. ანუ, შეიძლება ითქვას, რომ საზოგადოების რეალური სამართლებრივი ბუნება განისაზღვრება საკუთრივ უშუალოდ კანონით და შემდეგ სადამფუძნებლო დოკუმენტის, წესდების შინაარსისაკენ მიმართული ნორმატიული დანაწესების სრული გათვალისწინებით.

სამოქალაქო კანონმდებლობა ძირითადად დისპოზიციური ნორმების ერთობლიობას წარმოადგენს, თუმცა მრავლად გვხვდება იმპერატიული დათქმებიც, განსაკუთრებით მაშინ, თუ იკვეთება უფლებათა არათანაბრობის შემდგომი შესაძლებლობის რისკები. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ არსებული სამართლებრივი გარემოს გაანალიზებით დადგინდეს კორპორაციათა პარტნიორების მოქმედების ფარგლები, ანუ კერძო ავტონომიის განხორციელების ის მაქსიმალური შესაძლებლობა, რომლის მიღმა მოქმედება მართლსაწინააღმდეგო აღმოჩნდება.

1 ჭანტურია ლ., შესავალი სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბილისი, 1997, 281.

2 აღნიშნულთან დაკავშირებით იხ. ბურდული ი., სამენარმეო (სავაჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოში და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბილისი, 2007, 16 და შემდგომში.

წინამდებარე სტატიაში გაანალიზდება საწესდებო ავტონომიის ძირითადი ასპექტები, როგორც კაპიტალური, ისე ამხანაგური ტიპის საზოგადოებაში. ამასთან, განხილული იქნება არაკომერციულ იურიდიულ პირებთან დაკავშირებული მოქმედების ფარგლები. საბოლოოდ კი ამ საზოგადოებათა ტიპოლოგიის გაანალიზების შემდეგ განისაზღვრება საწესდებო ავტონომიის ფარგლების დადგენის ძირითადი კრიტერიუმები.

1. წესდება, როგორც შიდაკორპორაციული დოკუმენტი

როგორც სამეწარმეო, ისე არასამეწარმეო იურიდიული პირის დაფუძნებისათვის აუცილებელია დამფუძნებელი წევრების, პარტნიორების შეთანხმება, რომელიც განსაზღვრავს მომავალში დასაფუძნებელი კორპორაციის შიდაორგანიზაციულ სტრუქტურას, გადაწყვეტილების მიღების წესს, პარტნიორებისა და წარმომადგენლობასა და ხელმძღვანელობაზე უფლებამოსილი პირების უფლებებსა და ვალდებულებებს. თავისი არსით, წესდება, ანუ პარტნიორთა შეთანხმება კორპორაციის ორგანიზაციული მოწესრიგების თაობაზე შექმნილი შიდა მოხმარების პროდუქტია. აღნიშნული დოკუმენტი იდება იურიდიული პირის დამფუძნებლებს შორის და არეგულირებს დამფუძნებელთა ურთიერთობებს იურიდიული პირის როგორც შექმნის პროცესში, ისე მისი საქმიანობის პერიოდში.¹

იმის გათვალისწინებით, რომ პარტნიორთა შეთანხმების იმ ნაწილის, რომელიც არ წარმოადგენს სარეგისტრაციო განაცხადს, წარდგენა და რეესტრში რეგისტრაცია სავალდებულო არაა, ცალსახაა, რომ მას, როგორც იურიდიული ძალის მქონე დოკუმენტს, არ აქვს მესამე პირებისათვის სავალდებულო დანიშნულება, მხოლოდ ხასიათი.² ანუ მესამე პირები არ არიან ვალდებულნი, გაეცნონ კორპორაციის წესდებას. მათ მიერ დამყარებული სამართალურთიერთობა შეიძლება ეფუძნებოდეს მხოლოდ და მხოლოდ იმ დოკუმენტებს, რომელიც ღიაა ყველა დაინტერესებული პირისათვის და ხელმისაწვდომია საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს ვებ-გვერდზე.

„მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის (შემდგომში - მშკ) მე-3 მუხლის მე-4¹ პუნქტის მიხედვით, პარტნიორები დებენ შეთანხმებას (წესდებას), რომლის საფუძველზეც წესრიგდება საწარმოს საქმიანობასთან ან/და პარტნიორებთან ურთიერთობებთან დაკავშირებული საკითხები. აღნიშნული ნორმის მიხედვით, უდავოა, რომ მეწარმე სუბიექტის დასაფუძნებლად წესდების არსებობა სავალდებულოა. ამავე პუნქტის მიხედვით, პარტნიორთა შეთანხმება, რომლის რეგისტრაციაც არ არის სავალდებულო, იდება წერილობითი ფორმით და იგი შეიძლება შესრულდეს ნებისმიერ ენაზე. ანუ, თუ მარეგისტრირებელი ორგანოსათვის აუცილებელია არა სრულად წესდების, არამედ მხოლოდ სარეგისტრაციო განაცხადის წარდგენა, რომელიც, თავის მხრივ, ნორმის მიხედვით, წარმოადგენს წესდების ნაწილს,

1 კობახიძე ა., სამოქალაქო სამართალი, ზოგადი ნაწილი, I, თბილისი, 160.

2 მაგალითად, მშკ-ის 44-ე მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით, საწარმოს პარტნიორთა შეთანხმება პასუხისმგებლობის შემცირებაზე ბათილია მესამე პირებისათვის.

შესაძლებელია, რომ მეწარმე სუბიექტის დარეგისტრირების მომენტისათვის მის პარტნიორებს არ ჰქონდეთ წესდება შედგენილი, რაც ეწინააღმდეგება ზემოთ მოხმობილი ნორმის დანაწესს. თუმცა ეს უკანასკნელი კიდევ უფრო მიუთითებს, რომ წესდებას, პარტნიორთა შეთანხმებას საწარმოს საქმიანობასთან და პარტნიორების ურთიერთობებთან დაკავშირებით, არ აქვს გადამწყვეტი ხასიათი საჯარო მიზნებისათვის. შესაბამისად, წესდების საჯაროსამართლებრივი დატვირთვა მინიმუმამდეა დაყვანილი მანამ, სანამ სადავო სამართალურთიერთობა არ წარმოიშობა. ამრიგად, იგი მხოლოდ შიდაკორპორაციული დოკუმენტია, რომლის არათუ ნამდვილობისა და კანონთან შესაბამისობის, არამედ ზოგადად არსებობის საკითხიც კი არ არის მნიშვნელოვანი კორპორაციის გარე პირებისათვის.

იურიდიული პირის შექმნის მიზანი, კომპეტენცია და სტრუქტურა ჩამოყალიბებულია მის დამფუძნებელ დოკუმენტებში, რომელიც წესდების ან დებულების სახით არის ჩამოყალიბებული. წესდება არის იურიდიული პირის სამართლებრივი საფუძველი. იგი განსაზღვრავს, თუ რა ამოცანას ისახავს იურიდიული პირის შექმნა, რა საქმიანობის შესრულება შეუძლია მას, რა უფლება-მოვალეობები აქვს და როგორია მისი ორგანიზაციული სტრუქტურა.¹

საზოგადოების დაფუძნება წარმოადგენს სამოქალაქოსამართლებრივ გარიგებას, ამასთან, ორმხრივ ან მრავალმხრივ გარიგებას, რომლის დადებისათვის აუცილებელია ნების გამოხატვა და კონსენსუსი ამ ნებათა შორის.² წარმონაქმნის წესდება შეიცავს დამფუძნებელ და მარეგულირებელ დებულებებს ორგანიზაციული სტრუქტურის ელემენტების, მაგალითად, მმართველობითი ორგანოების შესახებ. უმრავლეს შემთხვევაში ასეთ ერთეულს წარმოადგენს, მაგალითად, დირექტორი, პარტნიორთა საერთო კრება, სამეთვალყურეო საბჭო.³ თავის მხრივ, წესდებაც, სწორედ პარტნიორთა ამ ნების გამოხატვის შედეგია. რადგან წესდება გარიგებაა, ამიტომ დამფუძნებლებმა მასში უნდა დააფიქსირონ ისეთი წესები, რომლებიც მათ ურთიერთობებს ერთმანეთთან, საზოგადოებასთან და დირექტორთან მოაწესრიგებს.⁴ ამრიგად, მისი შიდაორგანიზაციული დანიშნულებიდან გამომდინარე, წესდების, რომელიც გარიგების სახეა, დაცვა სავალდებულო იქნება იურიდიული პირის დამფუძნებლის, დირექტორისა და სხვა პირთათვის.⁵

კორპორაციათა წესდება მეწარმეთა და არასამეწარმეო იურიდიულ პირთა პარტნიორებისა და წევრების, ამ კორპორაციებში ხელმძღვანელობასა

1 კობახიძე ა., სამოქალაქო სამართალი, ზოგადი ნაწილი, I, თბილისი, 152.

2 ჭანტურია ლ., ნინიძე თ., მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მესამე გამოცემა, თბილისი, 2002, 30.

3 ბურდული ი., ეგნატაშვილი დ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, 2017, მუხლი 24, ველი 15, 189.

4 ჭანტურია ლ., ნინიძე თ., მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მესამე გამოცემა, თბილისი, 2002, 105.

5 ჭორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლება სამოქალაქო სამართალში, თბილისი, 2017, 247.

და წარმომადგენლობაზე უფლებამოსილ პირთა უფლებებისა და ვალდებულებებისა და თავად იურიდიულ პირთა ორგანიზაციული მოწესრიგების საკითხების განსაზღვრის ძირითად საშუალებას წარმოადგენს.¹ ორგანიზაციული სტრუქტურა გულისხმობს სამსახურებრივ მოვალეობათა და იერარქიის ფორმალურ სისტემას და განსაზღვრავს თითოეულ პოზიციასთან დაკავშირებულ პასუხისმგებლობათა მოცულობას და მათ შორის კავშირს.²

2. საწესდებო ავტონომიის არსი

საკორპორაციო სამართალში, იქნება ეს მეწარმე თუ არასამეწარმეო იურიდიული პირების შემთხვევა, პირთა მოქმედების ფარგლების განსაზღვრის უმნიშვნელოვანეს დეტალს საწესდებო ავტონომია წარმოადგენს. თავის მხრივ, ავტონომია, ანუ მოქმედების თავისუფლება, უცხო არ არის კერძო სამართლისათვის. სწორედ კერძო ავტონომიაზე, ანუ სამართლის სუბიექტთა თავისუფლებაზეა მთელი სახელშეკრულებო ურთიერთობები დაფუძნებული. განსხვავებით ამ უკანსკნელისაგან, საკორპორაციო სამართალში კერძო ავტონომია ვლინდება არა კონტრაქტულობის, არამედ პარტნიორთა შეთანხმების, წესდების შედგენისას.

სახელშეკრულებო თავისუფლება ქართული სამოქალაქო კანონმდებლობით განმტკიცებული კერძოსამართლებრივი პრინციპია. ხელშეკრულების დადების თავისუფლება, როგორც კერძო ავტონომიის მნიშვნელოვანი გამოხატულება, არის შესაძლებლობა დადოს ან არ დადოს პირმა ესა თუ ის ხელშეკრულება, შეარჩიოს მისთვის სასურველი კონტრაქტის და ხელშეკრულების მეორე მხარესთან შეთანხმებით თავისუფლად განსაზღვროს ამ ხელშეკრულების შინაარსი.³

ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლები საკორპორაციო სამართალში, ასევე, კერძო ავტონომიის პრინციპი კანონის ფარგლებში თავისუფალი მოქმედების არეალს ემყარება, რომლის ერთ-ერთ გამოვლინებასაც საწესდებო ავტონომია წარმოადგენს.⁴

როგორც აღინიშნა, სამეწარმეო სუბიექტის წესდება, თავისი არსით, სამოქალაქოსამართლებრივი გარიგებაა, რომელშიც მხარეები (პარტნიორები) სახელშეკრულებო თავისუფლების პირობებში თავად

1 ჭანტურია ლ., საწესდებო ავტონომია საკორპორაციო სამართალში, წიგნი: სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, წიგნი I, გ. ფერაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2010, 561.

2 Guzman O., What Are the Tasks of Organizational Structure?, მითითებულია: პეპანაშვილი ნ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი პირველი, მეორე გადამუშავებული გამოცემა, თბილისი, 2015, 234.

3 ჩაჩანიძე თ., სახელშეკრულებო თავისუფლება და სახელშეკრულებო სამართლიანობა თანამედროვე სახელშეკრულებო სამართალში, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3, 2010, 22.

4 ჭორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლება სამოქალაქო სამართალში, თბილისი, 2017, 246.

განსაზღვრავენ თავიანთ უფლებებსა და მოვალეობებს. შესაბამისად, წესდებაში ცვლილების შეტანაც პარტნიორთა პრეროგატივას წარმოადგენს.¹ უცხოენოვან იურიდიულ ლიტერატურაში აღნიშნული „წესდების თავისუფლებადაცაა“ მოხსენიებული, როდესაც ასეთი თავისუფლების შეზღუდვა, როგორც ხელშეკრულების თავისუფლების შემთხვევაში, თუნდაც იგი საერთაშორისო დონეზე წესრიგდებოდეს, სახელმწიფოს მიერ მიღებული კანონებითაა შესაძლებელი.²

საკორპორაციო სამართალში საწესდებო ავტონომია, ანუ პარტნიორთა შეთანხმების შემდგენი პირების მოქმედებების განხორციელების თავისუფლების ფარგლები შიდაორგანიზაციული საკითხების მოწესრიგებასთან დაკავშირებით, ისევე, როგორც სხვა, ნებისმიერი ავტონომია, შეზღუდულია კანონით. ამასთან, ხელშეკრულების თავისუფლება სახელშეკრულებო სამართლიანობის ფარგლებში მოქმედებს და სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილეებმა სამოქალაქო უფლებები კეთილსინდისიერად უნდა განახორციელონ.³

სწორედ კანონი ადგენს იმ მინიმალურ სტანდარტებს, რომელსაც უნდა შეესაბამებოდეს პარტნიორთა შეთანხმება. საგულისხმოა, რომ საკორპორაციო სამართალში კერძო ავტონომიის ფარგლები განსხვავებულია, როგორც მეწარმე და არამეწარმეო იურიდიული პირებთან, ისე თავად მეწარმე სუბიექტთა სახესხვაობებთან მიმართებით.

კანონი საწესდებო ავტონომიის შემოტანით, ხოლო შემდგომ მისი შეზღუდვით, ერთი მხრივ, განამტკიცებს კერძო სამართლისათვის უმნიშვნელოვანეს მხარეთა თავისუფალი მოქმედების პრინციპს, ხოლო, მეორე მხრივ, აწესებს იმ კანონისმიერ საფუძვლებს, რომელიც განსაზღვრავს წესდებით შებოჭილი პირების უფლებების დაცვის აუცილებლობას.

ისევე, როგორც ხელშეკრულების თავისუფლებისთვისაა დამახასიათებელი, საკორპორაციო სამართალს სხვა კერძო სამართლებრივი ინსტიტუტების დარად შესაბამისი შეზღუდვის სამართლებრივი წინაპირობანი გააჩნია. აღნიშნული კი ძირითადად შინაარსის თავისუფლების კუთხით როგორც პირდაპირ, ისე არაპირდაპირ ასახვას ჰპოვებს. არაპირდაპირ ასახვაში იგულისხმება ისეთი სამართლებრივი ურთიერთობა, რომელიც არ ეფუძნება ხელშეკრულებას, მაგრამ მისი ნამდვილობისთვის საჭიროა კერძო ავტონომიის ფარგლებში გამოვლენილი ნების ნამდვილობა.⁴

1 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 3 ივნისის განჩინება საქმეზე ას-242-232-2013.

2 ჭორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლება სამოქალაქო სამართალში, თბილისი, 2017, 248.

3 ჭანტურია ლ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2017, მუხლი 10, ველი 19, 58.

4 ჭორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლება სამოქალაქო სამართალში, თბილისი, 2017, 247.

კორპორაციის დაფუძნების პროცესში წესდების შედგენა და მასზე დამფუძნებელთა მხრიდან შეთანხმება (რისი გარეგნული გამოვლენა არის დოკუმენტზე ხელმოწერა) უნდა გაუთანაბრდეს ხელშეკრულების დადებას, ე.ი. უნდა ჩაითვალოს გარიგებად.¹ ხოლო კერძო ავტონომიის ფარგლებში მოქცეული წესდება შემდგომ უკვე განსაზღვრავს წარმონაქმნის ორგანიზაციულ მოწესრიგებას. წარმონაქმნის ორგანიზებულობა: ა) გულისხმობს შიდა სტრუქტურის არსებობას, რომელიც სუბიექტის ფუნქციონირებას უზრუნველყოფს; ბ) საჯარო რეგისტრაციის მიზნებისათვის დეკლარირებულია მისი კონსტიტუტიური აქტით და გ) ავლენს სუბიექტის მოქმედების გეგმაზომიერებას.²

3. იმპერატიული და დისპოზიციური ნორმების გავლენა საწესდებო ავტონომიაზე

სამართლის ნორმათა კლასიფიკაცია სავალდებულობის ელემენტის გათვალისწინებით სიახლეს არ წარმოადგენს. მოთხოვნის სავალდებულო ძალის ხასიათის მიხედვით, სამართლის ნორმები იყოფა იმპერატიულ და დისპოზიციურ ნორმებად. დისპოზიციური ნორმისგან განსხვავებით, როდესაც მხარეები უფლებამოსილნი არიან, განსაზღვრონ მათი უფლებების და მოვალეობების შინაარსი კონკრეტული სამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებში, იმპერატიული ნორმის შემთხვევაში სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილეებს უფლება არ აქვთ თვითებურად შეცვალონ, შეკვეცონ ან გააფართოონ კანონმდებლის იმპერატიული მოთხოვნა.³ კორპორაციების დაფუძნების თავისუფლება ხელშეკრულების თავისუფლების მნიშვნელოვან გამოხატულებას წარმოადგენს. მაგრამ ამ თავისუფლებას თვალსაჩინო ფარგლებს უწესებენ საკორპორაციო სამართლებრივი შეზღუდვები, რომლებიც, როგორც წესი, იმპერატიულ ნორმებში გამოიხატება.⁴

საკორპორაციო სამართალი, როგორც კერძო სამართლის ნაწილი, ჩვეულებრივ შედგება იმპერატიული და დისპოზიციური სამართლის ნორმებისაგან. დისპოზიციური ნორმები, უპირველეს ყოფლისა, უზრუნველყოფენ კერძო ავტონომიას, რომლის გამოვლინება საკორპორაციო სამართალში საწესდებო ავტონომიაა.⁵ ამის საპირწონედ კი, კერძო სამართალში იმპერატიული ნორმების არსებობა სტაბილური სამოქალაქო ბრუნვის დამყარებისა და მისი შენარჩუნების ხელშეწყობით არის

1 ჭანტურია ლ., საწესდებო ავტონომია საკორპორაციო სამართალში, წიგნში: სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, წიგნი I, გ. ფერაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2010, 561.

2 ბურდული ი., ეგნატაშვილი დ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, 2017, მუხლი 24, ველი 15, 189.

3 ინეკირველი გ., სახელმწიფოსა და სამართლის თეორია, თბილისი, 2000, 117.

4 ჭანტურია ლ., საწესდებო ავტონომია საკორპორაციო სამართალში, წიგნში: სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, წიგნი I, გ. ფერაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2010, 566.

5 იქვე, 568.

გამართლებული, თუმცა მათი როლი მკაცრად უნდა განისაზღვროს და გამომდინარეობდეს მხოლოდ აუცილებლობიდან.¹

სამოქალაქო სამართლის ძირითადი პრინციპი - კერძო ავტონომია - სწორედ დისპოზიციური ნორმების წყალობით მიიღწევა. კერძო ავტონომიის მიმართ სამოქალაქო სამართალი, როგორც წესი, დისპოზიციურია - მხარეთა მიერ განხორციელებული ქმედებისას იგი უკან იხევს; მას სურს მხოლოდ გარიგებით გაუთვალისწინებელი წესის ადგილი დაიკავოს და არასრულყოფილი დებულებები შეავსოს.² იმპერატიული ნორმები, როგორც წესი, ზოგადი ბუნებისაა და თანაბრად მოქმედებს, განურჩევლად იმისა, საქმე ეხება ნასყიდობას, მომსახურებას თუ სხვა ხელშეკრულებიდან წარმოშობილ ურთიერთობებს.³

ცხადია, იმპერატიული და დისპოზიციური ნორმები განსხვავებულად უნდა მოქმედებდეს სხვადასხვა ორგანიზაციულსამართლებრივი ფორმის სუბიექტებთან მიმართებით. მაგალითად, კაპიტალური საზოგადოებების, როგორიცაა შებენიერი პასუხისმგებლობისა და სააქციო საზოგადოებები, შესახებ ნორმები უფრო იმპერატიულია, ვიდრე ამხანაგობის ტიპის საზოგადოებების, ე.ი. სოლიდარული პასუხისმგებლობისა და კომანდიტური საზოგადოებების.⁴ აღნიშნული გამომდინარეობს ორი ელემენტისაგან: პირველი - ეს არის თავად ამ სუბიექტთა ორგანიზაციული მოწესრიგების თავისებურებები და მეორე - პასუხისმგებლობის განსხვავებული ფარგლები.⁵

სახელშეკრულებო თავისუფლება მხოლოდ სამართლებრივ ფასეულობათა წესრიგის ფარგლებშია შესაძლებელი. კანონმდებელი იმპერატიული ნორმებით ადგენს სამართლებრივ წესრიგს. სამოქალაქო კანონმდებლობაში იმპერატიული ნორმების მიზანია უფლებათა ბოროტად გამოყენებისაგან სხვათა თავისუფლების დაცვა.⁶ კორპორაციულსამართლებრივ ურთიერთობებში ეს შეიძლება გამოიხატოს, როგორც დამფუძნებელი პარტნიორების, ასევე, შემდგომ კომპანიის ახალი პარტნიორების მიმართ.⁷

1 ჩაჩანიძე თ., სახელშეკრულებო თავისუფლება და სახელშეკრულებო სამართლიანობა თანამედროვე სახელშეკრულებო სამართალში, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3, 2010, 23.

2 ჯანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2011, 49.

3 ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ. ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბილისი, 2014, 105.

4 ჯანტურია ლ., სანესდებო ავტონომია საკორპორაციო სამართალში, წიგნში: სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, წიგნი I, გ. ფერაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2010, 569.

5 ჯანტურია ლ., ნინიძე თ., მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მესამე გამოცემა, თბილისი, 2002, 103.

6 ჩაჩანიძე თ., სახელშეკრულებო თავისუფლება და სახელშეკრულებო სამართლიანობა თანამედროვე სახელშეკრულებო სამართალში, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3, 2010, 22.

7 ახალ პარტნიორებს (თუ მათ წესდების ცვლილებისათვის აუცილებელი ხმის უფლება არ ექნებათ), განსხვავებით დამფუძნებელი პარტნიორებისაგან, არ აქვთ შესაძლებლობა, უშუალო ზეგავლენა მოახდინონ წესდებაზე და შეცვალონ იგი. ამასთან, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ეს ყოველივე შეიძლება მოხდეს არა ხელშეკრულების, არამედ კანონის საფუძველზე (მაგალითად, კანონით მემკვიდრეობა). რაც სანესდებო ავტონომიის ფარგლების კიდევ უფრო შევიწროებას იწვევს.

4. საწესდებო ავტონომია კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში

წესდება შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების ძირითად სამართლებრივ დოკუმენტს წარმოადგენს. იგი, შეიძლება ითქვას, ამ საზოგადოების „კონსტიტუცია“. იგი არის გარიგება, დამფუძნებეთა ნების გამოვლენა, რომელსაც კონსტიტუციური მნიშვნელობა ენიჭება.¹

საწესდებო ავტონომიის პრინციპი ორ მნიშვნელოვან ასპექტს შეიცავს: პირველი მდგომარეობს იმაში, რომ კორპორაცია თავისი წესდების მეშვეობით თვითონ ადგენს თამაშის წესებს, რომელთაც სავალდებულო ხასიათი აქვთ ამ კორპორაციის წევრებისთვის. მეორე ასპექტი გულისხმობს იმას, რომ ამ წესების დადგენა და შეცვლა მხოლოდ კორპორაციის წევრთა კომპეტენციაა და გარეშე პირებს ამ წესების არც დადგენა და არც შეცვლა არ შეუძლიათ.²

ზოგადად, წარმონაქმნის წესდება შეიცავს დამფუძნებელ და მარეგულირებელ დებულებებს ორგანიზაციული სტრუქტურის ელემენტების, მაგალითად, მმართველობითი ორგანოების შესახებ. უმრავლეს შემთხვევაში ასეთ ერთეულს წარმოადგენს, მაგალითად, დირექტორი, პარტნიორთა საერთო კრება, სამეთვალყურეო საბჭო; ჩამოთვლილთაგან თითოეულის სრულყოფილი დახასიათება, ძირითადად, საკორპორაციო სამართლის დარგის კომპეტენციაა.³

თამამად შეიძლება იქნას გაზიარებული მოსაზრება, რომ ქართულ საკორპორაციო სამართალში კვლავ საწესდებო ავტონომიის ფარგლები ბატონობს. მაგალითად, საერთო კრებას (სამეთვალყურეო საბჭოს) ნებისმიერ დროს აქვს დირექტორის გამოწვევის საკითხის დაყენების უფლება. დირექტორის ვადამდე უფლებამოსილების შეწყვეტა რაიმე სპეციალურ კანონზე ბაზირებულ მოთხოვნას არ ემყარება.⁴ ასევე, სასამართლო პრაქტიკის თანახმად, სამეთვალყურეო საბჭოს მიერ ხმების უმრავლესობით მიღებული გადაწყვეტილებები წარმოადგენს მრავალმხრივი გარიგების ნაირსახეობას,⁵ რაზეც სწორედ გარიგებათა მომწესრიგებელი ნორმები უნდა გავრცელდეს.

მშკ-ის მე-5 მუხლის I პუნქტის „თ“ ქვეპუნქტის მიხედვით, კომპანიის დაფუძნებისას რეესტრში წარდგენილი განაცხადი უნდა შეიცავდეს შემდეგ ინფორმაციას - საწარმოს ხელმძღვანელობასა და წარმომადგენლობაზე უფლებამოსილი პირის (პირების) სახელი და გვარი, საცხოვრებელი ადგილის მისამართი და პირადი ნომერი, ასევე უფლებამოსილების ვადა. აღნიშნული

1 ჭანტურია ლ., საწესდებო ავტონომია საკორპორაციო სამართალში, წიგნში: სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, წიგნი I, გ. ფერაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2010, 561.

2 იქვე, 566-567.

3 ბურდული ი., ევნატაშვილი დ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, 2017, მუხლი 24, ველი 15, 189.

4 მაისურაძე დ., კორპორაციულ-სამართლებრივი თავდაცვის ღონისძიებები კაპიტალური საზოგადოების რეორგანიზაციისას (შედარებით-სამართლებრივი კვლევა უპირატესად დელავერისა და ქართული საკორპორაციო სამართლის მაგალითზე), თბილისი, 2015, 253.

5 ჭანტურია ლ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2017, მუხლი 30, ველი 14, 290.

ნორმიდან ცალსახად დგინდება, რომ კომპანიის წარმომადგენლობასა და ხელმძღვანელობაზე უფლებამოსილი შეიძლება იყოს მხოლოდ ფიზიკური პირი, ვინაიდან, მხოლოდ მას შეიძლება ჰქონდეს სახელი და გვარი, საცხოვრებელი ადგილი და პირადი ნომერი. თუმცა დღეს ამასთან დაკავშირებით საკმაოდ საინტერესო პრაქტიკაა დამკვიდრებული. საჯარო რეესტრი, მიუხედავად ამჩანანერისა, არზღუდავს სუბიექტის შესაძლებლობას, მისი წარმომადგენლობა და ხელმძღვანელობა განახორციელოს იურიდიულმა პირმა.¹ რაც უკვე კანონშეუსაბამოდ საწესდებო ავტონომიის ფარგლების გაზრდას წარმოადგენს.

საწესდებო ავტონომიის გაფართოების ტენდენცია კიდევ უფრო თვასაჩინო გახდა მინიმალური საწესდებო კაპიტალის გაუქმების შემდეგ. პარტნიორებს მიეცათ შესაძლებლობა, თავისუფლად განესაზღვრათ საკუთარი კომპანიის საწესდებო კაპიტალის ოდენობა. ამასთან, კანონით გაუქმდა საწესდებო კაპიტალის შეტანის დამადასტურებელი დოკუმენტის მარეგისტრირებელ ორგანოში წარდგენის ვალდებულება.² თუმცა კანონმდებლობამ მაინც დაიტოვა ის სამართლებრივი მექანიზმები, რომელიც საშუალებას მისცემს, მესამე პირთა ინტერესების დაცვის ღირსი ინტერესის არსებობისას, გააკონტროლოს მენარმე სუბიექტი. მაგალითად, კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებიდან ამ მხრივ გამორჩეულია სააქციო საზოგადოება. ვინაიდან, სს-ზე სახელმწიფოებრივი კონტროლის ბევრი ფორმა და საშუალება არსებობს, პირველ რიგში კი საფინანსო კონტროლი სახელმწიფოს მხრიდან.³

5. საწესდებო ავტონომია ა(ა)იპ-ებში

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსმა უარი თქვა წესდების, როგორც სავალდებულო დოკუმენტის კონცეფციაზე და იგი შეცვალა სარეგისტრაციო განაცხადის ცნებით. 2006 წლის 14 დეკემბრის ცვლილებებმა მთელი არაკომერციული საკორპორაციო სამართალი მხოლოდ რეგისტრაციამდე დაიყვანა და წევრობასთან დაკავშირებული უამრავი და არსებითი საკითხი სამართლებრივი რეგულირების გარეშე დატოვა. ასეთი მიდგომა კიდევ უფრო ზრდის წესდების, როგორც შიდასამართლებრივი დოკუმენტის მნიშვნელობას.⁴

არასამენარმეო საქმიანობის განსახორციელებლად მსურველებს შეუძლიათ დააფუძნონ მხოლოდ არაკომერციული იურიდიული პირები. სხვა შემთხვევები

1 მაგალითად, შპს „რეაბილიტაცია“ (ს/ნ: 206096419) წარმოადგენს შპს „ქართული ტრადიციების“, (ს/ნ 239862966), სს „პერლიტის“, (ს/ნ: 216292385); შპს „იუნიორმშენის“, (ს/ნ: 236041341); შპს „ბაკურიანის პანსიონატი ვარძია XXI-ისა“ (ს/ნ: 204569948) და სხვა კომპანიების წარმომადგენლობასა და ხელმძღვანელობაზე უფლებამოსილ პირს - დირექტორს.

2 მშპ-ის 5.6 მუხლის მიხედვით, საწარმოს რეგისტრაციის მიზნებისათვის კაპიტალის არსებობის დამადასტურებელი დოკუმენტის წარდგენა არ მოითხოვება.

3 კობახიძე ა., სამოქალაქო სამართალი, ზოგადი ნაწილი, I, თბილისი, 190.

4 ჭანტურია ლ., საწესდებო ავტონომია საკორპორაციო სამართალში, წიგნში: სამართლისა და პოლიტიკური ამროვნების ისტორიის ნარკვევები, წიგნი I, გ. ფერაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2010, 562.

კანონით პრაქტიკულად აღარ არსებობს, რაც სრულ საწესდებო ავტონომიას ნიშნავს.¹

არაკომერციული იურიდიული პირების რეგულირებისას სამოქალაქო კოდექსმა მაქსიმალური ლიბერალიზაციის გზა აირჩია. კოდექსი იმპერატიულად არ განსაზღვრავს ხელმძღვანელი ორგანოების სტრუქტურასა და უფლებამოსილებას, არც წევრთა უფლებებს. ა, საკითხების დარეგულირება განეკუთვნება წესდების კომპეტენციას.²

ამა თუ იმ საკითხის ლიბერალური მოწესრიგების სულისკვეთებამ, შეიძლება ითქვას, მოჭარბებული ოდენობით შეაღწია არაკომერციული იურიდიული პირების ნაწილში და მის მიმართ კანონმდებლის საწესდებო ავტონომიის თავისუფლების შეუზღუდავ ფარგლებს დაუდო დასაბამი, რამაც ქართული იურიდიული საზოგადოება მწირი სასამართლო პრაქტიკისა და ამ სფეროში თითქმის საერთოდ არარსებული კავთელარული იურისპრუდენციის პირობებში, გარკვეული სირთულეების წინაშე დააყენა.³

ისევე, როგორც მენარმე იურიდიულ პირებს, ა(ა)იპ-ებსაც საფუძვლად კერძო ავტონომია და ნების თავისუფალი გამოვლენის პრინციპი უდევთ.⁴ მართალია, კავშირებისა და ფონდების სპეციალური მომწესრიგებელი ნორმები სამოქალაქო კოდექსიდან ამოღებულია და, ერთადერთი სამართლებრივი ფორმაა საკანონდებლო დონეზე დარჩენილი, თქმა იმისა, რომ ქართულ სამართლებრივ რეალობაში კავშირები და ფონდები გაუქმებულია, რასაკვირველია, არ შეიძლება. არასამენარმეო იურიდიულ პირს მისი საქმიანობის წარმართვა ნებისმიერი კანონით აუკრძალავი ტრანსკრიფციით შეუძლია. ეს საკითხი მთლიანად საწესდებო ავტონომიის ფარგლებშია მოქცეული. ამას კი თავად ამ სამართლებრივი ფორმის ა(ა)იპ) შიდა სტრუქტურის ჩამოყალიბება-განსაზღვრის, ასევე, საზოგადოების სახელწოდების არჩევის თავისუფლება ადასტურებს.⁵

ა(ა)იპ-ის დაფუძნების მიზნის შესაფერისი წარმატებული საქმიანობისთვის ისეთი უმნიშვნელოვანესი დეტალი, როგორიც არის მისი ორგანიზაციული სტრუქტურა, უნდა მოწესრიგდეს წესდებით.⁶ წესდების ცნება მოცემულია მენარმეთა და არასამენარმეო (არაკომერციული) იურიდიულ პირთა რეგისტრაციის შესახებ ინსტრუქციაში: „პარტნიორთა წერილობითი, კა-

1 იქვე, 566.

2 ჯანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი 2011, 37.

3 ბურდული ი., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ლ. ჯანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2017, მუხლი 27, ველი 2, 209.

4 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2001 წლის 2 თებერვლის განჩინება საქმეზე №33/115.

5 ბურდული ი., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ლ. ჯანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2017, მუხლი 27, ველი 2, 210.

6 პეპანაშვილი ნ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი პირველი, მეორე გადამუშავებული გამოცემა, თბილისი, 2015, 285.

ნონმდებობით დადგენილი წესით შედგენილი შეთანხმება, რომელიც შეიცავს რეგისტრაციისათვის მნიშვნელობის მქონე ინფორმაციას.¹

იმის გამო რომ არაკომერციული იურიდიული პირების ორგანოების სახელწოდება და მათი კომპეტენცია კოდექსით არ არის განსაზღვრული, სამოქალაქო კოდექსი უპირატესობას ანიჭებს არაკომერციული იურიდიული პირების თვითრეგულირების მოდელს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ საკითხების გადაწყვეტა მინდობილი აქვს სადამფუძნებლო დოკუმენტს - წესდებას.²

6. საწესდებო ავტონომია ამხანაგური ტიპის საზოგადოებებში

სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების პარტნიორები და კომანდიტური საზოგადოების პერსონალურად პასუხისმგებელი პარტნიორები - სრული პარტნიორები (კომპლემენტარები) საზოგადოების ვალდებულებებისათვის კრედიტორების წინაშე პასუხს აგებენ სოლიდარულად, ანუ თითოეული პარტნიორი ვალდებულებებისათვის პასუხს აგებს მთელი თავისი ქონებით, პირდაპირ და უშუალოდ. პარტნიორებს შორის სხვაგვარი შეთანხმება ბათილია მესამე პირისათვის. ანუ მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ, თუმცა სხვა პირებისათვის ეს შეთანხმება იქნება ბათილი. შესაბამისად, ხელშეკრულების თავისუფლება შეზღუდულია კრედიტორთა ინტერესებითა და თავად სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების არსითა და ფუნქციით.³

სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება განსაკუთრებული ნდობის საფუძველზე შექმნილი საწარმოა, რის გამოც მისი მართვა თავისებურებებით ხასიათდება.⁴ შეიძლება ითქვას, რომ ამხანაგური ტიპის საზოგადოებათა კერძო ავტონომიის ფარგლები გაცილებით მასშტაბურია, ვიდრე კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების შემთხვევაში. აღნიშნულის ერთადერთი ახსნა კრედიტორთა წინაშე პასუხისმგებლობის განსხვავებული ფარგლები შეიძლება იყოს.

7. საწესდებო ავტონომიის ფარგლების განსაზღვრის წინაპირობები

კერძო ავტონომია ეწოდება კონკრეტულ პირთათვის სამართლით მინიჭებულ და უზრუნველყოფილ შესაძლებლობას ერთმანეთს შორის ურთიერთობა განსაზღვრულ ფარგლებში მოაწესრიგონ გარიგებების, განსაკუთრებით, ხელშეკრულებების მეშვეობით.⁵

მართალია, კერძო ავტონომია თანამედროვე კერძო სამართლის საფუძველთა

1 საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2009 წლის 31 დეკემბრის ბრძანება №241 „მენარმეთა და არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიულ პირთა რეგისტრაციის შესახებ“ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“, მუხლი 3, პუნქტი „ლ“.

2 ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი 2011, 258.

3 „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-3 მუხლის მე-3 პუნქტი.

4 კობახიძე ა., სამოქალაქო სამართალი, ზოგადი ნაწილი, I, თბილისი, 189.

5 Larenz K., Wolf M., Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, §2 I 3, 17, მითითებულია: ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2011, 90.

საფუძველია, მაგრამ იგი შეუზღუდავი არ არის.¹ კერძო ავტონომიის ფარგლები, როგორც წესი, განისაზღვრება კანონით და ეხება ან გარიგების ფორმას ან გარიგების შინაარსს. წესდებით გათვალისწინებული საკითხები კომპანიასა და მის აქციონერებს აძლევს მოქმედების თავისუფლებას კომანიის სტრუქტურის ორგანიზებაში, მისი საქმიანობის, ფინანსური სტრუქტურის და აქციონერთა უფლებების გათვალისწინებით. სხვაგვარად რომ ითქვას, წესდება ზოგადად განსაზღვრავს კომპანიის მახასიათებლებსა და მის საქმიანობას.²

ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლები შესაბამისი იმპერატიული ხასიათის ნორმებით იზღუდება.³ შესაბამისად, ცალსახაა, რომ კერძო ავტონომიის შემზღუდავი მხოლოდ კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული შემთხვევა შეიძლება იყოს.

მიუხედავად საწესდებო ავტონომიის ფართო ფარგლებისა, რომელიც თანამედროვე განვითარებული სამართლებრივი სახელმწიფოების საკორპორაციო სამართლისთვის დამახასიათებელია, სახელმწიფო ხელისუფლების უზენაესობა და უპირატესობა მაინც გადამწყვეტია.⁴ საწესდებო ავტონომია არ შეიძლება სამართლებრივი სისტემისა და სამართლებრივი წესრიგისგან იზოლირებულად იქნეს განხილული. საწესდებო ავტონომია არ იძლევა იმის უფლებას, რომ კორპორაციამ კანონის საწინააღმდეგო წესები დაადგინოს.⁵

კერძო სამართლის კანონმდებლობის გააზრებული ლიბერალიზაცია ხელს უწყობს კერძო ავტონომიის ფარგლების გაფართოებას. ლიბერალიზაციის საკანონმდებლო ღონისძიებებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს კერძო სამართლის იმ სფეროებისთვის, რომლებიც სამეწარმეო საქმიანობას ეხება. სამეწარმეო სამართალში კერძო, უფრო ზუსტად კი, საწესდებო ავტონომიის ზრდა კომპანიებს უკეთეს საშუალებას აძლევს, მათი ორგანიზაციული სტრუქტურა, მართვის და ზედამხედველობის ორგანოებისა და საწარმოს მესაკუთრეთა ურთიერთობის ფორმები საკუთარ მიზნებს და ბიზნეს გარემოს მოთხოვნებს მოარგონ. ამდენად, სამეწარმეო კანონმდებლობის ლიბერალიზაციისკენ მისწრაფება ზოგადად მისასაღმებელია. იგი აქტიური სამეწარმეო საქმიანობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სტიმულს წარმოადგენს.⁶

სახელშეკრულებო თავისუფლება სამოქალაქო კოდექსით აღიარებული პრინციპული ფასეულობების დაცვით ხორციელდება. მხოლოდ ამგვარადაა შესაძლებელი მოწესრიგებული და სამართლიანი სამოქალაქო ბრუნვის

1 ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2011, 94.

2 კორპორაციული მართვის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2010, 43.

3 ძლიეროშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ. ჭანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბილისი, 2014, 105.

4 ჭანტურია ლ., საწესდებო ავტონომია საკორპორაციო სამართალში, წიგნში: სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, წიგნი I, გ. ფერაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2010, 567.

5 იქვე, 567.

6 ჭულელი გ., ნადარაია ლ., საგადასახადო რისკების გავლენა სამეწარმეო გადაწყვეტილებებზე - შუალედური დივიდენდის მაგალითი, ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა, №1, 2013, 2.

დამკვიდრება. ის შეზღუდვები, რაც თან ახლავს სახელმწიფოებო თავისუფლებას, სრულიად ნორმალურია და ისევ ფასეულობათა სოლიდარობითაა გამონეული. თავისუფლება არსებობს კანონით დადგენი წესრიგის ფარგლებში. ნამდვილი თავისუფლება მხოლოდ აღნიშნული შეზღუდვების ფარგლებშია შესაძლებელი.¹

კერძო ავტონომიის ცნება გულისხმობს ასევე თვითპასუხისმგებლობას. თვითპასუხისმგებლობა კერძო ავტონომიის ის შემადგენელი ნაწილია, რომელიც ეკონომიკური წინსვლის კატალიზატორია. პირველ რიგში, ეს ეხება ქონებრივ პასუხისმგებლობას.²

კერძო სამართლის იურიდიული პირის სადამფუძნებლო დოკუმენტი შეიძლება არ ითვალისწინებდეს საქმიანობის იმ კონკრეტულ სახეს, რომელსაც მან განვითარების ეტაპზე მიჰყო ხელი, მაგრამ ეს არ წარმოადგენს დამაბრკოლებელ გარემოებას.³

მიუხედავად საწესდებო ავტონომიის ფარგლების მსგავსი გაფართოებისა, ისეთ მნიშვნელოვან და სასიცოცხლო საკითხს, როგორიცაა პარტნიორის გარიცხვა საზოგადოებიდან, კანონმდებლობა ყურადღების მიღმა ტოვებს. კონკრეტულად და ამომწურავად არაა განერილი, თუ რა წარმოადგენს საზოგადოებიდან პარტნიორის გარიცხვის საფუძველსა და რა პროცედურებია ამისათვის საჭირო. დამკვიდრებული სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით, პარტნიორის გარიცხვის საკითხი უნდა განიხილოს სასამართლომ.⁴

2006 წლის რეფორმამდე, დღეს მოქმედი ა(ა)იპ-ების სახესხვაობასთან - კავშირებთან დაკავშირებით საინტერესო განმარტება გააკეთა უზენაესმა სასამართლომ და მიუთითა, რომ კავშირის რეგისტრაციის მოთხოვნის უფლება არსებობს მაშინ, როცა წესდება შეესაბამება კანონის მოთხოვნებს და რეგისტრაციისათვის წარდგენილი იურიდიული პირის მიზნები არ ეწინააღმდეგება მოქმედ სამართალს, აღიარებულ ზნეობრივ ნორმებს ან საქართველოს კონსტიტუციურსამართლებრივ პრინციპებს.⁵ მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილება არაახალია, იგი საკმაოდ საინტერესო მიდგომებს აყალიბებს. იმისათვის, რომ საზოგადოება დარეგისტრირდეს, აუცილებელია, რომ წესდება შეესაბამებოდეს არამართო მოქმედ პოზიტიურ სამართალს, არამედ ზნეობრივ ნორმებსა და კონსტიტუციურ პრინციპებსაც. ზემოთ ჩამოთვლილი კრიტერიუმებით საწესდებო ავტონომიის ფარგლების შეზღუდვა სარისკოა, რადგან ზნეობრივი ნორმებთან შესაბამისობის დადგენის ცდა შესაძლოა პოზიტიური სამართლისაგან განსხვავებულად დასრულდეს.

1 ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, თბილისი, 2005, 272.

2 ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი 2011, 92.

3 პეპანაშვილი ნ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი პირველი, მეორე გამომუშავებული გამოცემა, თბილისი, 2015, 242.

4 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 3 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-220-212-2012.

5 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაცოტრების საქმეთა პალატის 2001 წლის 2 თებერვლის განჩინება საქმეზე №33/115.

დასკვნა

როგორც წინამდებარე სტატიიდან გამოჩნდა, საწესდებო ავტონომია კერძო ავტონომიის, კერძო თავისუფლების გამოვლინების ერთ-ერთ სპეციალურ შემთხვევას წარმოადგენს. საწესდებო ავტონომია განსაზღვრავს არამართო საზოგადოების შიდაორგანიზაციულ სტრუქტურას, არამედ პარტნიორებს შორის, ასევე, პარტნიორსა და დირექტორებს შორის ურთიერთობების ხასიათს, საზოგადოების მოქმედების არეალსა და, ზოგადად, იმ შემთხვევებს, რომელიც გამომდინარეობს კორპორაციის შიდა მოხმარების პროდუქტებიდან.

საწესდებო ავტონომიის ფარგლები, როგორც წესი, დგინდება კანონის, იმპერატიული ნორმების საფუძველზე. საგულისხმოა, რომ ფარგლების დადგენისას, ნორმის დაცვითი ფუნქცია შეიძლება იყოს მხოლოდ საჯარო წესრიგი ან კონკრეტულ, დაკავშირებულ პირთა უფლებები და ინტერესები.

საწესდებო ავტონომიის ფარგლების განსაზღვრა დამოკიდებულია კორპორაციის ორგანიზაციულსამართლებრივ ფორმაზე და საზოგადოების მიზანზე. განსხვავებით ამხანაგური ტიპის საზოგადოებებისაგან, სადაც საწესდებო ავტონომიის ფარგლები ფართოა თავად ამ სუბიექტთა მოწყობისა და პასუხისმგებლობის ფორმის გამო, კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში იმპერატიული ნორმების მოქმედების გაზრდისა და, შესაბამისად, საწესდებო ავტონომიის ფარგლების შევიწროების ტენდენცია ეჭვგარეშეა. ხოლო ა(ა)იპების შემთხვევაში, მათი საწესდებო ავტონომია, ფაქტობრივად, შეუზღუდავია.

თუმცა კანონი არ არის საწესდებო ავტონომიის ფარგლების განსაზღვრის ერთადერთი საფუძველი. საწესდებო თავისუფლება შეზღუდულია კონსტიტუციურსამართლებრივი პრინციპებითა და საჯარო წესრიგით. გარდა ამისა, საწესდებო ავტონომიის ფარგლების დადგენის კანონმდებლობით გაუთვალისწინებელი შემთხვევების შევსებას ცდილობს სასამართლო, რაც გამოიხატება, მაგალითად, პარტნიორის საზოგადოებიდან გარიცხვის პროცესის სასამართლო წესით წარმოებაში.

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ საწესდებო ავტონომიის ფარგლები საკორპორაციო სამართალში ერთმნიშვნელოვნად დადგენილი არ არის. იგი, უპირატესად, დამოკიდებულია საზოგადოების სამართლებრივ ფორმაზე.

უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი და იურისდიქცია საერთაშორისო საინვესტიციო არბიტრაჟში

თამარ აბულაძე

სამართლის ბაკალავრი (თბილისის თავისუფალი უნივერსიტეტი),
საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის
აღმასრულებელი დირექტორის თანაშემწე

შესავალი

უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში ხშირად დისკრიმინაციის აკრძალვის პრინციპის დაცვის მექანიზმად განიხილება.¹ აღნიშნული რეჟიმის საშუალებით ხდება ერთი ან რამდენიმე ინვესტორის სხვა ინვესტორებთან შედარებით უარეს მდგომარეობაში ჩაყენების პრევენცია.² კერძოდ, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი ნიშნავს დათქმას, რომ არც ერთი ხელშემკვრელი მხარე არ მოეცევა მეორე მხარეს მიკუთვნებული სუბიექტების მიერ კონტროლირებად ინვესტიციებს საკუთარ ტერიტორიაზე იმაზე უარესად, ვიდრე ეს გათვალისწინებულია ეკვივალენტურ პირობებში მყოფი მესამე სახელმწიფოს ფიზიკური პირებისა და კომპანიებისთვის.³ გამომდინარე აღნიშნულიდან, ერთი შეხედვით, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის საშუალებით, ინვესტორებს აქვთ საშუალება ისარგებლონ ყველაზე ხელსაყრელი პირობებით, რაც კი ინვესტიციის მიმღებ სახელმწიფოს რომელიმე მესამე ქვეყნის ინვესტორის მიმართ აქვს გათვალისწინებული. თუმცა, მეორე მხრივ, საერთაშორისო სამართალში მოქმედებს ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპი, რომლის ფარგლებშიც, სახელმწიფოს აქვს თავისუფლება თავად აირჩიოს როგორც ხელშემკვრელი მხარე, ასევე, ხელშეკრულების შინაარსი. კერძოდ, არსებობს შემთხვევები, როცა სახელმწიფოს გააჩნია ლეგიტიმური ინტერესი იმისა, რომ ერთი ან რამდენიმე ინვესტორისთვის მინიჭებული პრივილეგია ყველა ინვესტორზე არ გაავრცელოს. შესაბამისად, ასეთ დროს, წარმოიშობა კითხვა, თუ სად გადის ზღვარი უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის საშუალებით ინვესტორთა დისკრიმინაციისგან დაცვასა და სახელმწიფოების ინტერესების

1 Most-favoured-nation treatment in international investment law, Organization for Economic Co-operation and Development, 2004, 2-3.

2 იქვე, 2-3.

3 "The most widespread wording of the MFN standards implemented in BITs: Neither contracting party shall subject investments in its territory owned or controlled by nationals or companies of the other Contracting Party to treatment less favourable than it accords in equivalent circumstances... to nationals or companies of any third state." იხ. Acconci P., Most-Favoured - Nation Treatment, in: The Oxford Handbook of International Investment Law, Edited by P. Muchlinski, F. Ortino and C. Schreuer, Oxford University Press, 2008, 370.

დაცვას შორის? ასევე, პრობლემურია, თუ როგორ უნდა დადგინდეს სახელმწიფოს მხრიდან უცხოელი ინვესტორის მიმართ სხვა ინვესტორებთან შედარებით უპირატეს მდგომარეობაში ჩაყენების ფაქტი? რას ნიშნავს უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის ზემოთ ხსენებულ განმარტებაში არსებული სიტყვები „ეკვივალენტური მდგომარეობა“ - ნიშნავს თუ არა აღნიშნული იმას, რომ ინვესტორები ზუსტად ერთნაირ მდგომარეობაში უნდა იყვნენ ერთისთვის არსებული რეჟიმის მეორეს მიმართ გასავრცელებლად, თუ საკმარისია დადგინდეს ინვესტორების მსგავს მდგომარეობაში ყოფნის ფაქტი? ამასთან, მნიშვნელოვანია იმის განსაზღვრაც, თუ როგორ და რა ფარგლებში უნდა იქნას გამოყენებული უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი კონკრეტული ინვესტორის მიმართ, შეიძლება თუ არა აღნიშნული რეჟიმის რეტროაქტიულად მოქმედება და რამდენად შეიძლება მისი გავრცელება არა მხოლოდ ინვესტორისადმი უშუალო მოპყრობის წესებთან დაკავშირებით, არამედ დავის გადაწყვეტის საშუალებებისა და პროცესუალური ნორმების არჩევის პროცესში.

ამ და აღნიშნულთან დაკავშირებულ სხვა საკითხებზე სასამართლო პრაქტიკასა და დოქტრინებში სხვადასხვაგვარი მიდგომა არსებობს. წინამდებარე სტატია მოკლედ მიმოიხილავს საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში დამკვიდრებული უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის შინაარსს, ისევე, როგორც მისი გამოყენების წესს და შემდეგ, კონკრეტული საქმეების ანალიზის საფუძველზე განიხილავს ზემოთ ხსენებულ იმ საკამათო საკითხებს, რომლებიც დაკავშირებულია უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის დებულებების გამოყენებასთან, საინვესტიციო დავების მოგვარების პროცესში.

1. უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის შინაარსი

უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გამოყენება საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში ჯერ კიდევ მე-15 საუკუნიდან იღებს სათავეს.¹ მიიჩნევა, რომ აღნიშნული რეჟიმის შესახებ პირველი დათქმა 1417 წელს გაკეთდა ინგლისის მეფე ჰენრი მეხუთესა და ბურგუნდიის ჰერცოგ ჯონს შორის გაფორმებულ ხელშეკრულებაში.² ხელშეკრულებით განსაზღვრული იყო, რომ ინგლისური გემები Flander-ის ნავსადგურების გამოყენების უფლებით ისარგებლებდნენ ისევე, როგორც ფრანგული, ჰოლანდიური, სკალანდიური და შოტლანდიური გემები. სწორედ მსგავსი, სახელმწიფოთა შორის გაფორმებული, ორმხრივი ხელშეკრულებები წარმოადგენს უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გამოყენების სამართლებრივ საფუძველს.³

უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის შესახებ დათქმა შესაძლოა ჩავთვალოთ ორმხრივი თუ მრავალმხრივი ხელშეკრულებების ზოგად პრინციპად,⁴

1 Binder C., Kriebaum U., Reinisch A., Wittich S., International Investment Law for the 21st century, Oxford University, 2009, 10.

2 იქვე, 10.

3 ცერცვაძე გ., შესავალი საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში, თბილისი, 2013, 186-187.

4 იქვე, 187.

რომლის მიზანია თანაბარი კონკურენციის პირობების უზრუნველყოფა უცხოელი ინვესტორისთვის ხელშემკვრელი მხარის ტერიტორიაზე.¹ სწორედ ამ მიზნიდან გამომდინარე შეიძლება იმის თქმა, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი არ უკრძალავს სახელმწიფოს უცხოელი ინვესტორების მიმართ დიფერენცირებული მდგომარეობის შენარჩუნებას.² მთავარია, რომ დიფერენცირებული მიდგომა არ იყოს დისკრიმინაციული.

უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი ხშირად არაა ყოვლისმომცველი. აღნიშნული რეჟიმის მუხლი მრავალ საერთაშორისო ხელშეკრულებაში შეიცავს კონკრეტულ აკრძალვებსა და გამონაკლისებს, რომელიც უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გამოყენების შესაძლებლობას მხოლოდ კონკრეტულ სფეროებში უშვებს.³ ამ სფეროებში შეიძლება შედიოდეს ისეთი საკითხები, როგორიცაა რეგიონული ეკონომიკური ინტეგრაცია, საგადასახადო საკითხები, სუბსიდიებსა და სახელმწიფო შესყიდვებთან დაკავშირებული საკითხები და სხვა.⁴

მაგალითად, 1998 წლის გერმანიის ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულება შეიცავს დათქმას, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი არ ვრცელდება იმ პრივილეგიებზე, რომლებსაც რომელიმე ხელშემკვრელი სახელმწიფო ანიჭებს მესამე სახელმწიფოების ინვესტორებს საბაჟო ან ეკონომიკური კავშირის, საერთო ბაზრის ან თავისუფალი ვაჭრობის ზონაში მისი წევრობის ან გაერთიანების გამო.⁵ 1995 წლის, საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობასა და ისრაელის სახელმწიფოს მთავრობას შორის დადებულ შეთანხმებაშიც მითითებულია, რომ „წინამდებარე შეთანხმების დებულებები, რომლებიც ეხება რომელიმე მონაწილე მხარის ან ნებისმიერი მესამე ქვეყნის ინვესტიციებისათვის არანაკლები ხელშეწყობის რეჟიმის მინიჭებას, არ იქნება გაგებული, როგორც ერთი მონაწილე მხარის ვალდებულება განავრცოს მეორე მონაწილე მხარის ინვესტორებზე ნებისმიერი რეჟიმის სარგებლიანობა, უპირატესობა, ან პრივილეგია გამომდინარე დაბეგვრასთან დაკავშირებულ ნებისმიერი საერთაშორისო შეთანხმებიდან ან ხელშეკრულებიდან ან დაბეგვრასთან მთლიანად ან ძირითადად დაკავშირებული შიდა კანონმდებლობიდან.“⁶

1 Binder C., Kriebaum U., Reinisch A., Wittich S., *International Investment Law for the 21st century*, Oxford University, 2009, 11.

2 ცერცვაძე გ., შესავალი საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში, თბილისი, 2013, 187.

3 Most-favoured-nation treatment in international investment law, Organization for Economic Co-operation and Development, 2004, para. 2.4.

4 იქვე, para. 2.4.

5 Most-favoured-nation treatment in international investment law, Organization for Economic Co-operation and Development, 2004, 5-6.

6 1995 წლის 19 ივნისის შეთანხმება საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობასა და ისრაელის სახელმწიფოს მთავრობას შორის ინვესტიციების ორმხრივი დაცვისა და წახალისების შესახებ, მუხლი 7.

2. უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გამოყენება

უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გავრცელება კონკრეტულ ინვესტორთან მიმართებით გარკვეულ წინაპირობებთანაა დაკავშირებული. პირველ რიგში, უნდა განისაზღვროს, თუ რამდენად ექცევა კონკრეტული საკითხი უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის სფეროში.¹ უფრო კონკრეტულად, უნდა შემოწმდეს, ხომ არ ხდება უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმით გამოსაყენებელი კონკრეტული პირობა მხარეთა შორის გაფორმებული ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ გამონაკლისებში ამ რეჟიმის არ გავრცელებასთან დაკავშირებით. ამის შემდეგ, მნიშვნელოვანია განისაზღვროს, რამდენად „ეკვივალენტურ მდგომარეობაში“ იმყოფებიან კონკრეტული უცხოელი ინვესტორი და ის ინვესტორი, რომელსაც უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითებით სურს რაღაც დებულების გავრცელება მასზე.

„ეკვივალენტური მდგომარეობის“ ერთგვაროვანი განმარტებასაერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში არ არსებობს. მთავარი სადავო საკითხი, რაც ამ ნაწილში წარმოიშობა არის, ის, მსგავსება მოიაზრება ეკვივალენტურ მდგომარეობაში თუ იდენტურ მდგომარეობაში ყოფნა არის საჭირო.

საქმეში - *Pakerings-Compagniet AS v. Lithuania*,² ტრიბუნალს სწორედ აღნიშნულთან დაკავშირებით მოუწია მსჯელობა. კერძოდ, დავა მიმდინარეობდა ნორვეგიელ ინვესტორსა და ლიტვის სახელმწიფოს შორის, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის დარღვევასთან დაკავშირებით, სადაც ლიტვის მთავრობამ, ჰოლანდიური კომპანიისგან განსხვავებით, უარი უთხრა ნორვეგიულ კომპანიას, განეხორციელებინა პარკირების პროექტი კულტურული მემკვიდრეობით დაცულ, ლიტვის კონკრეტულ ტერიტორიაზე. აღნიშნულ საქმეში პრობლემური იყო ის ფაქტი, რომ ნორვეგიასა და ლიტვას შორის გაფორმებულ ორმხრივ საინვესტიციო ხელშეკრულებაში არსებული ნორმა უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის შესახებ, არ უთითებდა თუ შედარების რა მეთოდი უნდა გამოყენებულიყო დავის გადაწყვეტისას. შესაბამისად, ტრიბუნალს უნდა გადაეწყვიტა, თუ შედარების რა სტანდარტს გამოიყენებდა ჰოლანდიური და ნორვეგიული ინვესტორების პროექტების შედარებისას.

ტრიბუნალმა განმარტა, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის დარღვევა მაშინაა სახეზე, თუკი ხდება მსგავს მდგომარეობაში მყოფი ინვესტორების მიმართ სხვადასხვაგვარი მოპყრობის გამოყენება (თუმცა, ასევე, აღნიშნა, რომ ასეთი მოპყრობა დარღვევად არ იქნება განხილული იმ შემთხვევაში, თუ მოპყრობას ექცევა შესაბამისი გამართლება).³ ამგვარად, აღნიშნულ საქმეში დადგინდა, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის ზოგად განმარტებაში

1 Most-favoured-nation treatment in international investment law, Organization for Economic Cooperation and Development, 2004, para. 2.4.

2 *Pakerings-Compagniet AS v. Republic of Lithuania*, ICSID Case No. ARB/05/8.

3 მოცემულ საქმეში დადგინდა, რომ ჰოლანდიური და ნორვეგიული ინვესტიციები არ იყვნენ ერთმანეთის მსგავს მდგომარეობაში, გამომდინარე იქიდან, რომ ერთ-ერთი იყო უფრო დიდი მასშტაბის და ეს უკანასკნელი მეორისგან განსხვავდებოდა ისტორიული და არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვის კუთხით.

არსებული სიტყვები - „ეკვივალენტური მდგომარეობა“, - გულისხმობს უცხოელი ინვესტორების თუ ინვესტიციების მსგავს მდგომარეობაში ყოფნას.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ პრაქტიკის თანახმად, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის დამდგენი ნორმა ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა განიმარტოს სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ ვენის ხელშეკრულების 31(1) მუხლით განსაზღვრული წესით.¹ კერძოდ, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის დამდგენი ნორმა უნდა განიმარტოს კეთილსინდისიერად, ჩვეულებრივი მნიშვნელობის შესაბამისად, კონტექსტის, ხელშეკრულების ობიექტიდან და მიზნებიდან გამომდინარე.² შესაბამისად, თუ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის დამდგენი ნორმა უთითებს კონკრეტულ შედარებით მეთოდზე, ცხადია, დავის წარმოშობის შემთხვევაში, სწორედ იმ მეთოდით უნდა იქნას დადგენილი შედარებითი ობიექტების ეკვივალენტურ მდგომარეობაში ყოფნის ფაქტი.

რაც შეეხება მსგავსების დადგენას, აღნიშნულისთვის ტრიბუნალები იყენებენ სხვადასხვა კრიტერიუმებს, რომლებიც დამოკიდებულია თითოეული საქმის კონკრეტულ ფაქტებსა და ქვეყანაში მოქმედ კანონმდებლობაზე.³ კერძოდ, შესაძლებელია ეკვივალენტურ მდგომარეობაში ყოფნის ფაქტი დადგინდეს ერთი და იმავე ბიზნეს ან ეკონომიკურ სექტორში ყოფნის, ერთი და იმავე ეკონომიკური საქმიანობის განხორციელების ან ინვესტორების პირდაპირ კონკურენციაში ყოფნის გამო.⁴ მიუხედავად აღნიშნულისა, უნდა ითქვას, რომ პრაქტიკაში არც ერთი ზემოთ ჩამოთვლილი არაა მიჩნეული მსგავსების დადგენის პროცესში აუცილებელ კრიტერიუმად. ზემოთ ხსენებულ საქმეში - *Parkerings v. Lithuania*, ტრიბუნალმა გამოიყენა „ერთი და იმავე ბიზნეს და ეკონომიკურ სექტორში ყოფნის ტესტი“ და დაადგინა, რომ მართალია, ნორვეგიული და ჰოლანდიური კომპანიები ახორციელებდნენ ერთი და იმავე საქმიანობას და ისინი იყვნენ ერთმანეთის კონკურენტები, მაგრამ მოცემულ დავაში ისინი არ იყვნენ მსგავს მდგომარეობაში, რადგან მათი შემოთავაზებები და დაგეგმილი პროექტები განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან მათი მახასიათებლებით.

შემდეგი საკითხი, რომელიც უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გავრცელების პროცესში უნდა იქნას გათვალისწინებული არის ის, თუ რამდენად აქვს ადგილი სახელმწიფოს მხრიდან განსხვავებული მოპყრობის დაწესებას უცხოელი ინვესტორის მიმართ.

სახელმწიფოს უცხოელი ინვესტორის სხვა ინვესტორებთან შედარებით უპირატეს მდგომარეობაში ჩაყენება „შესაბამისი ზომების“⁵ გატარებით, ძირითადად, ორი საშუალებით შეუძლია:

1 Binder C., Kriebaum U., Reinisch A., Wittich S., *International Investment Law for the 21st century*, Oxford University, 2009, 5.

2 იხ. 1969 წლის 23 მაისის ვენის კონვენცია სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ, მუხლი 31(1); *Most-favoured-nation treatment in international investment law*, Organization for Economic Co-operation and Development, 2004, para. 3.1.

3 *Most-favoured-nation treatment*, United Nations, New York and Geneva, 2010, 27.

4 იქვე, 27.

5 “State Measures”, იქვე, 28.

1. საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე აქტებში ისეთი ცვლილებების შეტანით, რაც ხელსაყრელია ინვესტორისათვის;
2. სხვა სახელმწიფოსთან/სახელმწიფოებთან ისეთი ორმხრივი/ მრავალმხრივი ხელშეკრულების დადებით, რომელიც ინვესტორებს მთელ რიგ უპირატესობებს ანიჭებს.¹

საქმეში *Siemens v. Argentina*², განიმარტა, რომ „სახელმწიფო ზომაში“ მოიაზრება სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული ნებისმიერი ქმედება (მათ შორის უმოქმედობაც) კომპანიის თუ პირის მიმართ. გამომდინარე აქედან, ინვესტორმა უნდა მიუთითოს მიმღები სახელმწიფოს მიერ განხორციელებულ კონკრეტულ ქმედებაზე, კონკრეტულ საკანონმდებლო თუ კანონქვემდებარე აქტზე ან ხელშეკრულებაზე, რომლის გათვალისწინებითაც იგი სხვა უცხოელი ინვესტორისგან განსხვავებულ მოპყრობას ექვემდებარება.

მას შემდეგ, რაც დადგინდება მსგავს მდგომარეობაში მყოფი სხვადასხვა ქვეყნის ინვესტორების მიმართ განსხვავებული მოპყრობის ფაქტი, განისაზღვრება, თუ რამდენად შეიძლება ჩაითვალოს კონკრეტული ინვესტორისთვის ყველაზე ხელსაყრელ პირობად ის პირობა, რომელზეც უთითებს ეს უკანანასკნელი. კერძოდ, მაგალითად, საქმეში - *AAPL v. Republic of Sri Lanka*³, ტრიბუნალმა არ დააკმაყოფილა სარჩელი სწორედ იმის გამო, რომ მოსარჩელემ ვერ შეძლო ეჩვენებინა, რომ შრი ლანკას მიერ სხვა, მესამე სახელმწიფოსთან დადებული ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულება ამ სახელმწიფოს სთავაზობდა უფრო ხელსაყრელ მოპყრობას.

პრაქტიკაში ყველაზე ხელსაყრელი პირობის განმარტებაც სხვადასხვაგვარია. მთავარი ინდიკატორი აქ ისაა, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი მანამ ჩაითვლება დაკმაყოფილებულად, სანამ ყველა მსურველს მიეცემა თანაბარი შანსი, ინფორმაცია და შესაძლებლობა უკეთესი პირობების შეთავაზების გზით იბრძოლოს და სახელმწიფოსთან ხელშეკრულების დადების უფლება სხვებთან სამართლიან კონკურენციაში მოიპოვოს.⁴

3. უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის მოქმედების ფარგლები

3.1. მესამე სახელმწიფოსთან დადებული ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების გავრცელება ინვესტორზე

გემოთ აღინიშნა, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის საშუალებით, წინა თავში მოცემული წინაპირობების დაკმაყოფილების დროს, უცხოელ ინვესტორს აქვს შესაძლებლობა მიმღებ სახელმწიფოში ისარგებლოს

1 ცერცვაძე გ., შესავალი საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში, თბილისი, 2013, 188.

2 *Siemens A.G. v. The Argentine Republic*, ICSID Case No. ARB/02/8.

3 *Asian Agricultural Products Ltd. v. Republic of Sri Lanka*, ICSID Case No. ARB/87/3.

4 Bjorklund A., K. NAFTA Chapter 11, in: Brown, C., (Editor); *Commentaries on Selected Model Investment Treaties*, Oxford University Press, Oxford, 2013, 481.

იმგვარი პირობებით, რაც მასსა და მიმღებ სახელმწიფოს შორის გაფორმებული ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებით საერთოდ არ იყო გათვალისწინებული. ასეთ დროს, წარმოიშობა კითხვა, თუ რა ფარგლებში შეუძლია უცხოელ ინვესტორს მესამე სახელმწიფოსთან მიმღები სახელმწიფოს მიერ დადებული ხელშეკრულების დებულებების გამოყენება უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითებით? ნიშნავს თუ არა ეს მითითება, რომ გამოყენებული უნდა იქნას მხოლოდ ის დებულებები, რომლებზეც ინვესტორმა მიუთითა და რომელიც ამ უკანასკნელისთვის ცალსახად ხელსაყრელია, თუ კონკრეტულ დებულებებზე მითითება გულისხმობს ამ დებულების ერთიან გამოყენებას, რომელიც როგორც ხელსაყრელი, ასევე, არახელსაყრელი შედეგების მომტანიც შეიძლება იყოს ინვესტორისთვის?

საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი რომ გარკვეულ ფარგლებში უნდა არსებობდეს სადავო არაა, თუმცა ამ ფარგლებისთვის ზღვარის გავლების უნივერსალური ფორმულის პოვნა არც ისე მარტივია. პრაქტიკაში, ტრიბუნალები ამ რეჟიმის ფარგლების გაფართოებისგან თავს იკავებენ.¹ შესაბამისად, ინვესტორის მიმართ გამოიყენება მხოლოდ ის დებულება, რომელზეც თავად მიუთითებს ეს უკანასკნელი და ამასთან დგინდება, რომ აღნიშნული დებულებები ცალსახად, ხელსაყრელი მოპყრობის დამწესებელია მისთვის.

3.2. უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის მოქმედება დროში

უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის მოქმედების ფარგლებთან დაკავშირებით, მნიშვნელოვანი საკითხია ამ რეჟიმის დროში მოქმედების თავისებურების განსაზღვრა. ამ საკითხთან დაკავშირებით მნიშვნელოვან განმარტებას ვხვდებით საქმეში - *TECMED v. Mexico*². აღნიშნულ საქმეში მოსარჩელე უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითებით ითხოვდა მექსიკასა და ავსტრალიას შორის გაფორმებული ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების კონკრეტული დებულებების რეტროაქტიულად გამოყენებას. კერძოდ, მოსარჩელე იყო ესპანური კომპანია და მის მიზანს წარმოადგენდა დაეა იმ კონკრეტულ ქმედებასთან დაკავშირებით, რომელიც განხორციელდა მექსიკის მიერ, კომპანიის მიმართ ესპანეთსა და მექსიკას შორის ძირითადი ხელშეკრულების (ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების) ძალაში შესვლამდე.

ამ საქმეში, განმხილველმა ტრიბუნალმა უარყო მოსარჩელეს მოთხოვნა და განმარტა, რომ ხელშეკრულების ძალაში შესვლამდე მისი დებულებების გამოყენება, მით უფრო მაშინ, როცა ეს დებულებები წარმოადგენს ხელშეკრულების არსებით დებულებებს და არ ეხება პროცედურულ ან იურისდიქციულ საკითხებს, მისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე,

1 Bjorklund A., K. NAFTA Chapter 11, in: Brown, C., (Editor); Commentaries on Selected Model Investment Treaties, Oxford University Press, Oxford, 2013, 481..

2 Técnicas Medioambientales Tecmed, S.A. v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/00/2

არის საკითხები, რომელიც უნდა გადაწყდეს აუცილებლად მხარეთა მოლაპარაკების შედეგად.¹ ტრიბუნალმა აღნიშნა, რომ ეს დებულებები არის განმსაზღვრელი იმისა, თუ რამდენად შედგება შეთანხმება მხარეთა შორის. კერძოდ, ეს დებულებები უშუალოდ უკავშირდება უცხოური ინვესტორისათვის (ეროვნული თუ საერთაშორისო) სამართლებრივი დაცვის მექანიზმის განსაზღვრას, შესაბამისად, ტრიბუნალის განმარტებით, ამ დებულებების რეტროაქტიულად გამოყენება არ შეიძლებოდა უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის საშუალებით.²

გამომდინარე ზემოაღნიშნულიდან, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმით ხელშეკრულების „არსებითი დებულებები“ უცხოელ ინვესტორებზე უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითებით შეიძლება გავრცელდეს მას შემდეგ, რაც ამ ინვესტორის სახელმწიფოსა და მიმღებ სახელმწიფოს შორის არსებობს კანონიერ ძალაში შესული ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულება. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ, რადგან ტრიბუნალს არ განუმარტავს, თუ რომელი დებულებები არ არის ხელშეკრულების „ძირითადი დებულებები“, ჯერ-ჯერობით დაუდგენელია, ხომ არ შეიძლება და თუ შეიძლება, რომელი დებულებების გამოყენება შეიძლება რეტროაქტიულად.³

უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის მოქმედებასთან დაკავშირებით, ასევე, მნიშვნელოვანი განმარტება გაკეთდა საქმეში - *Société Générale v. Dominican Republic*⁴. აღნიშნულ საქმეში მოპასუხე დავობდა, რომ ტრიბუნალს არ ჰქონდა იურისდიქცია იმის გამო, რომ საფრანგეთსა (მოსარჩელე სახელმწიფო) და დომინიკის რესპუბლიკას (მოპასუხე) შორის გაფორმებული, 1999 წლის ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების თანახმად, მოსარჩელის მიერ განხორციელებული საქმიანობა არ ითვლებოდა ინვესტიციად. მოსარჩელე ამის პასუხად უთითებდა, რომ მართალია, მისი საქმიანობა არ ითვლებოდა ინვესტიციად საფრანგეთსა და დომინიკის რესპუბლიკას შორის გაფორმებული ხელშეკრულების ანალიზით, მაგრამ იგი აკმაყოფილებდა დომინიკის რესპუბლიკასა და ცენტრალურ ამერიკას შორის (DR-CAFTA) 2004 წლის ხელშეკრულებაში განსაზღვრულ ინვესტიციის განმარტებას, შესაბამისად, სწორედ ეს ხელშეკრულება უნდა ყოფილიყო გამოყენებული საქმიანობის ინვესტიციად მიჩნევის ნაწილში ტრიბუნალის მიერ, როგორც უპირატესი მოპყრობის დამდგენი დებულება.

ტრიბუნალმა დაადგინა, რომ მხარეების მითითება იყო არასწორი. კერძოდ, აღნიშნა, რომ განმცხადებლის მიერ განხორციელებული საქმიანობა ინვესტიციას წარმოადგენდა ძირითადი, საფრანგეთსა და დომინიკის რესპუბლიკას შორის გაფორმებული ორმხრივი საინვესტიციო

1 Bjorklund A., K. NAFTA Chapter 11, in: Brown, C., (Editor); Commentaries on Selected Model Investment Treaties, Oxford University Press, Oxford, 2013, para. 69.

2 იქვე, para. 69.

3 Most-favoured-nation treatment, United Nations, New York and Geneva, 2010, 61.

4 *Société Générale In respect of DR Energy Holdings Limited and Empresa Distribuidora de Electricidad del Este, S.A. v. The Dominican Republic*, UNCITRAL, LCIA Case No. UN 7927.

ხელშეკრულებით, რის გამოც, არ არსებობდა საჭიროება სხვა ხელშეკრულებაში არსებული განმარტების გამოყენებისთვის, თუმცა ამის პარალელურად, ტრიბუნალმა უარყო მოსარჩელეს მიერ შემოთავაზებული ალტერნატივა და აღნიშნა, რომ ინვესტიციის განმარტების ნაწილში, განმცხადებელს არ შეეძლო სხვა ხელშეკრულებაზე მითითება.

კერძოდ, ტრიბუნალმა განმარტა, რომ თითოეული ხელშეკრულება განსაზღვრავს, თუ რა განიხილება ხელშეკრულებით დაცულ ინვესტიციად და ვინ არის უფლებამოსილი ამგვარ დაცვაზე. აღნიშნული განსაზღვრებები შეიძლება შეიცვალოს სხვა ხელშეკრულებებში. ამ შემთხვევაში უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გამოყენება არაა საჭირო, გამომდინარე იქიდან, რომ იგი გამოიყენება სწორედ ამგვარ ინვესტიციებზე, ანუ იმ ინვესტიციებზე, რომელიც აკმაყოფილებს კონკრეტული ძირითადი ხელშეკრულების განმარტებას და არა ზოგადად, ინვესტიციაზე/ინვესტიციებზე ზოგადი გაგებით.

ამგვარად, არბიტრებმა გააანალიზეს ინვესტიციის ძირითადი იურიდიული ცნება და დაადგინეს, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითებისას, საკითხი, თუ რამდენად შეიძლება ჩაითვალოს კონკრეტული საქმიანობა ინვესტიციად, უნდა გადაწყდეს ძირითადი ხელშეკრულების მიხედვით. უფრო კონკრეტულად, პირველ რიგში, განმცხადებლის მოთხოვნა უნდა გამომდინარეობდეს მასსა და მოპასუხეს შორის დადებული ძირითადი ხელშეკრულებიდან (კერძოდ, მოთხოვნა უნდა აკმაყოფილებდეს ამ ხელშეკრულებით დადგენილ განმარტებით ნორმებს) და მხოლოდ ამის შემდეგ შეუძლია ინვესტორს მოითხოვოს სხვა ხელშეკრულებით დადგენილი დებულებების მასზე გავრცელება უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითებით.¹

4. უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გავრცელება საპროცესო უფლებებზე

შესავალში აღინიშნა, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გამოყენებასთან მიმართებით პრობლემურია, თუ რამდენად შეიძლება ამ რეჟიმის გავრცელება ხელშეკრულების პროცედურულ (დავის გადაწყვეტის) ნორმებზე. კერძოდ, დავას არ წარმოშობს საკითხი, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი ვრცელდება ინვესტორის მატერიალურ სამართლებრივ უფლებებზე, რომელიც უშუალოდ ეხება მის საინვესტიციო საქმიანობას, თუმცა პრობლემურია ის ფაქტი, თუ რამდენად შესაძლებელია უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გავრცელება დავების გადაწყვეტის დროს იურისდიქციული და სხვა საპროცესო ხასიათის საკითხების გადაწყვეტაზე.²

პრაქტიკაში ამ საკითხთან დაკავშირებით არსებობს საქმეების ორი კატეგორია. პირველი კატეგორია შეეხება უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გავრცელების საკითხს იმ ნორმებზე, რომელიც თავიდან აარიდებს

1 Most-favoured-nation treatment, United Nations, New York and Geneva, 2010, 62.

2 ცერცვაძე გ., შესავალი საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში, თბილისი, 2013, 197.

ინვესტორს არბიტრაჟისთვის მიმართვამდე საჭირო პროცედურული წესების შესრულებას, ხოლო გადაწყვეტილებების მეორე ჯგუფი შეეხება საკითხს, თუ რამდენად შეიძლება უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გავრცელება დავის გადაწყვეტის ისეთ მექანიზმზე, რომელზეც მხარეები მათ შორის გაფორმებულ ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებით არ შეთანხმებულან.¹

4.1. რეჟიმის გავრცელება არბიტრაჟისთვის მიმართვის პროცედურულ წინაპირობებზე

პირველი საქმე, რომელიც უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გამოყენებას შეეხებოდა არბიტრაჟის პროცედურული წინაპირობების განსაზღვრასთან დაკავშირებით, იყო *Maffezini v. Spain*².

აღნიშნულ საქმეში მოსარჩელე იყო არგენტინელი პირი, რომელმაც ჩაღო ინვესტიცია ესპანურ კომპანიაში, ესპანეთის ტერიტორიაზე ქიმიური პროდუქტების მწარმოებელი ქარხნის აშენების მიზნით. მზარდი ხარჯების და სხვა რისკების გაუთვალისწინებლობის გამო, საინვესტიციო პროექტი ვერ განხორციელდა, რაც მაფეზინის პოზიციით, განპირობებული იყო ესპანური კომპანიის არასწორი ქმედებების გამო და რადგან აღნიშნული კომპანია იყო კერძო-საჯარო იურიდიული პირი, რომელსაც თავის მხრივ, გარკვეული უფლებამოსილებები ჰქონდა მინიჭებული ესპანეთის სახელმწიფოსგან, მაფეზინმა არგენტინა-ესპანეთის ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების საფუძველზე, საინვესტიციო დავების გადაწყვეტის საერთაშორისო ცენტრში შეიტანა სარჩელი ესპანეთის წინააღმდეგ.

აღნიშნულ საქმეში, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმთან მიმართებით, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარემოება იყო ის, რომ არგენტინა-ესპანეთის ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების მიხედვით, მანამ, სანამ მხარეთა შორის წარმოშობილი დავა გადაეცემოდა არბიტრაჟს, დავის განხილვა მისი წარმოშობიდან 18 თვის განმავლობაში უნდა მომხდარიყო შიდა სასამართლოების მიერ, რაც მაფეზინის არ გაუთვალისწინებია. აღნიშნულ მოქმედებას მაფეზინი იმით ასაბუთებდა, რომ ესპანეთის მიერ, ჩილესთან დადებულ ორმხრივ საინვესტიციო ხელშეკრულებაში შიდა სასამართლოებთან დაკავშირებული ამგვარი პირობა არ იყო ჩანერგილი და ის მხოლოდ მიუთითებდა, რომ ინვესტორს შესაძლებლობა აქვს არჩევანი გააკეთოს არა შიდა სასამართლოზე, არამედ პირდაპირ არბიტრაჟზე, მას შემდეგ, რაც მოლაპარაკებებისთვის განკუთვნილი 6-თვიანი პერიოდი ამოიწურება და დავა ვერ გადაწყდებოდა მოლაპარაკებით. გამომდინარე აქედან, მაფეზინის პოზიციით, აღნიშნული დებულება უპირატესი მოპყრობას აწესებდა ჩილელი ინვესტორების მიმართ და უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითებით მოითხოვა, რომ ეს დებულება გავრცელებულიყო მასზეც.

1 Binder C., Kriebaum U., Reinisch A., Wittich S., *International Investment Law for the 21st century*, Oxford University, 2009, 12.

2 Emilio Agustín Maffezini v. The Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/97/7.

ესპანეთის სახელმწიფომ უარყო მაფეზინის მოთხოვნა და მიუთითა, რომ არგენტინა-ესპანეთს შორის გაფორმებულ ორმხრივ საინვესტიციო ხელშეკრულებაში არსებული უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის შესაბამისი მუხლი მიემართებოდა მხოლოდ ხელშეკრულების საგანს ან მატერიალურ ასპექტებს და მისი გავრცელება არ შეიძლებოდა პროცედურულ ან იურისდიქციულ საკითხებზე.

ტრიბუნალმა განმარტა, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის ბენეფიციარს არ უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, გადანაწილოს საჯარო პოლიტიკის მიზნები, რომლებიც ხელშემკვრელმა მხარეებმა განსაზღვრეს, როგორც ფუნდამენტური პირობა ძირითადი ხელშეკრულების დადებისას, თუმცა, თუ მესამე პირთან დადებული ხელშეკრულება შეიცავს დავის გადაწყვეტის მექანიზმებს, რომლებიც უფრო ხელსაყრელია ინვესტორის უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად, ვიდრე ძირითადი ხელშეკრულებით გათვალისწინებული დავის გადაწყვეტის მექანიზმები, ეს მექანიზმი შესაძლოა გავრცელდეს უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის ბენეფიციარის მიმართ.

გამომდინარე აქედან, აღნიშნულ საქმეში დადგინდა, რომ არახელსაყრელ პირობებში ჩამყენებული დებულებები დავის გადაწყვეტის პროცედურულ წესებთან დაკავშირებით, შესაძლებელია ჩანაცვლებული იყოს სხვა, უფრო ხელსაყრელი პირობით უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითებით, თუმცა მნიშვნელოვანია, რომ ამგვარი (ნაკლებად ხელსაყრელი) წესები პირდაპირ არ იყოს დაკავშირებული საჯარო პოლიტიკის ლეგიტიმურ მიზნებთან. აღნიშნული მიდგომა გაზიარებული იქნა ტრიბუნალების მიერ და არსებული პრაქტიკით სადავო აღარაა დავის მოგვარების პროცედურულ საკითხებზე უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გავრცელების საკითხი.¹

4.2. უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გავრცელება დავის გადაწყვეტის საშუალებებზე

დავის გადაწყვეტის პროცედურული წესებისგან განსხვავებით, საერთაშორისო ტრიბუნალების უმეტესობა არ ეთანხმება უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გავრცელებას დავების მოგვარების მექანიზმზე, მით უფრო მაშინ, თუ მხარეთა შორის შეთანხმებული უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის მუხლი არ შეიცავს ამის შესახებ პირდაპირ მითითებას.

საქმეში - *Salini v. Jordan*², მოსარჩელეს სურდა, უპირატესი ხელშეწყობის პრინციპის ნორმაზე მითითებით, დავის გადაწყვეტის მექანიზმად გამოეყენებულყო იორდანისა და ამერიკას და იორდანისა და დიდ ბრიტანეთს

1 მაგ., საქმეში - *Siemens A.G. v. Argentina* (Decision, 03.08.2004), - აღინიშნა: "The Tribunal finds that the Treaty itself, together with so many other treaties of investment protection, has as a distinctive feature special dispute settlement mechanisms not normally open to investors. Access to these mechanisms is part of the protection offered under the Treaty. It is part of the treatment of foreign investors and investments and of the advantages accessible through an MFN clause."

2 *Salini Costruttori S.p.A. and Italstrade S.p.A. v. The Hashemite Kingdom of Jordan*, ICSID Case No. ARB/02/13.

შორის გაფორმებული ხელშეკრულებებით გათვალისწინებული დავის გადაწყვეტის მექანიზმი. აღნიშნულთან დაკავშირებით, ტრიბუნალმა დაადგინა, რომ იტალიასა და იორდანიას შორის გაფორმებული ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულება არ შეიცავდა დებულებას იმასთან დაკავშირებით, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი ვრცელდება დავების გადაწყვეტაზე. აღნიშნული ხელშეკრულებით გათვალისწინებული უპირატესი ხელშეწყობის პრინციპის დამდგენი ნორმა არ მოიცავდა „ყველა უფლებას ან ხელშეკრულებაზე დაფუძნებულ ყველა საკითხს“. უფრო მეტიც, მოსარჩელებმა არ წარმოადგინეს რაიმე, საიდანაც შეიძლებოდა დასკვნა, რომ მხარეებს ქონდათ საერთო განზრახვა უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის დავის გადაწყვეტისას გამოყენების შესახებ, შესაბამისად, ტრიბუნალმა აღნიშნა, რომ მხარეთა შეთანხმების და საერთო განზრახვის არარსებობის გამო, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი არ უნდა გავრცელებულიყო დავის გადაწყვეტის მექანიზმზე.

მსგავსი შინაარსის გადაწყვეტილება იქნა გამოტანილი საქმეშიც - *Plama v. Bulgaria*¹, სადაც ტრიბუნალმა განმარტა, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითებით ვერ მოხდებოდა მესამე სახელმწიფოსთან დადებული ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შეთანხმების გამოყენება არბიტრაჟზე თანხმობასთან დაკავშირებით. ტრიბუნალმა აღნიშნა, რომ მხარეთა თანხმობა არბიტრაჟზე მოითხოვს მხარეთა ნების გამოხატვას ნათლად და არაორაზროვნად, შესაბამისად, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითებით, ამ თანხმობის სხვა ხელშეკრულებიდან გადმოტანა არ არის დაშვებული.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქმეში - *Rosinvest v. Russia*², ტრიბუნალმა გადაუხვია ზემოხსენებულ პრაქტიკას და უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის მოქმედება დავების გადაწყვეტის მექანიზმებსა და საშუალებებზეც გაავრცელა, თუმცა, ამგვარ საქმეებს მკვეთრად ჭარბობს იმ საქმეების რიცხვი, სადაც ტრიბუნალები თანხმდებიან, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის გავრცელება დავების გადაწყვეტის საშუალებებისა და მექანიზმების განსაზღვრასთან დაკავშირებით არ უნდა მოხდეს.³

1 *Plama Consortium Limited v. Republic of Bulgaria*, ICSID Case No. ARB/03/24.

2 *RosInvestCo UK Ltd. v. The Russian Federation*, SCC Case No. V079/2005.

3 მაგ., საქმეები: *Vladimir Berschader and Moïse Berschader v. The Russian Federation*, SCC Case No. 080/2004, *Telenor Mobile Communications A.S. v. The Republic of Hungary*, ICSID Case No. ARB/04/15 და სხვა.

შეჯამება

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმი არის უცხოელი ინვესტორის დაცვის გარანტი, რომლის საშუალებით ეს უკანასკნელი დაცულია მიმღები სახელმწიფოს მხრიდან დისკრიმინაციული მოპყრობისგან. უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის შინაარსიდან გამომდინარე, რომელიც ყველა ხელშეკრულებაში სხვადასხვაგვარი ფორმულირებით შეიძლება იყოს მოცემული, რეჟიმი მაშინ შეიძლება იქნას გამოყენებული, თუ ამას არ კრძალავს ინვესტორსა და მიმღებ სახელმწიფოს შორის დადებული საინვესტიციო ხელშეკრულება და სახეზეა შემდეგი წინაპირობები: 1. კონკრეტული უცხოელი ინვესტორი და ის ინვესტორი, რომელსაც უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითებით სურს რაღაც დებულების გავრცელება მასზე, იმყოფებიან „ეკვივალენტურ მდგომარეობაში“, რაც პრაქტიკაში განიმარტება, როგორც მსგავს მდგომარეობაში ყოფნა. 2. სახელმწიფოს მხრიდან ადგილი აქვს განსხვავებული მოპყრობის დანესებას უცხოელი ინვესტორების მიმართ, რაც შეიძლება გამოხატული იყოს სახელმწიფოს ნებისმიერი ზომით – სახელმწიფოს მოქმედებით ან უმოქმედობით. 3. კონკრეტული პირობა, რომლის გამოყენებაზეც უთითებს ინვესტორი, ამ კონკრეტული ინვესტორისთვის ნამდვილად წარმოადგენს იმაზე უფრო ხელსაყრელ პირობას, რომელიც მასსა და მიმღებ სახელმწიფოს შორის გაფორმებული ხელშეკრულებით იყო გათვალისწინებული.

ამასთან, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმზე მითითების დროს, ინვესტორზე მხოლოდ ის დებულება ვრცელდება, რომელზეც ეს უკანასკნელი უთითებს და რომელიც ხელსაყრელი მოპყრობის დამდგენია მისთვის. უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმით, მესამე სახელმწიფოსთან დადებული ხელშეკრულებიდან კონკრეტულ დებულებაზე მითითება არ ნიშნავს, რომ ამ ხელშეკრულების სხვა დებულებებიც იქნება ინვესტორის მიმართ გამოყენებული. რაც შეეხება აღნიშნული რეჟიმის მოქმედებას დროში, ტრიბუნალების პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ არსებით (და არა პროცედურულ) საკითხებთან მიმართებით, უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის მოქმედება რეტროაქტიულად არ შეიძლება. ასევე, ამ რეჟიმის გამოყენებას არ ემხრობა უმრავლესობა დავის გადანაცვების საშუალებებისა და მექანიზმების ცვლილებასთან დაკავშირებით. რაც შეეხება პროცედურულ მოთხოვნებზე რეჟიმის გავრცელებას, არსებული პრაქტიკით, უპირატესი ხელშეწყობის მუხლზე დარყრდნობით, მხარე შეიძლება გათავისუფლდეს პროცედურული ვალდებულებისგან – წარადგინოს საქმე შიდა სასამართლოს წინაშე გარკვეული შეზღუდული პერიოდის განმავლობაში, როგორიცაა, მაგალითად, 18 თვე.

რეკომენდაციები ავტორებისათვის

1. სტატიაში უნდა მიეთითოს ავტორის ვინაობა, სტატუსი და სტატიის სახელწოდება.
2. ავტორმა საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის ჟურნალში ნაშრომი უნდა წარმოადგინოს პირველად გამოქვეყნების მიზნით; სტატია არ უნდა იყოს მანამდე გამოქვეყნებული, ან გამოსაქვეყნებლად გადაცემული.
3. სტატიის ძირითადი, ქართულენოვანი ტექსტი აკრეფილი უნდა იყოს Sylfaen-ში - 11 ფონტში (სქოლიო იმავე ფონტის 10-იანი შრიფტით), ხოლო უცხოენოვანი ტექსტი კი - Times New Roman - 11 (სქოლიო იმავე ფონტის 10-იანი შრიფტით).
4. ძირითად ტექსტში ხაზებს შორის მანძილი უნდა იყოს 1,15, ხოლო სქოლიოს ტექსტში 1,0. აბზაცებს შორის მანძილი უნდა იყოს 0.
5. სტატია უნდა შესრულდეს A4 ფორმატის word-ის დოკუმენტში, მინდორი, ოთხივე მხრიდან უნდა იყოს 2-2-2-2.
6. აბზაცი უნდა იყოს 0,5 სანტიმეტრი, რომელიც შექმენით ENTER-ით და არა TAB კლავიშით.
7. წარმოდგენილი სტატია უნდა იყოს მკაფიოდ სტრუქტურირებული (შესავალი, ძირითადი ნაწილი, დასკვნა). შესავალი და დასკვნა არ ინომრება, ხოლო ნაშრომის ძირითადი ნაწილი სტრუქტურულად უნდა იქნეს ჩაშლილი: თავებად, ქვეთავებად და ა.შ. შესაბამისად დანომრილი: 1.; 1.1.; 1.2.; 1.2.1.; 1.2.2.; 1.3. და ა.შ..
8. შენიშვნა (სქოლიო) უნდა განთავსდეს ყოველი გვერდის ბოლოში.
9. ლიტერატურის ავტორის გვარი და სახელის ინიციალი (ასევე, მთარგმნელისა და რედაქტორის - არსებობის შემთხვევაში) დაწერეთ დახრილი ასოებით ანუ ე.წ. Italic.
10. სამეცნიერო ლიტერატურის ციტირებასთან დაკავშირებით საქართველოს იურიდიული ფირმების ასოციაციის მიერ დადგენილი მოთხოვნები იხილეთ ასოციაციის ვებ-გვერდზე.

საპროკუროსო (ბარათული) ფირმების ასოციაცია

ASSOCIATION OF LAW FIRMS OF GEORGIA

საპროკუროსო (ბარათული) ფირმების ასოციაცია

ASSOCIATION OF LAW FIRMS OF GEORGIA

საერთო საოფისე სივრცე "ტერმინალი",
ირაკლი აბაშიძის ქ. N34, 0179 თბილისი, საქართველო.
ელ-ფოსტა: office@alfg.ge